

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

ADVOCAT

A BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI ÜGYVÉDI KAMARA FOLYÓIRATA

2014. XVII. ÉVFOLYAM, 1-2. SZÁM

INTERJÚ PROF. DR. FARKAS ÁKOS EGYETEMI TANÁRRAL A MISKOLCI EGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁNAK DÉKÁNJÁVAL

Tisztelt Dékán Úr! Nagyon szépen köszönjük, hogy elfogadta interjú felkérésünket, s megtisztel minket válaszaival. 2013. augusztus 15. napjától kezdően megbízott dékánként, míg 2014. július 1-jétől immár dékánként látja el a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának vezetését.

Munkája megkezdésekor milyen helyzetben találta a jogi kart? Hogyan értékelné az akkori és a jelenlegi körülményeket?

Az utóbbi időben az egyetemnek és egyben az ahhoz tartozó karoknak is a helyzete fokozatosan átalakult. Részben sajnos negatív irányú változás vette kezdetét. Ennek egyik meghatározó tényezője, hogy az egyetem költségvetése az utóbbi négy évben a felére csökkent, amely természetesen befolyással volt a karok költségvetésére is. A másik tényező, hogy dacára annak, hogy egyetemünkön igen magas színvonalú, sokoldalú képzés folyik, ennek ellenére hatással van ránk az a tény, hogy egy demográfiai hullámvölgy felé tartunk. Ez többek azt is jelenti, hogy az érettségiző korosztály, s ezzel együtt az érettségizők száma fokozatosan és nagymértékben csökken, amely azt eredményezi, hogy csökken azon hallgatók száma is, akik egyetemekre, s ezen belül is a Miskolci Egyetemre kívánnak jelentkezni. Ez a jelenség természetesen a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara számára is kihívást jelent. További befolyásoló tényezőként kell figyelembe venni az Észak-Alföldi Régió központjának közelségét is, dacára annak, hogy egyetemünk az Észak-Magyarországi Régió tudásközpontja.

Összességében úgy vélem, hogy egy igen sok nehézséggel, s egyben izgalmas kihívással teli időszakban kerültem a jogi kar élére. Számos olyan megoldandó kérdéssel állunk szemben, amelyekre kellő elkötelezettséggel, szakmai tudással és egy összetartó közösséggel biztos válaszokat találhatunk.

Véleménye szerint milyen kihívásokkal kell szembenéznie a Karnak? Milyen jövőképpel rendelkezik?

A jelenlegi oktatáspolitikai új kihívások elé állította a hazánkban folyó jogászképzést és a jogi karokat, amely jellemzően új stratégia kidolgozását igényli. Kétségtelen, hogy napjaink nehézségei talán leginkább a vidéki karok vonatkozásában csúcsosodnak ki, hiszen Budapest vonzereje és a jól tanuló hallgatóknak a Budapest iránti vonzódása, most is jellemző tendencia. Úgy vélem, hogy e szituációban a jogi karok közötti szolidaritás megerősítése és megerősödése elengedhetetlen.

Vitathatatlan, hogy a joghallgatók többsége ma Magyarországon önköltséges formában tud diplomához jutni, azonban a rendelkezésre álló diákhitel lehetőségeken túl is érdemes egy tényezőt szem előtt tartani. Ha figyelembe vesszük azt az igen komplex tudást és ismeretanyagot, amit a klasszikus, alapjogi területeken túl a szociológiai, közgazdaságtani, pszichológiai, filozófiai, etc. órákon keresztül sajátít el egy hallgató, s mindazokat a készségeket és képességeket, amelyek birtokosává válik a tanulmányai befejeztével, akkor meggyőződésem, hogy ez bármilyen területen hasznosítható és olyan biztos befektetést jelent számára, amely élete további részében megélhetése forrását jelentheti.

Úgy gondolom, hogy meg kell őriznünk és fel kell hívunk a figyelmet erősségeinkre és mindazokra a pozitívumokra, amelyeket itt, a miskolci jogi karon teremtettünk és folyamatosan, a kor kihívásainak és elvárásainak megfelelően fejlesztettünk tovább. Mindeddig, az immár 33 éve folyó képzésünk az elmélet és a gyakorlat szempontjából is pozitív módon igazolódott vissza. Oktatóink magasan képzett jogászok, kiterjedt nemzetközi kapcsolatokkal. Emellett a Kar a gyakorlattal is kiváló kapcsolatot ápol. Képzéseinkről, illetve a nálunk végzett hallgatók szakmai ismereteiről kiváló visszajelzések érkeznek. Az általunk kibocsátott diploma a munkaerőpiacon egy garanciát jelent.

Következtetésként megállapíthatom, hogy Karunk mind szellemi, mind oktatási, mind pedig anyagi téren jelenleg stabilan lábakon áll, amely egyben hosszú távú terveink megvalósításának biztosítékául is szolgál.

Úgy tudom, hogy ügyvédként is tevékenykedik, mi a tapasztalata erről a hivatásrendről?

Az utóbbi 20 év során több-kevesebb intenzitással az ügyvédi hivatásrend tagjaként is dolgoztam. Ez ma már jóval csekélyebb, sokkal inkább esetleges aktivitást jelent. Ugyanakkor mindenképpen hasznosnak ítélem meg az oktatói tevékenység szempontjából, különösen arra tekintettel, hogy a jogi karon a hallgatók a tanulmányaik során egy gyakorlatorientált hivatásra készülnek fel. Pályafutásom elmúlt harminc éve során mindig is igyekeztem a gyakorlat felé orientálódni, próbáltam megismerni azt, részt venni benne abban és a mindennapi munkából megszerzett tapasztalataimat az oktatás során hasznosítani. Úgy vélem, hogy ahogyan az elméleti szakemberek számára a gyakorlati praxis, úgy az fordítva is, rendkívül értékes tapasztalatok forrása lehet.

* adjunktus, ME ÁJK, Bünyügyi Tudományos Intézete, Büntetőeljárás és Büntetés-végrehajtási jogi Intézeti Tanszék

A Miskolci Egyetem együttműködési megállapodást kötött a Miskolci Törvényszékkel, tervez-e ilyen az ügyvédi kamarával is, s ha igen, úgy azt milyen céllal és tartalommal?

Véleményem szerint minden hivatásrend felé nyitni kell. Ezen a területen az Országos Bírósági Hivatal – azáltal, hogy ösztönzi a törvényszékeket és a jogi karokat a kapcsolatteremtésre – meghatározó szerepet tölt be. A bíróságok eddig jellemzően nem intézményesített formában működtek együtt az egyetemekkel. Elsődlegesen a bíróságon dolgozó bírák voltak azok, aki egyénileg vállaltak feladatot az egyetemi oktatásban. Ez az intézményesített együttműködés ugyanakkor lehetővé teszi azt, hogy a bíróság immár mint szervezet kapcsolódjon be a jogi karok oktatásába, működésébe és ismertesse meg a hallgatókat a fogalmazói, a bírósági titkári és a bírói munkával. Úgy gondolom, hogy ezt a fajta együttműködést kell kiépíteni az ügyészséggel és az ügyvédi kamarával egyaránt. Az ügyvédi kamarával eddig is nagyon pozitív volt a miskolci jogi kar viszonya, oktatóink az ügyvédjelöltek képzésében hosszú évek, talán már évtizedek óta közreműködnek. Azt remélem, hogy a bírósághoz hasonló intézményesített együttműködés hamarosan az ügyvédi kamarával is meg fog valósulni.

Kik azok a joghallgatók, akiknek ajánlaná az ügyvédi pályát?

Tény, amelyet gyakorlati tapasztalataim is alátámasztanak, hogy aki az ügyvédi hivatást választja, annak flexibilisnek, rugalmasnak és alkalmazkodó képesnek kell lennie a környezetéhez. Olyan személynek, aki jó kommunikációs és kapcsolatteremtési készséggel rendelkezik, képes összeegyeztetni a morális, erkölcsi és etikai elveket az ügyvédi hivatásnak a kihívásaival. Ezt kell a hallgatóknak is megérteni. Azt, hogy az ügyvédi státusz nem egy egyszerű, kényelmes pozíció, az ügyfelek nem állnak tömött sorokban jogi tanácsot várva, hanem komoly verseny van. Ez pedig nyilvánvalóan azzal jár, hogy szakmailag is fel kell készülniük a hallgatóknak erre a szakmára, kellőképpen stressz tűrőnek kell lenniük, mert jól tudjuk, a stressz is ennek a foglalkozás

része. Emellett pedig munkájukat a szakmai és általános erkölcsi értékekkel is össze kell egyeztetni. Ha mindez megvan, akkor nem kétséges, hogy képesek lesznek sikeresen gyakorolni a szakmájukat.

Mire a legbüszkébb?

Ezen még igazából még soha sem gondolkoztam. Inkább azt mondanám, hogy sok mindenre vagyok büszke. Büszke vagyok arra, hogy itt tanítok és taníthatok a Miskolci Egyetem jogi karán, hogy kiváló emberekkel hozott össze a sors, akikkel részben együtt taníthattam, együtt dolgozhattam és jelenleg is dolgozhatok. Büszke vagyok arra, hogy amit elértem, azt saját magamnak köszönhetően értem el. Boldog vagyok, hogy olyan családom van, akikkel az életem kiegyensúlyozott és színes. Olyan feleségem van, aki a lelkem másik fele. Ez a fajta büszkeség azt mondatja velem, hogy habár a sors sok konfliktussal és kudarccal is megáldott, amelyekből egytől egyig tanulságot tudtam leszűrni, ugyanakkor kiegyensúlyozott és boldog életet tudott számomra hozni.

Mit tenne, ha évi hatvan napos szabadsága lenne, amely időtartam alatt nem foglalkozhatna a joggal? Mivel tölti szabadidejét?

Ha nem foglalkozhatnék a joggal és az egyetemmel, amely természetesen teljes mértékben elképzelhetetlen számomra, hiszen az életemhez hozzátartozik, akkor egyrészt nagyon szeretem a nyugalmat, szeretek a könyvtárakban olvasni és nem csupán a szakirodalmat, hanem egyéb munkákat is. Ebbe beletartozik a szépirodalom, a történelem és a művészetek is. Ugyanakkor kedvelem az aktív kapcsolódást is. Sajnos a sors nem áldott meg ügyes kézzel vagy különösebb sportolói tehetséggel, ugyanakkor szeretek kirándulni, biciklizni, úszni és utazni, szeretem a kulturális programokat. Szóval számomra az élet színes és legkevésbé sem unalmas.

Tisztelt Dékán Úr, nagy szépen köszönöm,
hogy megtisztelt válaszaival!
További sikeres munkát kívánok!

A MEZŐGAZDASÁGI FÖLDEK HASZNÁLATÁT ÉRINTŐ ANYAGI ÉS ELJÁRÁSI SZABÁLYOK RENDSZERE

Jelen cikk középpontjában a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló, 2013. évi CXXII. törvény (a továbbiakban: földforgalmi törvény) áll, mely, mint sarkalatos törvény került elfogadásra az Alaptörvény P) cikk (2) bekezdése értelmében. A földforgalmi törvény végrehajtásaként született meg a 2013. évi CCXII. törvény (földről szóló törvény), mely a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvénnyel összefüggő egyes rendelkezésekről és átmeneti szabályokról rendelkezik. A mezőgazdasági földekkel kapcsolatos szabályrendszer kiegészítéseként további végrehajtási jogszabályok, rendeletek születtek meg időközben, amelyek a komplex rendszer működését biztosítják 2014. május 1 napjától kezdődően átfogó jelleggel. A végrehajtási szintű jogi szabályozási keretek és kapcsolódó területeket érintő speciális rendelkezések áttekintésével kívánjuk felhívni a figyelmet a megváltozott szabályozási környezetre. Korábbi cikkünk folytatásaként a következő sorokban a földek használatára vonatkozó szabályokat tekintjük át, valamint ismertetjük a jogszabályi rendelkezésekbe ütköző szerződések jogkövetkezményeit is.

A földhasználati jogosultság megszerzése

A használatba adó (a földtulajdonos, illetve a hasznélvező) a föld használatát, hasznosítását a földforgalmi törvényben meghatározott természetes személy, valamint jogi személy javára haszonbérlet, feles bérlet, részesművelés, illetve szíveségi földhasználat jogcímén (földhasználati jogosultság) engedheti át.

A földhasználat jogát főszabály szerint földműves és mezőgazdasági termelőszervezet szerezheti meg. Tanya földhasználati jogosultságát pedig bárki megszerezheti. Földhasználati jogot korlátozással szerezhetnek egyéb szervezetek is: (a) az erdőbirtokossági társulat a tagjai tulajdonában és hasznélvezetében álló erdőnek minősülő földek esetén, (b) jogosult a földet használni kizárólag haszonbérlet jogcímén az agrárágazathoz tartozó köznevelési feladatot ellátó intézmény, valamint az agrárágazathoz tartozó felsőoktatási intézmény az alapító okiratában vagy jogszabályban meghatározott, oktatási vagy tudományos kutatási alapfeladatát szolgáló föld esetén, (c) a bevett egyház vagy annak belső egyházi jogi személye oktatási, szociális, vagy gazdasági tevékenység végzése céljából.

Generális szabályként azonban megállapítható, hogy a földhasználati jogosultság megszerzéséből ki vannak zárva

bizonyos gazdálkodó szervezetek (nem átlátható szervezet, nyilvánosan működő részvénytársaság).

A földhasználati jogosultság megszerzésének feltételeit is meghatározza a jogszabály. A szerző félnek írásban nyilatkoznia kell egyrészt arról, hogy a földhasználati szerződés fennállása alatt valóban jogosult a földhasználat megszerzésére, megfelel a törvényben meghatározott feltételeknek (lásd az előzőekben részletezett jogcím és személyi feltételek), másrészt hogy a föld használatát másnak nem engedi át, azt maga használja, és ennek során eleget tesz a földhasznosítási kötelezettségének, harmadrészt hogy nincs földhasználati díjtartozása. Ezen feltételek fennállását a földhasználati jogosultság átengedéséről szóló szerződésbe foglalva, illetve teljes bizonyító erejű magánokiratba vagy közokiratba foglalt nyilatkozattal kell igazolni. A pályakezdő gazdálkodónak és az újonnan alapított mezőgazdasági termelőszervezetnek további kötelezettségeket (mezőgazdasági üzemközpont létrehozását) is vállalnia kell.

A földhasználat átengedésének tilalma alól van egy kivétel, azaz a földhasználatát a földhasználati jog jogosultja jogszerűen átengedheti. Ez a lehetőség az alhaszonbérlet. Az alhaszonbérlettel kapcsolatban azonban meg kell jegyezni, hogy fő szabály szerint jogellenes, nem lehet a mezőgazdasági földet alhaszonbérletbe adni. Csak abban az esetben van lehetősége a haszonbérletnek alhaszonbérleti szerződést kötni más földműveléssel vagy mezőgazdasági termelőszervezettel, ha a haszonbérlet földön megtermelendő termés vetésforgó, illetve élőmunka ráfordítást igényel. Az alhaszonbérlet időtartama nem haladhatja meg ezen munkák elvégzésének időtartamát, illetőleg abszolút korlátként a haszonbérleti szerződés időtartamát. Az alhaszonbérleti szerződést írásban kell foglalni, de a jogügylet a hatósági jóváhagyás és az előhaszonbérleti jog alkalmazását nélkülözi.

A földműves személy a föld tulajdonjogát 300 hektár mértékig szerezheti meg, melybe beszámítandó a már tulajdonában és a hasznélvezetében lévő föld területnagysága is (földszerzési maximum). A földműves személy, valamint a mezőgazdasági termelőszervezet a föld használatra - a tulajdonolt földre tekintettel - is maximum 1200 hektár mértékig jogosult (birtokmaximum). A birtokmaximum szabálya a földterület bármilyen jogcímen történő használatát is magába foglalja. Ehhez képest, aki állattartó telepet üzemeltet, illetőleg szántóföldi és kertészeti növényfajok vetőmagjának előállításával foglalkozik 1800 hektár birtokmaximumra jogosult (kedvezményes birtokmaximum). A birtokmaximum 1800 hektár területnagyság mértékig állhat fenn mezőgazdasági termelőszervezet esetén akkor is, ha a tag tagsági

* egyetemi docens, ME ÁJK Civilisztikai Tudományok Intézete Agrár- és Munkajogi Tanszék

** II. évf. nappali tagozatos doktorandusz, Agrár- és Munkajogi Tanszék

viszonya legalább egy éve fennáll és a tag tulajdonában levő termőföld használatára jogosult.

A földről szóló törvény tovább konkretizálja a kedvezményes birtokmaximumra vonatkozó szabályokat. Állattartó telep üzemeltetőjét akkor illeti meg, ha a szerződés megkötését vagy az elővásárlásra, illetve előhaszonbérletre vonatkozó elfogadó nyilatkozatának megtételét megelőző évben vagy a megelőző 3 év átlagában a már birtokában lévő földön az évenkénti átlagos állatsűrűség hektáronként elérte a fél állategységet. Az átlagos állatsűrűséget az élelmiszerlánc-felügyeleti szerv állapítja meg, és annak igazolására az állattartó telep üzemeltetőjének kérelmére hatósági bizonyítványt állít ki. A szántóföldi és kertészeti növényfajok vetőmagjának előállítóját pedig abban az esetben illeti meg, ha a szerződés megkötését vagy az elővásárlásra, illetve előhaszonbérletre vonatkozó elfogadó jognyilatkozatának megtételét megelőző 3 év átlagában a már birtokában lévő szántó művelési ágú föld legalább egytizede vetőmag vagy szaporító anyag előállításának helyéül szolgált. Az átlagos területnagyságot a növénytermesztési hatóság állapítja meg, és annak igazolására a vetőmagelőállító kérelmére hatósági bizonyítványt állít ki.

A földhasználati szerződések

Haszonbérleti szerződés alapján a haszonbérelő meghatározott mezőgazdasági földterület vagy más hasznóhajtó dolog időleges használatára és hasznainak szedésére jogosult, és köteles ennek fejében haszonbért fizetni. A *haszonbér* a felek megállapodása szerint pénzben vagy természetben jár.

A haszonbérlelőt *haszonbérmérséklés* illeti meg arra az évre, amelyben mezőgazdasági káresemény vagy időjárás és más természeti jellegű elháríthatatlan külső ok (*vis maior*) miatt legalább 30%-os mértékű hozamérték csökkenést szenved. Legfeljebb a hozamérték csökkenéssel arányos haszonbérmérséklés illeti meg arra a földre vonatkozóan, amelyen a csökkenés bekövetkezett. A haszonbérelő a haszonbérfizetési kedvezmény igénybevételét és mértékét az erről kiállított hatósági bizonyítvány kézhezvételét követő 8 napon belül, írásban köteles közölni a haszonbérbeadóval.

Mezőgazdasági földterület haszonbérbe adásához írásbeli szerződés szükséges.

A haszonbérleti szerződés *határozott időtartamra*, legalább 1 gazdasági évre és legfeljebb 20 évre köthető meg. Kivételt képez ez alól az erdőnek minősülő föld, illetve az engedélyezett erdőtelepítésre kijelölt föld, amely esetben a maximális időtartam a termelési időszak (vágás érettségi kor) lejártát követő 10. év végéig tarthat.

A haszonbérleti szerződésre vonatkozó szabályozást a Polgári Törvénykönyv, a földforgalmi törvény és a földről szóló törvény részletesen szabályozza, így a jogviszony megszüntetésének és megszűnésének az eseteit is. Legtipikusabb megszüntési mód, ha a határozott idő lejár, illetőleg a felek valamelyike felmondással megszünteti a szerződést. Ha a felmondást a másik fél 15 napon belül nem fogadja el,

a felmondást gyakorló további 8 napon belül bírósághoz fordulhat. Ha nem így jár el, a felmondás hatályát veszti. A szerződés bármilyen okból történő megszűnésekor/megszüntetésekor a haszonbérbeadó és a haszonbérelő köteles egymással elszámolni.

Számos esetben a földhasználati jogosultsághoz agrár-támogatási jogviszony is kapcsolódik. Ha a haszonbérelő a haszonbérlet tárgyát képező földhöz kötődő olyan agrár-vidékfejlesztési támogatást vett igénybe, amelynek feltételül jogszabály meghatározott időtartamra földhasználati kötelezettséget ír elő, és a haszonbérleti szerződést a haszonbérbeadó a 2013. évi CCXII. törvény 60. §-ban meghatározott rendes felmondással szünteti meg, a szerződés megszűnésekor a haszonbérbeadó köteles pénzben megtéríteni a haszonbérelőnek a támogatási összeg haszonbérleti szerződés megszűnése miatti elvesztéséből eredő kárát.

A haszonbérleti szerződés altípusaiként jelölhetjük meg a *feles bérleti, részesművelési és a szívességi* földhasználati szerződéseket. Az ezek tartalmára vonatkozó szabályokat a földről szóló törvényben találjuk meg.

A *feles bérleti szerződés* alapján a feles bérlő meghatározott föld időleges használatára és hasznainak szedésére jogosult, és köteles ennek fejében a megtermelt termény felét vagy más hányadát a használatba adónak természetben átadni.

A *részesművelési szerződés* alapján a szerződő felek közösen határozzák meg, hogy a földön mit termeljenek; a föld megművelésének egyes feladatait hogyan osztják meg maguk között; a megtermelt terményből milyen arányban részesednek; az elemi csapás vagy más rendkívüli esemény okozta kár esetén egymás között milyen módon viselik a kárt; a föld használatához szükséges dolgokat, munkaeszközöket hogyan használják; maguk közül kit jogosítanak fel harmadik személlyel szembeni képviselőre. Ezek alapján a föld a felek közös használatába kerül, akik közül mindenki jogosult a föld teljes területének használatára. A részesművelési szerződés alapján a szerződő felek a tevékenységük kockázatát közösen viselik, az ezzel ellentétes megállapodás semmis. Ha valamelyik fél nem teljesíti a részesművelési szerződésben vállalt feladatát, bármelyik fél követelheti tőle annak teljesítését. Ha ekkor sem végzi el a vállalt feladatot, akkor a felek bármelyike pótolhatja azt, a mulasztó fél költségére. A szerződés azonnali hatályú felmondással megszüntethető, ha a szerződő fél a felszólítás ellenére sem tesz eleget a szerződésből eredő kötelezettségének, feltéve, hogy a felek nem pótolták az elmaradt szolgáltatást. Bármilyen okból szűnik meg a szerződés, a közös használatba adott dolgokat vissza kell szolgáltatni a részesművelésbe adó félnek.

A *szívességi földhasználati szerződés* alapján a használatba adó a föld használatát, hasznosítását közeli hozzátartozója (házastárs, egyeneságbeli rokon, örökbefogadott, mostoha- és nevelt gyermek, örökbefogadó-, mostoha- és nevelőszülő, testvér) részére ingyenesen engedi át.

A feles bérleti, részesművelési, szívességi földhasználati szerződésekre egyebekben a haszonbérletre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

Előhaszonbérleti jog

A mező- és erdőgazdasági föld haszonbérlete esetén meghatározott személyek (előhaszonbérletre jogosultak) jogosultságok szereznek arra, hogy ha a feltételeknek megfelelnek, akkor a haszonbérbeadó és közöttük jöjjön létre haszonbérleti szerződés és ne más haszonbérelővel kösse meg a szerződést a haszonbérbeadó. A jogintézmény működési mechanizmusa nagymértékben analóg az elővásárlási jog gyakorlásának szabályaival. Míg jelen esetben a használati lehetőség megszerzésére van lehetőség, addig az elővásárlási jog esetén a tulajdonszerzés lehetősége biztosított meghatározott személyek/jogosultak részére.

Az előhaszonbérleti jogosultak sorrendje eltér az erdőnek minősülő földek, valamint az erdőnek nem minősülő földek haszonbérbe adása esetén.

Erdőnek minősülő földek haszonbérbe adása esetén előhaszonbérleti jog illeti meg *első helyen* a volt haszonbérelő olyan földművest, illetve mezőgazdasági termelőszervezetet, aki helyben lakó szomszédnak, illetve amely helybeli illetőségű szomszédnak minősül. A rangsorban a *második helyet* foglalja el az a volt haszonbérelő, aki helyben lakónak, illetve amely helybeli illetőségűnek minősül. A *harmadik helyen* áll az a volt haszonbérelő, akinek a lakóhelye, illetve akinek, vagy amelynek a mezőgazdasági üzemközpontja legalább 3 éve azon a településen van, amelynek közigazgatási határa a haszonbérlet tárgyát képező föld fekvése szerinti település közigazgatási határától közúton vagy közforgalom elől el nem zárt magánúton legfeljebb 20 km távolságra van. Amennyiben az erdőnek minősülő föld közös tulajdonban áll, akkor mindezek után következik a sorrendben a földműves tulajdonostárs tulajdoni hányadának megfelelő terület harmadik személy javára történő haszonbérbe adása esetén.

Erdőnek nem minősülő földek haszonbérbe adása esetén az előhaszonbérleti jog sorrendje a következőképpen alakul. *Első helyen* áll a *volt haszonbérelő* olyan földműves, illetve *mezőgazdasági termelőszervezet*, aki helyben lakónak minősül, illetve amely helybeli illetőségűnek minősül, vagy akinek a lakóhelye, illetve akinek vagy amelynek a mezőgazdasági üzemközpontja legalább 3 éve azon a településen van, amelynek közigazgatási határa a haszonbérlet tárgyát képező föld fekvése szerinti település közigazgatási határától legfeljebb 20 km távolságra van. A törvény meghatározza, hogy ki minősül volt haszonbérelőnek, e szerint az a természetes személy, illetve mezőgazdasági termelőszervezet, aki/amely a haszonbérleti ajánlat tárgyát képező földet a haszonbérleti ajánlat közlését közvetlenül megelőző legalább 3 éven keresztül haszonbérli vagy haszonbérlete, feltéve, hogy a haszonbérleti szerződés nem a felek egyoldalú felmondása vagy kölcsönös megállapodása miatt szűnt meg, illetve a föld kényszerhasznosításba adására sem került sor a haszonbérleti szerződés fennállásának időtartama alatt. A volt részesművelőre és a volt feles bérelőre ugyanezek a szabályok vonatkoznak.

A sorrendben a volt haszonbérlet megelőző

- a szántó, rét, legelő (gyep), vagy fásított terület művelési ágban nyilvántartott föld haszonbérbe adása esetén az a helyben lakó földműves, vagy helybeli illetőségű mezőgazdasági termelőszervezet, aki, vagy amely a föld fekvése szerinti településen az előhaszonbérleti joga gyakorlását megelőzően legalább 1 éve állattartó telepet üzemeltet, és a haszonbérlet célja az állattartáshoz szükséges takarmány-előállítás biztosítása;

- a szántó, kert, szőlő, gyümölcsös művelési ágban nyilvántartott föld haszonbérbe adása esetén az a helyben lakó földműves, vagy helybeli illetőségű mezőgazdasági termelőszervezet, aki számára a haszonbérlet célja földrajzi árujelzéssel, továbbá eredetmegjelöléssel ellátott termék előállítása és feldolgozása, vagy ökológiai gazdálkodás folytatása.

A hegyközségi törvény (2012. évi CCXIX. törvény) speciális rendelkezéseit is figyelembe kell venni *szőlő termőhelyi kataszterében nyilvántartott szomszédos föld haszonbérbe adása esetén*. A szomszédos földre tekintettel előhaszonbérleti jog illeti meg a hegyközségi tagot, ha ezen jogának érvényesítését megelőző 24 hónapban folyamatos hegyközségi tagsággal rendelkezett. Szomszédos földnek minősül a közvetlenül, illetve önálló helyrajzi szám alatt nyilvántartott út, árok, csatorna közbeékelődésével szomszédos szőlő termőhelyi kataszterében nyilvántartott föld. *A hegyközségi tagot az előhaszonbérleti jog a volt haszonbérlet követően*, a helyben lakó szomszéd földművest megelőzően illeti meg. A hegybíró kérelemre, illetve megkeresésre igazolást állít ki arról, hogy az előhaszonbérleti jog gyakorlására az arra jogosult által került sor.

A második helyen a földműves tulajdonostárs áll a közös tulajdonban álló földek esetében, tulajdoni hányadának megfelelő területnek harmadik személy javára történő haszonbérbe adása esetén.

A sorrendben a *következő a földműves*, azon belül is első helyen a helyben lakó szomszéd; majd a helyben lakó és végül azok, akiknek lakóhelye, mezőgazdasági üzemközpontja 3 éve azon a településen van, amely a haszonbérlet tárgyát képező föld fekvése szerinti település közigazgatási határától maximum 20 km távolságra van.

A földművest követi a *mezőgazdasági termelőszervezet*, amely kategórián belül a sorrend a következő: első a helybeli illetőségű szomszéd; második a helybeli illetőségű és harmadik az olyan mezőgazdasági termelőszervezet, amelynek mezőgazdasági üzemközpontja 3 éve azon a településen van, amely a haszonbérlet tárgyát képező föld fekvése szerinti település közigazgatási határától maximum 20 km távolságra van.

A földműves csoportjain belül, a földműves tulajdonostárs valamint az előbbieken kifejtettek szerint a volt haszonbérlet megelőző földművesek és mezőgazdasági termelőszervezetek jogosulti csoportján belül az előhaszonbérletre jogosultak sorrendje a következő

- I. a családi gazdálkodó (vagyis a családi gazdaságot vezető természetes személy), illetve a gazdálkodó család tagja (vagyis a családi gazdálkodó és annak

- házasátára, élettársa, kiskorú gyermeke, unokája, a gazdálkodó család tagjaként bejelentkezett nagykorú gyermeke, szülője, nagyszülője, testvére),
- II. fiatal földműves (az a földműves, aki az elővásárlási jog gyakorlásának időpontjában elmúlt 16 éves, de a 40. életévét még nem töltötte be),
- III. pályakezdő gazdálkodó (az a 16. életévét betöltött belföldi természetes személy, illetve tagállami állampolgár, aki
- a föld tulajdonjogának megszerzésére vonatkozó jognyilatkozat megtételének időpontjában Magyarországon bejelentett lakóhelyén életvitelszerűen tartózkodik,
 - nem rendelkezik az Európai Unió tagállamában fekvő föld tulajdonjogával,
 - mezőgazdasági vagy erdészeti szakirányú képzettséggel rendelkezik, és
 - a mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatási szervnél pályakezdő mezőgazdasági termelőként nyilvántartásba vételre kerül).

Nem áll fenn előhaszonbérleti jog:

- a közeli hozzátartozók közötti,
- a föld használati jogosultságának jogszabályban foglalt módon, támogatás feltételeként más földműves vagy mezőgazdasági termelőszervezet részére való átadásával megvalósuló,
- a mezőgazdasági termelőszervezet, mint földhasználó, és az annak legalább 25%-ban tulajdonos természetes személy tagja, illetve annak közeli hozzátartozója, továbbá legalább 3 éve foglalkoztatott alkalmazottja, mint használatba adó közötti,
- erdőnek minősülő föld haszonbérbe adása esetén az erdőbirtokossági társulat, mint földhasználó és annak tagja, mint használatba adó közötti,
- tanya haszonbérletére irányuló haszonbérlet esetén.

Az előhaszonbérleti jogát pedig nem gyakorolhatja az a mezőgazdasági termelőszervezet, amely csőd eljárás, felszámolási eljárás vagy végelszámolási eljárás alatt áll. A Nemzeti Földalapról szóló törvény értelmében állami tulajdonú föld vagy tanya haszonbérbe adása során a jogszabály alapján fennálló előhaszonbérleti jog nem gyakorolható.

A föld haszonbérbe adása esetén a földre vonatkozó, és a haszonbérbeadó által elfogadott haszonbérleti ajánlatot egységes okiratba foglalt szerződésbe kell foglalni, és azt a haszonbérbeadónak a felek aláírásától számított 8 napon belül közölnie kell a földfogalmi törvényen, illetve a más törvényen alapuló előhaszonbérleti jog jogosultjaival. 2014. december 31-ig elegendő, ha a haszonbérbe adó az általa elfogadott haszonbérleti ajánlatot közli az előhaszonbérletre jogosultakkal az egységes okiratba foglalt haszonbérleti szerződés helyett.

A földfogalmi törvény nem határozza meg, hogy mit is ért egységes okiratba foglalt adásvételi szerződés alatt, ezt az azt kiegészítő, decemberben elfogadott törvényből tudjuk

meg. E szerint olyan szerződésről van szó, amely a feleknek a szerződés létrejöttére irányuló nyilatkozatait, a szerződés lényeges tartalmi elemeit, továbbá a felek által meghatározott valamennyi kikötést, feltételt magába foglalja.

A haszonbérleti szerződést a föld fekvése szerint illetékes települési önkormányzat jegyzőjéhez kell benyújtani három eredeti példányban, aki az előhaszonbérletre jogosultakkal hirdetményi úton közli. Viszont akiknek az előhaszonbérleti joga nem a földforgalmi törvényen alapul, azokkal a haszonbérleti szerződést közvetlenül is közölni kell, mely postai úton tértivevényes megküldést, vagy az átvétel igazolása melletti személyes átadást jelent. A hirdetményi úton történő közlés a haszonbérleti szerződésnek a települési önkormányzat polgármesteri hivatala hirdetőtáblájára való kifüggesztéssel történik. A közlés kezdő napja a haszonbérleti szerződésnek a polgármesteri hivatal hirdetőtábláján történő kifüggesztését követő nap. Az előhaszonbérleti jog jogosultja ettől a naptól számított 15 napos jogvesztő határidőn belül tehet a haszonbérleti szerződésre elfogadó, vagy az előhaszonbérleti jogáról lemondó jognyilatkozatot. Ha az előhaszonbérletre jogosult a törvény által meghatározott határnapig nem nyilatkozik, azt az előhaszonbérleti jogáról való lemondásnak kell tekinteni.

Az elfogadó jognyilatkozatot teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni, melyben meg kell jelölni az előhaszonbérleti jogosultság jogalapját, továbbá ha az előhaszonbérleti jog törvényen alapul, akkor azt is, hogy az előhaszonbérletre jogosult mely törvényen és az ott meghatározott sorrend mely ranghelyén gyakorolja az előhaszonbérleti jogát. A nyilatkozathoz szükséges csatolni az előhaszonbérleti jogosultságot bizonyító okiratokat is. Csak az olyan elfogadó jognyilatkozat köti a haszonbérbeadót, amit határidőben tettek meg és a haszonbérleti szerződés teljes mértékű elfogadására irányul. Jogsértés esetén a jognyilatkozatot olyannak kell tekinteni, mintha a jogosult nem gyakorolta volna az előhaszonbérleti jogát, figyelmen kívül kell hagyni.

A jegyző az átvett jognyilatkozatokról iratjegyzéket készít, és azt a haszonbérleti szerződés eredeti példányával, valamint a jognyilatkozatokkal együtt megküldi attól függően, hogy a jogügylet hatósági jóváhagyás köteles-e vagy sem

- a haszonbérbeadó részére, ha a haszonbérleti szerződés mentes a mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyása alól, vagy
- a mezőgazdasági igazgatási szerv részére jóváhagyás céljából.

Ha a haszonbérleti szerződéshez nem kell a mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyása, a szerződés vagy a haszonbérbeadó és az eredeti haszonbérlet között jön létre, vagy a haszonbérbeadó és az előhaszonbérletre jogosult között jön létre. Ha több előhaszonbérleti jogosult tett elfogadó nyilatkozatot, akkor a rangsorban elfoglalt helyük (előrébb álló) lesz a meghatározó, azonos sorrendiség esetén a haszonbérbeadó dönti el, hogy kivel köti meg a haszonbérleti szerződést.

A haszonbérleti jogviszony tekintetében fellelhető speciális rendelkezéseket az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:

- *Több föld egybefoglalt haszonbér ellenében történő haszonbérbe adására* akkor kerülhet sor, ha azok egymással szomszédosak, vagy egy mezőgazdasági üzemenkőponthoz tartoznak
- *Eljárási szabályok figyelembevétele során* megállapítható, hogy az előhaszonbérlet sokban hasonlít az elővásárlási jog gyakorlására, azonban *nincs az államnak előhaszonbérleti joga, nem kell személyesen* gyakorolni az előhaszonbérleti jogot azaz nem kell személyesen megjelenni a jegyzőnél, az *eljárási határidők rövidebbek*, mint az elővásárlási jog esetében
- *Erdő ingatlan esetén* a hatósági jóváhagyásra irányuló eljárásban megtagadási ok, ha az erdészeti hatóság nem járul hozzá a jogügyletnek. Ez természetesen azt is feltételezi, hogy be kell szerezni az erdészeti hatóság hozzájárulását.

A hatósági jóváhagyásra irányuló eljárásban a használati kötelek esetében nem kell kikérni a helyi földbizottság állásfoglalását.

Hatósági jóváhagyás

A föld használatának átengedéséről szóló szerződést fő szabály szerint a mezőgazdasági igazgatási szerv hagyja jóvá. Fontos megjegyezni, hogy jóváhagyása viszont nem pótolja a jogszabályban előírt egyéb érvényességi feltételeket és kellekeket, továbbá más hatóságok előzetes engedélyét, illetve jóváhagyását, melyek a jogügylet létrejöttéhez vagy érvényességéhez szintén szükségesek. A földhasználat kapcsán a jogügyleteket a hatósági jóváhagyás szempontjából 3 csoportba sorolhatjuk. 1. csoportba a haszonbérleti szerződések hatósági jóváhagyása tartozik, 2. csoportot az egyéb jogcímen történő földhasználatokhoz kötődő hatósági jóváhagyás jelenti, és végül a 3. csoportba a hatósági jóváhagyáshoz nem kötött földhasználati szerződések tartoznak.

1. A haszonbérleti szerződések hatósági jóváhagyása kapcsán a mezőgazdasági igazgatási szerv a jegyző által megküldött okiratokat formai vizsgálatnak veti alá, és 15 napon belül döntést hoz a haszonbérleti szerződés jóváhagyásának a megtagadásáról a törvényben meghatározott esetekben. Amennyiben erre nem kerül sor, és több előhaszonbérletre jogosult nyújtott be elfogadó jognyilatkozatot, a mezőgazdasági igazgatási szerv a törvény által meghatározott sorrend alapján rangsorolja őket, és arról jegyzéket készít.

A mezőgazdasági igazgatási szerv újabb vizsgálatot tart, melyet köteles azonos szempontok szerint lefolytatni a jegyzékben szereplő összes előhaszonbérletre jogosult, és a haszonbérleti szerződés szerinti haszonbérlet vonatkozásában is. Ha azt állapítja meg, hogy több azonos ranghelyen álló előhaszonbérletre jogosult javára adhatná meg a jóváhagyást, akkor közülük a haszonbérbeadó választ, melyre 15 nap áll a rendelkezésére, és választását teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalnia. A haszonbérbeadó kérheti a

határidő legfeljebb 15 nappal történő meghosszabbítását; amennyiben nem nyilatkozik a határidő lejártáig és hosszabbítást sem kér, akkor a mezőgazdasági igazgatási szerv jelöli ki azt az előhaszonbérletre jogosultat, aki a haszonbérlet helyébe lép, erre a határidő lejártát követő naptól számított 5 napon belül van lehetősége.

A mezőgazdasági igazgatási szervnek döntenie kell a jóváhagyás megadásáról vagy megtagadásáról, melyre a jegyző által megküldött okiratok beérkezése napját követő naptól számított 60 nap áll rendelkezésére. Ha jóváhagyja a haszonbérleti szerződést, akkor arról önálló határozatot hoz és záradékkal látja el a szerződést. A mezőgazdasági igazgatási szerv döntésével szemben csak bírósági felülvizsgálat kezdeményezésére van lehetőség.

2. A haszonbérleti szerződésnek nem minősülő földhasználati szerződést annak aláírásától számított 8 napon belül a földhasználati jogosultságot szerző félnek meg kell küldenie a mezőgazdasági igazgatási szerv részére jóváhagyás céljából. Ebbe a kategóriába tartozik az az eset is, ha a haszonbérleti szerződés módosítására kerül sor, de csak ha ennek során a szerződés időtartama kerül meghosszabbításra, vagy ha a haszonbér mértékének csökkentése történik. A mezőgazdasági igazgatási szerv a módosított szerződés jóváhagyásáról, vagy annak megtagadásáról a beérkezéstől számított 30 napon belül határoz, ha ezen időtartamon belül nem dönt, akkor a szerződést a határidő lejártát követő napon jóváhagyottnak kell tekinteni. Ez esetben a szerződést a haszonbérlet kérelmére záradékkal köteles ellátni. Ha megtagadja a jóváhagyást, akkor rendelkeznie kell arról is, hogy a feleknek mely rendelkezéseket kell megváltoztatniuk a módosított szerződés jóváhagyása érdekében, valamint hogy erre mennyi nap áll rendelkezésükre. Amennyiben ez a határidő eredménytelenül telik el, a haszonbérleti szerződés a szerződő felek között létrejött eredeti szerződés szerinti tartalommal marad fenn.

3. Nem szükséges a mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyása és erről kérelemre igazolást állít ki:

- az állam, illetve az önkormányzat tulajdonában álló föld földhasználati jogosultságának az átengedéséhez;
- a tulajdonostársak közötti használati megosztáshoz;
- ha a földműves földhasználó közeli hozzátartozója a használatba adó;
- a föld használati jogosultságának jogszabályban foglalt módon, támogatás feltételeként más földműves vagy mezőgazdasági termelőszervezet részére való átadásával megvalósuló földhasználati szerződéshez;
- a mezőgazdasági termelőszervezet, mint földhasználó, és az annak legalább 25%-ban tulajdonostagja, illetve annak közeli hozzátartozója, továbbá legalább 3 éve foglalkoztatott alkalmazottja, mint használatba adó közötti földhasználati szerződéshez;
- az erdőbirtokossági társulat és a tagjai közötti, a tagok tulajdonában és használatában álló erdőnek minősülő földre vonatkozó földhasználati szerződéshez;

- a bevett egyház vagy annak belső egyházi jogi személye haszonbérleti szerződéséhez;
- tanya földhasználati jogosultságának az átengedéséhez.

Az eljáró hatóságok

Az 560/2013. (XII.31.) Korm. rendelet alapján mezőgazdasági igazgatási szervként a *megyei földhivatal* jár el a földtulajdonjogának megszerzésére irányuló jogügylet hatósági jóváhagyása során, valamint végrehajtási, felszámolási, önkormányzati adósságrendezési eljárás keretében történő megszerzésére irányuló árverés vagy pályázatás lefolytatása esetén. A határozat megtámadására bíróság előtt van lehetőség.

A *járásai földhivatal* jár el mezőgazdasági igazgatási szervként a földhasználati szerződések hatósági jóváhagyás érdekében. A határozat megtámadására szintén csak bíróság előtt van lehetőség.

A *járásai földhivatal* jár el első fokon és a *megyei földhivatal* jár el másodfokon: földműves, mezőgazdasági termelőszervezet, mezőgazdasági üzemközpont nyilvántartásának vezetése során, valamint a földszerzés feltételeinek és korlátainak ellenőrzése tárgyában.

A *megyei kormányhivatalok érintett igazgatóságának* hatáskörébe tartozik egyes meghatározott feladatok ellátása: (a) családi gazdaság nyilvántartása ügyében a földművelésügyi igazgatási szerv jogosult eljárni, (b) földvédelem a talajvédelmi hatósághoz tartozik, (c) állattartó telepek működésének igazolása az élelmiszerlánc-felügyeleti szervekhez tartozik.

A haszonélvezeti jog és a használat jogának megszerzése

A földforgalmi törvény mellett a Ptk.-ban is találunk egyéb használatra vonatkozó szabályokat, az Ötödik könyv harmadik részében, a korlátolt dologi jogok között helyezkednek el a haszonélvezeti és a használati jogra vonatkozó rendelkezések.

A jogosult *haszonélvezeti jogánál* fogva a más személy tulajdonában álló dolgot birtokában tarthatja, használhatja, hasznosíthatja és hasznait szedheti. A haszonélvezeti jog a dolog tulajdonosának személyében bekövetkezett változásra tekintet nélkül fennmarad. A természetes személyt megillető haszonélvezeti jog korlátozott időre és legfeljebb a jogosult haláláig állhat fenn. A haszonélvezeti jog létrejöttéhez az erre irányuló szerződésen vagy más jogcímen felül az ingatlanon alapított haszonélvezeti jog esetén a haszonélvezeti jog ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése szükséges. A haszonélvező a haszonélvezeti jogot nem ruházhatja át, de a birtoklás, a használat és a hasznok szedése jogának gyakorlását átengedheti. A haszonélvezet megszűnik a határozott időtartam lejártával, a jogosult halálával, valamint akkor is, ha a haszonélvező szerzi meg a dolog tulajdonjogát. Amennyiben a haszonélvezet megszüntetése jogügylettel történik, ehhez szükség van a haszonélvező lemondó nyilatkozatára és ingatlanon fennálló haszonélvezeti jog esetén

annak a nyilvántartásból való törlésére is. A haszonélvező a haszonélvezet megszűntével köteles a dolgot visszaadni.

A *használat jogánál* fogva a jogosult a dolgot a saját, valamint vele együtt élő családtagjai szükségleteit meg nem haladó mértékben használhatja és hasznait szedheti, de a használat jogának gyakorlását másnak nem engedheti át. A haszonélvezet szabályai alkalmazandók a használatra is.

A földforgalmi törvény speciális szabályokat állapít meg a haszonélvezeti jogra vonatkozóan, amely szerint semmis ezen jog szerződéssel történő alapítása, kivéve, ha a szerződés közeli hozzátartozó javára alapít ilyen jogot. A törvény 20 évben határozza meg a haszonélvezeti jog fennállásának maximális időtartamát és kiköti, hogy a haszonélvezeti jog alapításáról szóló szerződés érvényességéhez nincs szükség a mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyására. A földszerzési maximum (300 hektár illetőleg 1 hektár) szabály nem csak a tulajdonolt, hanem a haszonélvezetben álló földre is kiterjed, tehát mindkét jogcímre figyelemmel kell lenni.

A földforgalmi törvény szabályaiba ütköző mezőgazdasági földekkel kapcsolatos szerződések jogkövetkezményei

A földforgalmi törvény 2013. december 15-étől kezdődően nemcsak a földművéssé válás kritériumait, valamint a tulajdonszerzésre és a használatra vonatkozó szabályokat állapítja meg, hanem meghatároz jogkövetkezményeket is arra nézve, ha az e törvény rendelkezéseinek be nem tartásával kötnek a felek szerződést. A földről szóló törvény is meghatároz bizonyos részletszabályokat, mind a tulajdonszerzési feltételek és korlátozások betartásának ellenőrzésére, mind pedig a kényszerhasznosításra vonatkozóan. 2014. február 11-én kihirdetésre került a *2014. évi VII. törvény* is, mely a termőföld tulajdonjogának megszerzését vagy használatát korlátozó jogszabályi rendelkezések kijátszására irányuló jogügyletek feltárásáról és megakadályozásáról szól. A *2012. évi C. törvényben*, vagyis a hatályos Büntető Törvénykönyvben is találunk olyan tényállást, mely büntetni rendeli a termőföldek jogellenes megszerzését.

A szerzési korlátozások hatósági ellenőrzése

Az *ügyész* pert indíthat a szerződés semmisségének megállapítása iránt. A föld tulajdonjogának, illetve a földhasználati jogosultság megszerzésére irányuló szerződés semmis akkor, ha a földforgalmi törvény szerzési korlátozásába, tilalmába ütközik. A semmisség megállapítása esetén az egész szerződés érvénytelen lesz.

Az *ingatlanügyi hatóság* az okirat nyilvánvaló érvénytelensége esetére irányadó szabályok szerint jár el abban az esetben, ha hatósági jóváhagyáshoz nem kötött szerződés alapján kéri a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzését, illetve a földhasználatnak a földhasználati nyilvántartásba vételét, és a szerződés a törvény által meghatározott szerzési korlátozásokba, tilalomba ütközik.

Az *erdészeti hatóság* szintén az okirat nyilvánvaló érvénytelensége esetére irányadó szabályok szerint jár el

akkor, ha hatósági jóváhagyáshoz nem kötött szerződésnél kéri a földhasználatnak az erdőgazdálkodói nyilvántartásba vételét, és a szerződés a földforgalmi törvény szerinti szerzési korlátozásokba, tilalomba ütközik.

De mely esetekben nincs szükség a hatóság jóváhagyására?

- az állam, egyház, jelzálog-hitelintézet, önkormányzat tulajdonszerzéséhez,
- az állam, illetve az önkormányzat tulajdonában álló föld elidegenítéséhez;
- a föld tulajdonjogának ajándékozás jogcímén történő átruházásához;
- a közeli hozzátartozók közötti tulajdonjog átruházásához;
- a tulajdonostársak közötti tulajdonjog átruházásához, ha ezzel a közös tulajdon megszüntetésére kerül sor;
- a földnek jogszabályban foglalt módon, támogatás feltételeként más földműves részére való átadásával megvalósuló adás-vételhez;
- a telekalakítási engedélyezési eljárás keretében történő tulajdonszerzéshez.

A mezőgazdasági igazgatási szerv feladata a szerzési feltételek, illetve korlátozások, és tilalmak betartásának ellenőrzése. A mezőgazdasági igazgatási szerv jogosult a hatósági ellenőrzés során az ellenőrzés tárgyához kapcsolódó iratokba és más dokumentumokba, elektronikus adathordozón tárolt adatokba betekinteni, azokról másolatot készíttetni, valamint a szerző féltől felvilágosítást, tájékoztatást kérni. Az ellenőrzés során kötelezettségek is terhelik a mezőgazdasági igazgatási szervet, jogait úgy kell gyakorolnia, hogy a szerző fél tevékenységét a lehető legkisebb mértékben zavarja; a szerző felet az ellenőrzés megkezdéséről legalább 8 nappal előtte tájékoztatni köteles; valamint megállapításait ellenőrzési jegyzőkönyvbe kell foglalnia és azt az ellenőrzést követő 8 napon belül köteles a szerző féllal közölni.

A szerző fél kérheti az ellenőrzést végző személytől, hogy igazolja magát, vagy mutassa be megbízólevelét, ha az ellenőrző ennek nem tesz eleget, akkor a szerző fél nem köteles együttműködni. A szerző fél jelen lehet a helyszíni ellenőrzésnél, annak megállapításait megismerheti, a jegyzőkönyvre észrevételt tehet, erre 8 nap áll rendelkezésére, mely határidő a vele való közléstől számítandó. Ugyanakkor a szerző fél köteles az ellenőrzés végrehajtását elősegíteni, abban együttműködni, az ellenőrzést végző részére felvilágosítást adni, a dokumentációkba a betekintést biztosítani, valamint azt is, hogy az ellenőrzés zavartalanul menjen végbe.

A Kormány 560/2013. (XII.31.) Korm. rendelete alapján a szerzési feltételek, korlátozások és tilalmak betartásának ellenőrzésére, és az ezzel kapcsolatos jogkövetkezmények alkalmazására mezőgazdasági igazgatási szervként első fokon a járási földhivatal, másodfokon a megyei földhivatal jelöli ki.

Ha az ellenőrzés során a mezőgazdasági igazgatási szerv azt tapasztalja, hogy a tulajdonos, illetve a földhasználó

- nem tartotta be a szerzéshez vállalt kötelezettségeket,

- a szerzés feltételeként meghatározott célú földhasználatról, tevékenységtől tartósan eltért,
- földműves, illetve mezőgazdasági termelőszerkezeti minősége bármely okból megszűnt,
- jogszerű és folyamatos Magyarországon való tartózkodása, illetve székhelye, telephelye, mezőgazdasági üzemközpontja bármely okból megszűnt, vagy
- meghatározott határidőn belül a hatósági jóváhagyáshoz kötött szerződést nem nyújtotta be a hatósághoz, vagy a jegyzőhöz,

felhívja a figyelmét a jogszabálysértésre, és határidő megállapításával írásban felszólítja a jogszerű állapot helyreállítására.

Amennyiben a kötelezett ennek nem tenne eleget, a mezőgazdasági igazgatási szerv a kötelezettel szemben mulasztási bírságot szab ki, mely a föld szerzési aranykorona-értéke húszszerszeres szorzatának megfelelő forintösszeg. Ennek megfizetése alól felmentés nem adható. A bírság ismételt kiszabható mindaddig, amíg a jogsértő állapot fennáll, amennyiben ezt 6 hónap elteltével sem sikerül helyreállítani, a hatóság intézkedik a föld kényszerhasznosításba adásáról, mely esetben a használat átadásáról van szó.

Annál a földnél, ahol a földhasználó megsérti a föld használat jogosultságának megszerzésére vonatkozó feltételeket, amíg ez a jogsértő állapot fennáll, az érintett földterület után a részére folyósított költségvetési vagy európai uniós támogatásnak megfelelő pénzüsszeget is meg kell fizetnie

Kényszerhasznosítás

A mezőgazdasági igazgatási szerv az erdőnek nem minősülő föld kényszerhasznosítását határozattal rendeli el, mely határozatban rendelkezni kell a kényszerhasznosítás elvégzésére kijelölt személy vagy szervezet megnevezéséről; a kényszerhasznosítás időtartamáról; a kényszerhasznosítás módjáról és arról, hogy a kényszerhasznosítással ténylegesen és igazoltan felmerülő költségek megtérítése a kötelezettet terhelik. A kényszerhasznosítás időtartama a jogsértő állapot fennállásáig, de minimum a gazdasági év végéig, és maximum a következő gazdasági év végéig tart. A kényszerhasznosítás során a kijelölt személy vagy szervezet köteles a szőlő és a gyümölcsös művelési ágban nyilvántartott földet a művelési ágának megfelelő termeléssel hasznosítani. Bármely egyéb művelési ágban nyilvántartott földet pedig köteles az ingatlan-nyilvántartás szerinti művelési ágának megfelelően hasznosítani, vagy a földön a gyomnövények megtelepedését és terjedését megakadályozni, melynek során a hasznosítást célirányosan, költségtakarékosan, hatékonyan és a lehető legkisebb környezeti károsodással járó eljárással kell elvégezni.

A kényszerhasznosítás nem érinti a tulajdonjogot. Ha a jogszabálysértést a földhasználó követte el, a kényszerhasznosító a jogviszonyban az ő helyébe lép, de ha a föld tulajdonosa volt a jogsértés elkövetője, abban az esetben a kényszerhasznosító a föld használatáért, hasznosításáért nem tartozik ellenszolgáltatással a tulajdonos felé. A kényszerhasznosító

minden év október 31-ig elszámolást készít a bevételeiről és a kiadásairól a mezőgazdasági igazgatási szerv részére, és amivel a bevételei meghaladják a kiadásait, az a különbözet a kényszerhasznosító nyeresége lesz.

Ki lehet kényszerhasznosító?

A 2013. évi CCXII., földről szóló törvény meghatározza, hogy ki lehet kényszerhasznosító. E szerint a mezőgazdasági igazgatási szerv kijelölése alapján a föld fekvése szerinti településen földet használó, nyilvántartásba vett földműves vagy mezőgazdasági termelőszervezet, aki/amely kényszerhasznosítóként jelentkezett és ennek ténye szerepel a nyilvántartásban. A mezőgazdasági igazgatási szerv feladata előzetesen a kényszerhasznosítóként történő kijelölésre vonatkozó hirdetés közzététele, melyet minden évben egy alkalommal, január 31-ig tesz meg, melyre a kérelmeket a hirdetés közzétételétől (kifüggesztés napja) számított 30 napon belül lehet benyújtani. Majd a határidő lejártát követő 15 napon belül a mezőgazdasági igazgatási szerv összesíti a kérelmet előterjesztők adatait és a kényszerhasznosítóként jelentkezés tényét rögzíti a nyilvántartásba. Ha a korábban kifejtett feltételek fennállnak és a föld kényszerhasznosításba adásáról kell döntenet, akkor a nyilvántartott kérelmezők közül kell kiválasztani a kényszerhasznosítót, melyre a földről szóló törvény sorrendet is meghatároz.

Ebben a sorrendben az első helyet a nyilvántartott kérelmező tulajdonostárs foglalja el, amennyiben közös tulajdonban álló földről van szó. A második helyen áll a szántó, rét, legelő (gyep) vagy fásított terület művelési ágban nyilvántartott és kényszerhasznosításba adásra kijelölt föld esetén az a nyilvántartott kérelmező földműves, vagy mezőgazdasági termelőszervezet, akinek/amelynek a mezőgazdasági üzemközpontja legalább 3 éve azon a településen van, amelynek közigazgatási területén a kényszerhasznosításba adásra kijelölt föld fekszik, és aki/amely a föld fekvése szerinti településen legalább 1 éve állattartó telepet üzemeltet. A rangsor 3. helyén az a nyilvántartott kérelmező földműves áll, akinek a használatában álló föld szomszédos a kényszerhasznosításba adásra kijelölt földdel, őt követi az a nyilvántartott kérelmező földműves, akinek a mezőgazdasági üzemközpontja legalább 3 éve azon a településen van, amelynek közigazgatási területén a kényszerhasznosításba adásra kijelölt föld fekszik. Majd a nyilvántartott kérelmező mezőgazdasági termelőszervezet következik a rangsorban ugyanazokkal a feltételekkel, amelyeket a földművesnél láthattunk.

Az egyes csoportokon belül pedig a kiválasztás sorrendje a következőképpen alakul: első helyen áll a családi gazdálkodó, illetve a gazdálkodó család tagja, őt követi a fiatal földműves, majd pedig a pályakezdő gazdálkodó következik.

Előfordulhat az is, hogy több, azonos ranghelyen álló nyilvántartott kérelmezőt lehetne kijelölni, ilyenkor a mezőgazdasági igazgatási szerv a helyi földbizottság javaslatának

figyelembevételével – akinek 15 nap áll rendelkezésre arra, hogy nyilatkozzon, ha ezt elmulasztja, akkor a mezőgazdasági igazgatási szerv maga dönt – választ közülük.

A 2014. évi VII. törvény, a zsebszerződésekről

Az Országgyűlés törvényt is alkotott a jogszabályi rendelkezések kijátszását célzó múltbéli jogügyletek feltárására, és a jogsértő állapotok helyreállítására. A zsebszerződésekről szóló, 2014. évi VII. törvény 2014. március 13-án lépett hatályba. Ezen törvény alapján az ügyész vizsgálatot indít, amennyiben olyan bejelentést kap, mely alapján feltételezhető, hogy a jogügylet a termőföld tulajdonjogának megszerzését vagy használatát korlátozó jogszabályi rendelkezések kijátszására irányul. Ha megállapítható, hogy a jogügylet a termőföld tulajdonjogának megszerzését korlátozó jogszabályi rendelkezések kijátszására irányult, a termőföldet annak tulajdonosa a rendelkezési jogának fenntartása nélkül a tulajdonjogot szerezni kívánó fél birtokába bocsátotta, és ezért ellenszolgáltatást kapott, melynek fejében véglegesen lemondott tulajdonosi jogainak gyakorlásáról a tulajdonjogot szerezni kívánó fél javára, akkor az ügyész a jogügylet semmisségének megállapítása iránt indított perben indítványozza, hogy a bíróság ezen termőföld tulajdonjogát az állam javára ítélje meg. Ha megállapítást nyer a jogügylet semmissége, az ügyész indítványozhatja a jogügylet alapján történt ingatlan-nyilvántartási bejegyzés törlését vagy megváltoztatását, valamint a jogellenes jogügyletet megelőző ingatlan-nyilvántartási állapot helyreállítását. A jogügylet semmisségének megállapítása esetén a bíróság a felek szerződését a határozathozatalig terjedő időre haszonbérleti szerződésként tartja hatályban abban az esetben, ha a tulajdonjogot szerezni kívánó fél a termőföldet már legalább tíz évben keresztül birtokolja. Ha a bíróság meghozta ítéletét, az ingatlanügyi hatóság 8 napon belül köteles az abban foglaltakat az ingatlan-nyilvántartásba átvezetni.

Mezőgazdasági földterületek jogellenes megszerzése

A Büntető Törvénykönyvben (2012. évi C. törvény) a jogalkotó önálló tényállásként büntetni rendeli a termőföld jogellenes megszerzését. E szerint büntetendő, aki a jogszabályi tilalom kijátszásával semmis szerződést köt abból a célból, hogy föld tulajdonjogát megszerezze, vagy használati jogot alapítson. Az ebben közreműködő ügyvéd, jogtanácsos, közjegyző szintén szabadságvesztéssel büntetendő. 2014. május 2-ától ugyanúgy szabadságvesztéssel büntetendő az is, aki az ilyen szerződés leplezésére létrehozott megállapodás alapján a földet használja, hasznait szedi. Korlátlanul enyhíthető annak a bűnelkövetőnek a büntetése, aki e bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutna, a hatóságnál bejelenti és az elkövetés körülményeit feltárja.

AZ ÚJ MAGYAR FÖLDFORGALMI SZABÁLYOZÁS AZ UNIÓS VIZSGÁLAT SZEMSZÖGÉBŐL

Konferenciabeszámoló

2014. május elsején lépett hatályba a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény (Földforgalmi törvény), amelynek szabályai jelentős változást hoznak a gazdálkodók, illetve az állattartók, valamint a területtel foglalkozó gyakorló jogászok életébe is.

Ennek okán rendezték meg 2014. május 6-án, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen „Az új magyar földforgalmi szabályozás az uniós vizsgálat szemszögéből” című konferenciát, a NKE Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola és a CEDR – Magyar Agrárjogi Egyesület szervezésében. A konferenciát délelőtt Prof. Bukovics István, az MTA doktora, délután Dr. Csák Csilla a CEDR Magyar Agrárjogi Egyesület elnöke vezette le.

Az első előadó **Dr. Szilágyi János Ede** volt (PhD, egyetemi docens, ME-ÁJK). Előadásának címe a „Mezőgazdasági földek tulajdoni szabályai uniós jogszabályok és bírósági joggyakorlat tükrében”. Felhívta a figyelmet arra, hogy jelentős probléma a talaj állapota, a talajerózió, mert bár miközben a népesség növekedésével párhuzamosan a mezőgazdasági termékek iránti kereslet is nő, paradox módon a természeti erőforrás fogy, aminek legfőbb oka, hogy Magyarországon becslések alapján körülbelül 7,5x gyorsabban romlik a talaj, mint ahogy új föld keletkezik. Egy anonim csoport, a Balaton-csoport foglalkozik ezzel a problémával. A nyugat-európai országok megoldása erre egy a földet és a mezőgazdasági üzemet is átfogó üzemszabályozási modell, amely miatt szükséges lenne egy sarkalatos törvény elfogadása.

Továbbra sem megoldott a termőföld-tulajdonszerzés néhány részletkérdése. Ugyan az uniós jog szabályozása ezt nem fogja át, az elsődlegesen tagállami hatáskör, azonban az Európai Unió működéséről szóló Szerződés (EUMSZ) vonatkozó előírásai e területen is alkalmazandóak, így a diszkrimináció általános tilalma, továbbá a letelepedés szabadsága, amely szabadság része a személyek szabad mozgásának és a tőke szabad mozgásának. A diszkrimináció általános tilalmába ütközne, ha csak magyar állampolgár szerezhetne tulajdonjogot, így az Fftv. rendelkezései alapján a föld tulajdonjogát belföldi természetes személy és tagállami állampolgár is megszerezheti.

A speciális földöröklési szabályokkal kapcsolatban kifejtette, hogy ha többen öröklik, az az üzem szétaprózódását eredményezi.

Dr. Korom Ágoston (PhD, tanársegéd NKE-KTK) „Birtokpolitikai bizonytalanságok az EU-ban” című előadásában reflektált Dr. Szilágyi János Ede előadásában elhangzott – az uniós állampolgárok termőföldszerzési tilalmára eddig lehetőséget adó, 2014. május 1-jén letelt moratórium-

mal kapcsolatos – megjegyzésére. A derogációs értelmezés alapján azt egy felkészülési időszaknak kell tekinteni, azaz tulajdonképpen a meglévő szabályozás meghosszabbításának a lehetősége. A közvéleménnyel ellentétben meglátása szerint nem igaz az, hogy a termőföld területén történő szabályozásra ne lenne semmiféle befolyása az EU-nak. Kikényszeríthetőségét nem lehet önállóan uniós anyagi jogi alapon értelmezni.

A tagállamok birtokpolitikai mozgástere a pozitív és negatív integrációs forma metszéspontjában helyezkedik el aszimmetrikus módon. Ennek magyarázata, hogy közérdekből bármely gazdasági alapszabadságot korlátozhatja a tagállam kényszerítő eszközzel. Ennek következménye, hogy nem lehet előzetes hatósági engedélyezési rendszert bevezetni, ehelyett előzetes bejelentési kötelezettséget állapítanak meg, amely a közérdeket előmozdítja, ugyanakkor a gazdaságot kevésbé korlátozza.

A tőke szabad mozgásával kapcsolatban olyan indokokat is elfogadott a Bíróság 2010 után, amit korábban nem fogadott volna el, továbbá változást jelent az is, hogy az összes alapszabadságot vizsgálja a Bíróság.

Dr. habil. Vass János (CSc, tanszékvezető egyetemi docens ELTE-ÁJK) „A földhasználati szerződések tartalmi változásairól” című előadásában a közigazgatási szervek jogi szerepét, bevonását, illetve a felkészült közigazgatási szakemberek képzésének szükségességét hangsúlyozta, amely fontos a szabályok felelősségteljes betartásához és betartatásához. Kiemelte, hogy míg elsősorban a szántóföldi növénytermesztésben, továbbá a versenyképesség megőrzése érdekében a nagyüzemi forma megkerülhetetlen, addig fontos szerepe van a családi gazdaságoknak is a vidék népességmegtartó ereje vonatkozásában. A földszerzési moratórium lejártára kitérve megfogalmazta azt a kívánalmat, hogy mezőgazdasági rendeltetésű ingatlan ne kerülhessen spekulatív céllal külföldiek tulajdonába. Utalt arra, hogy a törvény rendelkezései alapján szűkült a földhasználati jogcíme (haszonbérlet, feles bérlet, részesművelés, illetve szívességi földhasználat) köre. A haszonkölcsön jogcímén történő földhasználatot a jogalkotó kiiktatta a jogrendszerből, a meglévő hatályos haszonkölcsön szerződések 2013. dec. 11-től, a végrehajtási törvény elfogadásának időpontjától, a törvény erejénél fogva megszűnnek, továbbá érvénytelennek, semmisnek minősülnek. Haszonélvezeti jog is csak közeli hozzátartozó javára köthető ki. Ennek oka a zsebszerződések megakadályozása, ugyanis ezzel a jogcímmel leplezték a tulajdonszerzést. A haszonélvezeti jog megszerzésével ugyanis a szerző fél olyan helyzetbe kerül, mintha a föld tulajdonát szerezte volna meg, de csak legfeljebb 20 éves időtartamra. A közigazgatás szerepét illetően a mezőgazdasági igazgatási szerv jóváhagyását

* IV. éves joghallgató, ME-ÁJK

írja elő a törvény, amely garancia arra, hogy nem jogellenes a folyamat. A földhasználati nyilvántartás használata szankcionáltan kötelező. A bejegyzéshez csatolni kell az okiratok mellett a jogcímet igazoló szerződést, amelynek törvényessége így ellenőrizhető. A hatósági jóváhagyás intézményesítése komoly beavatkozást jelent a felek civiljogi folyamataiba. Előadásában sokallta az a 13 *körülményt*, amely esetekben a mezőgazdasági igazgatási szervnek meg kell tagadnia a szerződés jóváhagyását. „Ha alkalmas a jogszabály megkerülésére...” feltétel eleve nehezen értelmezhető, és kérdéses, hogy mire vonatkozhat. Továbbá haszonbérlettel megszerezni a föld tulajdonjogát az előadó véleménye szerint körülbelül olyan, mint a büntetőjogban az alkalmatlan tárgyon alkalmatlan kísérlet.

Az előadás korreferátumát **dr. Holló Klaudia** (ELTE ÁJK PhD-hallgató) tartotta meg. Kiemelte kritikájában a közös tulajdonban álló mezőgazdasági földekkel kapcsolatos szabályozást, amelyre a törvényben egyedül az előhaszonbérleti jog körében kerül sor. Ha nem maguk kívánják művelni a földet, kézenfekvő megoldás lehet 3. személynek való haszonbérletbe adás, azonban az ingatlanra vonatkozó kötelmi jogi kötelezettségvállaláshoz a tulajdonostársak egyhangú döntés szükséges. Ez azt jelenti, hogy ha csak egy tulajdonostárs személye is bizonytalan, lehetetlen egyhangú döntést hozni. Az osztatlan közös tulajdon megszüntetésére irányuló kérelmek esetében a megosztás költségeit az állam viseli. Megszüntetés esetén a tulajdonos a tulajdoni hányadnak megfelelő földterület nagyságában a földszerzési maximum kivédhető, azonban nem mindig teszi lehetővé a megosztást. Minden tulajdonostárs jogosult tulajdoni *hányadának* megfelelő rész használatára, valamint annak másik tulajdonostárs vagy 3. személy részére történő átengedésére. Mind a saját használat, mind a 3. személynek való haszonbérbe adás alapja a használati rend rendezése és a használati rendről való megállapodás, amelyhez egyhangú döntés szükséges.

Dr. Csák Csilla (PhD tanszékvezető egyetemi docens ME-ÁJK) „*Igényérvényesítés lehetőségei és határai a mezőgazdasági földforgalom körében – (választott) bírósági keretek*” címmel tartott előadást.

Az *igényérvényesítés* – amely domináns elem mind a használat, mind a tulajdonlás körében, és a jövőben sem fog elsikkadni - egy, a jog által kikényszeríthető állapot, amely komplexnek mondható köz-és magánjogi, anyagi és eljárásjogi szabályozásra tekintettel. Sok lehetséges útja létezik. A *békés megoldásoktól egészen a bíróságok* cizellált rendszerén keresztül speciális eljárások is rendelkezésre állnak. A *választott bírósági eljárás csak* egy lehetőség, amely elkülönült az állami (rendes) igazságszolgáltatástól, és amely bizonyos feltételek megléte esetén köthető ki. A 2014. évi VII. törvény (zsebszerződésekről) 3.§ (1) bekezdése szerint „Termőföld tulajdonjogával, illetve használati jogával összefüggő szerződésben választottbírásként csak a Magyar Agrár-, Élelmiszergazdasági és Vidékfejlesztési Kamara mellett működő választottbírósként köthető ki.” *Ha nincs alávétetés, azaz ha a felek nem állapodnak meg választott bírósági*

*kikötésben*¹, akkor az ügy csak rendes bíróság előtt tárgyalható 2013. március 28-tól. Főszabályként a korábbi, nem az Agrárkamara mellett működő választott bírósági kikötések érvénytelenek. A valóság azonban az, hogy nemcsak az Agrárkamara mellett működő *bíróság jár el* ilyen ügyekben. A választottbíráskodásról szóló törvényben felállított konjunktív feltételeket – „Kizárólag magyarországi székhelyű, ennek hiányában telephelyű felek között megkötött szerződésből fakadó, belföldön fekvő ingatlanhoz kapcsolatos dologi jogi hatályú jogot, valamint bérleti és haszonbérleti szerződést érintő jogvitában - amennyiben a szerződésre a magyar jogot kell alkalmazni - kizárólag magyarországi székhelyű állandó választottbírósként *járhat el saját eljárási szabályzatának alkalmazása mellett.*” – értelmezhetjük akként is, hogy ezek hiányában nem magyarországi székhelyű választottbírósként is eljárhat.

A hatósági jóváhagyás tartalmazó határozat elleni közigazgatási per megindításának feltétele a jogsértő határozat, és ezt a jogsértést bizonyítani kell. Vannak esetek, amikor a hatóság megtagadja, és vannak, amikor megtagadhatja a jóváhagyást. Mérlegelési jogkörben hozott közigazgatási határozat akkor tekintendő jogszerűnek, ha a közigazgatási szerv a tényállást kellő mértékben feltárta, az eljárási szabályokat betartotta, a mérlegelés szempontjai megállapíthatóak, és a határozat indokolásából a bizonyítékok mérlegelésének okszerűsége kitűnik: pl. egy *ár-érték arány kérdése*, birtokszerkezet kérdése mennyiben indokolt. Továbbá, ha a földbizottság nem foglal állást, vagy nem nyilatkozik kellő időben, az a hatóság részéről automatikus elutasító ok. További értelmezési kérdést vet fel a Ptk. 6:118.§-a, miszerint: „A beleegyezéssel vagy a jóváhagyással a szerződés megkötésének időpontjára visszamenőleg válik hatályossá.”

dr. Hornyák Zsófia (ME ÁJK PhD-hallgató) korreferátumában *két jogeset elemzésével*, a bírói fórumok határozatainak keresztül mutatta be a mezőgazdasági ingatlanok tulajdonszerzéséhez kötődő hatósági jóváhagyás intézményrendszerét. Az egyik ismertetett esetben egy 1996-os adásvételi szerződés kapcsán egy német állampolgárságú felperes a szerződés megkötését követően kérelmet nyújtott be a BAZ Megyei Közigazgatási Hivatalhoz magyarországi ingatlan-szerzés engedélyezése érdekében. A *külföldi állampolgár felperes tulajdonszerzéséhez szükséges volt a közigazgatási hatóság engedélyére*. Ennek hiányában a bíróság elutasította. A Ptk. szerint, ha a szerződés létrejöttéhez harmadik személy beleegyezése vagy hatósági jóváhagyás szükséges, ennek megtörténteig a szerződés nem jön létre, de a felek nyilatkozatukhoz kötve vannak. Beleegyezés, illetőleg jóváhagyás hiányában a szerződésre az érvénytelenség jogkövetkezményeit kell alkalmazni. A felek azonban a nyilatkozat beszerzésére nem szabtak egymásnak határidőt, és az eredeti állapot helyreállítása érdekében sem tettek lépéseket. A felperes kötelmi igénye ezért továbbra is fennáll. A *másodfokú bíróság* kiemelte, hogy a fellebbezés elbírálásakor már

¹ Vö. 2012. évi CXXI. tv. 32.§ (2) bekezdése: *Az agrárkamara által működtetett állandó választottbírósként alávétetés esetén az agrár-gazdasági tevékenységgel kapcsolatos jogvitákban kizárólagos hatáskörrel rendelkezik.*

semmiféle jogszabályi korlátozás nem akadályozta a felperes, mint német állampolgár ingatlanszerzését és annak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyezhetőségét. 2004. május 1-től az Európai Unió tagállami állampolgárok vonatkozásában az ingatlanszerzési korlátozást feloldotta és a külföldiek tulajdonszerzésének hatósági engedélyezésére vonatkozó szabályait hatályon kívül helyezte.

Dr. Olajos István (PhD egyetemi docens ME-ÁJK) „*A mezőgazdasági földek tulajdonszerzésének és használatának engedélyezéséhez kapcsolódó egyéb eljárások (jegyző, helyi földbizottság)*” című eladásában a jegyzői eljárásban új elemként értékelte, hogy a földműves státus igazolásához meg kell kérni a nyilvántartást igazoló lap másolatát, és kizárólag a fél nyilatkozata már nem elegendő. A nem megfelelő dokumentáció csatolása 5 napos hiánypótlási eljárást nyit meg. Az előadó véleménye szerint célszerű lenne a földművesek nyilvántartásáról szóló kormányrendelet olyan mértékű módosítása, hogy a nyilvántartás adataihoz elektronikusan a mezőgazdasági igazgatási szerveken kívül hozzáférhetne a jegyző is betekintés erejéig, ami jelentősen megkönnyítené a helyzetét.

Ez azért is lényeges lehet, mert a nem megfelelő módon igazolt földműves státus eljárási szabálysértésnek minősül, ami az ezt követő eljárásban a szerződés jóváhagyásának kötelező elutasítását eredményezi. Ez a döntés felveti azt a kérdést, hogy a jegyzői eljárás hibájából adódó kárait a szerződő felek, valamint az elővásárlásra jogosultak kivel szemben érvényesíthetik. Az elővásárlási jogok gyakorlására irányuló eljárást és az adásvételi szerződés hatósági jóváhagyását összekapcsoló eljárás, így az iratjegyzék összeállítására az ügyfeleknek semmilyen ráhatásuk nincs, a jegyző azt közvetlenül az igazgatási szervnek, vagy az eladónak küldi meg. A kérdés megoldható lenne, ha a jegyzőnek az iratjegyzéket határozati formában kellene összeállítania.

Az előadás a továbbiakban a Helyi Földbizottságok tevékenységének elemzéséről szól, amelynek megalakítását a végrehajtási rendelet megalkotásának elmaradása miatt a jegyzők nem tudták lebonyolítani, így az agrárkamara helyi szerve veszi át a földbizottság feladatait. A Helyi Földbizottságokra vonatkozó szabályok hatályba lépésének másik indoka az Európai Unió Bizottságának azon érvelése, hogy nem várható el elfogulatlan elbírálás egy olyan testülettől, amelynek minden tagja maga is helyben lakó gazdálkodó, és mint ilyen, elővásárlási jogosultsággal rendelkezik. Ezzel persze még nem zárja ki az elbírálásból a hozzátartozók, szomszédok, ismerősök, és azonos gazdasági társaságban lévő tagok ügyében való eljárásukat. Az objektív elfogultsági akadályok ilyen mértékű kiterjesztésével az esetleges testületi elfogultság, mint érv jól cáfolható. A Helyi Földbizottság nem önálló közigazgatási szerv, és döntése ellen felülvizsgálati kérelemmel csak a mezőgazdasági igazgatási szerv döntésének megtámadásakor lehet fordulni, formai szempontból döntése nem kifogásolható. Ha a mezőgazdasági igazgatási szerv nem indokol, nem tesz eleget a Ket. által előírt indoklási kötelezettségének, így nagy valószínűséggel egy elindított felülvizsgálati eljárásban új eljárásra fogják utasítani. A Helyi Földbizottságnak előismeretek nélkül, és csak az adásvételi szerződés és a csatolt adatok birtokában kell elbírálnia a szerződést. Az előadó ezért

lényegesnek tartja, hogy a laikus Helyi Földbizottságokban a szerződések értelmezésében jártassággal rendelkezők is helyet kapjanak.

A korreferátumot **Farkasné dr. Molnár Mónika** **körjegyző** (*Kesznyéten – Girincs*) tartotta meg.

Az előadás során gyakorlatbeli, saját tapasztalatokon alapuló *példák*on keresztül szemléltette a fennálló helyzetet, rámutatva a problémákra, illetve az elmélet és a gyakorlat közötti különbségekre. A haszonbérleti szerződéseket a gazdálkodó emberek a jelenlegi agrárkörnyezet-gazdálkodási ciklus végéig (2014. aug. 31.) kötötték meg. Ez azt jelenti, hogy tömegesen fognak kifüggesztési kérelmének beérkezni a jegyzőhöz, amire olyan lépéseket kell tenni, amely az ügyfél érdekét mindenképpen szolgálja. Az a földműves nyilvántartási rendszer, amely alapján a jegyző dolgozni tud, folyamatosan formálódik, ezért rendkívül nehéz a jegyző helyzete. A haszonbérleti szerződésekkel kapcsolatban problémás a földműves fogalma, illetve a földműves státusz igazolhatósága. Az előadó rávilágított a közigazgatásban dolgozók hatalmas mértékű felelősségére, ami részben a megválaszolatlan kérdéseknek köszönhető. A közzététel megtagadásával kapcsolatban a jegyzőasszony elmondta, hogy 3 éve nem találkozott olyan kérelemmel, amelyet a jogosult nyújtott be, mégsem tagadta meg, mert mindenki más elfogadta, hiszen ez volt a gyakorlat. Amikor ugyanis jogszabályra hivatkozva megtagadták a kérelmet, felháborodott telefonhívások sora záporozta őket. Május elsejétől az ilyen esetekben kötelező megtagadni a kérelmet, a törvény nem ad választási lehetőséget, tehát e bevett gyakorlat tovább nem tartható.

A Helyi Földbizottságok megalapításával kapcsolatban az a kérdés merül fel, hogy mi lesz azoknak a jegyzőknek sorsa, akik a végrehajtási rendelet hiányában felhatalmazás nélkül, tehát jogszabályellenesen megalapították.

Dr. Bobvos Pál (CSc, tanszékvezető egyetemi docens SZTE-ÁJK) „*Zsebszerződések*” az új magyar fölszabályozás viszonyrendszerében címmel tartott előadást.

Minden zsebszerződések lényegként kiemelte, hogy tulajdonképpen egy „rejtve maradó” szerződéses, ugyanis a mögöttük lévő szerződések általában tiltott jogügyletek, melyeket e szerződések takarnak és a termőföld tulajdonjogának megszerzését vagy használatát korlátozó jogszabályi rendelkezések kijátszására irányulnak. Ténykérdés, hogy a zsebszerződés kifejezés bekerült nemcsak a köztudatba, de a jogalkotásba is, ami az előadó szerint az már a „jogi folklór” része. Az előadó szerint ez kiderül a termőföld tulajdonjogának megszerzését vagy használatát korlátozó jogszabályi rendelkezések kijátszására irányuló jogügyletek feltárásáról és megakadályozásáról szóló törvény indokolásából. E törvény szerint a zsebszerződések közé sorolható a *külföldi magán-* vagy jogi személy javára egyébként jogszerűtlenül, ingatlan-nyilvántartáson kívül alapított haszonélvezeti vagy jelzálogjog, illetve bármely mellékkötelelem, amely a későbbi jogszerzést biztosítaná. Az ezzel kapcsolatban felmerülő kérdések a következők: 1. Honnan lehet tudni egy vizsgálat tárgyává nem tett zsebszerződésről, hogy az jogszerűtlen? 2. Hogyan lehet ingatlan-nyilvántartáson kívül haszonélvezeti jogot vagy

jelzálogjogot alapítani, amikor az ingatlan-nyilvántartás e tekintetben konstitutív hatályú? 3. Mit értünk jogszerzés alatt, tulajdonszerzést vagy a használati jognak a megszerzését? Ha tulajdonjogszerzést értünk alatta, akkor hogyan biztosít egy későbbi tulajdonszerzést a haszonélvezeti jog? A kérdésekre az előadó megpróbált korrekt válaszokat adni.

A másik kérdés a haszonélvezet, illetve az elbirtoklás útján történő tulajdonszerzés. A Tft. alapján elbirtoklással bárki, így külföldi is tulajdont szerezhethet. A Ptk. rendelkezései alapján, aki 15 éven át szakadatlanul sajátjaként birtokolta a földet, tulajdonjogot szerez rajta. Elegendő hozzá egy be nem mutatott zsebszerződés, a jóhiszeműség nem megkívánt. Egyedül a jogcím zárja ki az elbirtoklást. A bírói gyakorlat figyelmen kívül hagyta a külföldiek tulajdonból való kizárását. Nincs jelentősége annak, hogy az elbirtoklás bejelentésével a bejegyzés a jogszabály kijátszását célozza. Kérdésként tette fel: Vajon kizárható-e az elbirtoklás a földhasználati nyilvántartás alapján? Továbbá, a Fftv. hatályba lépése hogyan befolyásolja az elbirtoklást? Meg nem kerülhet a kérdésnek látja, hogy a birtokosnak be kell jelenteni a földhasználat jogcímét, és össze kell vetni a volt földtulajdonos nyilatkozatát a földhasználati nyilvántartással. Ha ez nem egyezik, abban az esetben, hogyha még nem telt el 15 év, az ügyész felléphet. A mezőgazdasági igazgatási szervnek „megtámadási joga” van. Mi történik, ha az elbirtoklás 2014. május 1-ig ténylegesen megtörtént?² Az Alkotmánybíróság 1996-os határozatában kimondta, hogy nem lehet visszaható hatállyal jogellenessé nyilvánítani jogügyleteket. A Ptk. szintén kimondja, hogy a szerzési korlátozást előíró, a korábbi korlátozást szigorító rendelkezésnek nincs az elbirtoklást kizáró hatása, ha az elbirtoklást követően lép hatályba. Azonban az AB arra is kitért, hogy a megváltozott jogszabályt adott esetben a folyamatban lévő ügyre is alkalmazni kell.

Az előadáshoz **dr. Jani Péter** (SZTE ÁJK PhD-hallgató) *fűzött korreferátumot*. Rámutatott, hogy a közös agrárpolitika kialakulásakor már megjelent a spekuláció visszaszorításának igénye, amely olyan közérdeknek minősült, amely korlátozhatja a négy alapszabadságot is. A jogalkotó a haszonélvezeti jogon alapuló haszonbérleti szerződés korlátozását is *indokoltan találja*. A nyugat-magyarországi területeken az osztrákokkal kötött zsebszerződések köre jelentős. A haszonélvezeti joghoz kapcsolódó határozott idejű haszonbérleti jognak a Fftv. rendelkezése által történő megszüntetése olyan lépés, amely egyértelműen a zsebszerződések elleni fellépést szolgálja, azonban mint ilyen, nem biztos, hogy kiállja az uniós jog vagy az Alkotmánybíróság próbáját. Az elbirtoklással történő tulajdonszerzéssel kapcsolatban az előadó véleménye szerint a járási földhivatal akkor jár el helyesen, ha a tulajdonjogot nem jegyzi be, csak abban az esetben, ha a mezőgazdasági szerv, nevezetesen a megyei földhivatal is engedélyezi. Az engedélyezés azonban meglehetősen problematikus, ugyanis a törvény célja egyértelműen a tulajdonjogot korlátozó rendelkezések megkerülése és a zsebszerződések elleni fellépés,

² 2014. május 2-ától hatályos a Btk. 349.§-a, amely a zsebszerződések nagy részét bűncselekménynek minősíti.

ezért a mezőgazdasági igazgatási szerv nem hagyhatja figyelmen kívül az eredeti szerzést sem.

Dr. Alvincz József (CSc, főtanácsadó, Vidékfejlesztési Minisztérium) az *üzemszabályozási törvény összefüggéseiről*, illetve a megalkotásához kapcsolódó javaslatokról szóló előadásában.

A magyar mezőgazdaság főbb sajátosságai az üzemszabályozás szempontjából alapjaiban tér a nyugat-európai szabályozástól. Az „EU 15-ök” *főbb törvényalkotási jellemzői, hogy az évtizedek óta fennálló tulajdoni viszonyokat képezte le az agrárjog, addig a hazai szabályok a kormányzat és a társadalom által kívánatosnak tartott földtulajdoni, földhasználati és üzemi struktúrát akartak kialakítani.*

Nem elhanyagolható azon vállalatok köre, amelyek a nagy méret, a családon kívül foglalkoztatottak száma alapján inkább nevezhetők családi mezőgazdasági vállalkozásnak, mint családi gazdaságnak. Azt, hogy családi gazdaságnak tekinthessük ezeket, alapvetően 3 tényező befolyásolja: a tevékenységi kör, a gazdaság árbevétele, és a családon kívüli foglalkoztatottak száma. A magyar gazdasági rendszer nagymértékben differenciált. Amit figyelembe lehet venni, azok: a legkisebb és a legnagyobb üzemméret, továbbá a növénytermesztő vagy állattartó jelleg és további, az üzemszabályozás szempontjából jelentőséggel bíró szempontok. A birtokméreten túl az ökonómiai méret megállapítására is szükség van. Figyelembe kell tehát venni az árbevételt és a foglalkoztatási szintet is. Az alapozási és támogatási kedvezmények nyújtásának igénybevétele támasztja leginkább alá, hogy a különböző intézkedéseknek is megvan a szervezete. Nyugat-Európában is komolyan múltra tekint vissza a föld-és üzembérleti rendszer, ott mégsem beszélhetünk az üzemszabályozás olyan mértékű szétválásáról, mint idehaza. A támogatási – és földalapképzés során földhöz jutottak esetében megemlítenő, hogy érzelmileg már nem kötődnek a földhöz, amíg ez az emocionális kötődés Németországban és Svájcban sokkal erősebb. A bérleti díjak nagyságrendben elmaradnak a tőlünk nyugatabbra lévő országoktól. Magyarországon kb. 700 ezer Ft körül mozog 1 hektár föld ára, amíg nyugatabbra 5 millió körül van, amely helyzet vonzóvá teszi más országok gazdáinak számára a Magyarországon való földszerzést. Ezzel azonban nem spekulánsokhoz kerül a föld.

Mivel az Unióban belül a magyar vállalat a legösszetettebb, az eddigi politikai törekvések alapján valószínűnek látszik egy, az összes vállalati formát lefedő üzemszabályozási politika létrehozása. A külső foglalkoztatottak éves munkaerőegységben történő maximuma 2700 óra/év egy normál fizikumú egyénre vonatkoztatva, tehát a munkával töltött órák száma nem haladhatja meg a családi gazdaság regisztrált tagjai által 1 évben maximálisan ledolgozható órák számát. Ahol 6-8 foglalkoztatott van, az már nem családi gazdaság, és a munkórak száma is lényegesen meghaladja a maximumot.

Személyi szempontokhoz hozzátette, fontos jogalkotói kérdés, hogy csak az üzemszabályozásról, vagy az egyén oldaláról is megközelítve érintse a földkérdést, azaz a tulajdonlás szabályait hagyja-e a szabályozás figyelmen kívül, vagy terjedjen ki arra is? Az előadó szerint csak az utóbbinak van létjogosultsága, ugyanis a Fftv. a földbirtoklást maximum megállapításánál

nem alkalmazza az egy családon belüli összeszámitás előírását, tehát 1200 hektár lehet a birtokában (nem a tulajdonában). Ez férj-feleség esetében 2400 hektár is lehet. Az előadó szerint az *üzemszabályozás*nak akkor van értelme igazán, ha az 1 személy 1 üzem elvet juttatja érvényre. Nem teszi lehetővé, hogy egy gazdálkodó, aki egy társaságnál vezérigazgató vagy résztulajdonos, egyben családi gazdasággal is rendelkezzen, ha pedig mégis rendelkezik, akkor a családi gazdaságot ne illesse meg kedvezmény.

Egyéb szempontok körében kiemelte: az öröklés és az üzem *élők közötti* elidegenítése esetén kívánalom, hogy a *működő*, de inkább az *életképes üzem* elve érvényre jusson. Fontos szempont továbbá, hogy a befektető eszközöknek, terményeknek, beleértve az ültetvényeket is, továbbá az állatállománynak a részleges elidegenítése nem eredményezheti az üzem életképessége megszűnését. A körvonalozódó üzemszabályozás 2 irányba mozdulhat el: a vállalati és polgári irányba.

Dr. Kurucz Mihály (PhD, egyetemi docens, ELTE-ÁJK) „A dologösszességek különböző típusaira vonatkozó forgalmi szabályok a földforgalmi törvényben és magyar jogszabályokban az uniós (közösségi) jog tükrében” címmel tartott előadást.

A mezőgazdasági üzem dologösszesség. Kérdés, hogy a Fftv. kapcsán hogyan jelenik meg ez a dologösszesség, *üzemként* vagy *vállalként*? A vállalat nem ökonómiai egység, ahogyan azt gondolnánk, hanem valójában jogi egység, a jogi személyiséggel, polgári jogi jogalanyisággal rendelkező szervezeteknek feleltethető meg.

Azok a családi gazdaságok, amelyek nem érnek el *önálló* jogi formát, az *üzemszabályozás* kérdéskörébe esnek. Ha a dologösszesség fogalmától közelítünk, akkor 2 féle dologösszesség ismerhető fel a Fftv. alapján: egynemű dolgok, tehát az „universitas rerum” típusú dologösszességek, és az üzem, gazdaság, tehát az „universitas rerum stantium”. Az egynemű dologösszesség a Fftv.-ben a birtokcserénél jelenik meg. Célja a birtoktagok képzése, amelyek valójában egynemű dologösszességek a tulajdonjog alapján. A magánjogi szabályok szerint többféle jogcímen fennálló birtoklási helyzet viszont nem teremt dologösszességet. Mit kezdhetünk azokkal a családi gazdaságokkal vagy egyéni vállalkozásokkal, amelyeknek földjei haszonbérlet jogcímen vagy egyéb jogcímen (szívességi alapon) vannak földhasználatban? Ott van dologösszesség? Közjogilag igen, ugyanis átadja a termelési egységet. Ez az átadás materiális átadás. Ez a gazdaság tehát nem vagyonösszesség, hanem termelő egységek összessége, de nem szervezeti egységek, hanem naturálisan „összepakolt valami”, ami külön jogcímen áll. Az előadó rámutat, hogy ezt a problémát az uniós jog is szabályozza tanácsi rendeletekben. Így például, ha a gazdaságot adják át időlegesen vagy véglegesen, ez „universitas rerum stantium”, akkor azzal együtt *átszáll a támogatási jog is*. Ha a földet *átruházzák*, akkor viszont elválik. Ebből következik, hogy nemcsak dogmatikailag hibás, hanem az uniós joggal sem kompatibilis a 2008-as támogatási jogokhoz kapcsolódó törvény.

A Fftv.-ben emlegetett üzemközpont fogalmat tekintve is teljes a zűrzavar. Van gazdaságfogalmunk kétféle tartalommal és vannak üzemfogalmak is. A Fftv. meghatározása szerint termelési tényezők, amelyek egyúttal szervezeti egységet is

alkotnak, tehát a jogalkotó nem üzemkén, vagy dologösszességként kezeli, hanem egyfajta vállalként. Ez félreértés. A portfólió, az üzletrészek és a részvények átruházás esetén változik a cégen, a vállalaton belüli strukturális tulajdonviszony, azaz a közvetlen és közvetett tulajdon változik, de annak nem tárgya egyetlen dolog sem.

Véleménye szerint az elővásárlási jogot egynemű dologösszesség esetén ki kell terjeszteni az elővásárlási joggal nem érintett egyéb ingatlanokra. Igaz ez arra az esetre is, amikor több föld egymással szomszédos, illetve több föld egy üzemközpontoz tartozik. Azonban ezekben az esetben vissza is lehet élni az elővásárlási joggal. A polgári jogi bíróságnak abban kell döntenie, hogy így a dologösszesség jogellenes-e, vagy természetes *“árukapcsolás”*. Így meghatározásra kerülhet az üzem fogalma, amely nem más, mint azonos, gazdaságilag egymáshoz rendelt termelési tényezők összessége.

Dr. Papik Orsolya (ELTE ÁJK PhD-hallgató) korreferátumában kiemelte, hogy az agrárüzem meghatározása problematikus. A nyugat-európai államoknak önálló üzemtörvény van, amelyben a közigazgatási kereteit is részletesen szabályozzák. Magyarországon még nem született meg az *üzem törvény*, de az új Fftv. több helyen is tartalmaz üzemszabályozást. Legjelentősebb ezek közül a mezőgazdasági üzem fogalma, ami az adott törvény vonatkozásában érvényesül ugyan, de kiindulópontként tekinthetünk rá. Maga a mezőgazdasági üzem több szempont szerint vizsgálható. Megjelenhet úgy, mint vagyonösszesség, amely jelenthet jogot és *kötelezettséget is*, azonban az előadó a mezőgazdasági üzem, dologösszesség jellegét emelte ki, amely egészen a római jogtudományig nyúlik vissza, ugyanis már akkor megkülönböztették az egyszerű dolgokat, az összetett dolgokat és a dologösszességeket. A dologösszesség annyit jelentett, hogy több közös dolgot rendelkeztek egy közös gyűjtőnév alá anélkül, hogy az egyes dolgok önállóak meghatározottak lettek volna. Szintén ismert volt az instrumentum, a felszerelés fogalma, amely azt a dolgot jelentette, amelyet egy másik dolog szolgálatára rendeltek. Már évezredekkel ezelőtt gazdasági egységet képzett a föld és a felszerelés. Kulcsfogalmak itt a közös gazdasági cél, a térbeli együttség, továbbá a gyűjtőnév. Az előadó szerint mindemellett a legfontosabb a tárgyi jogi elismertség, tehát az, hogy így, dologösszességként megjelenhessenek. Véleménye szerint nem *ütözik* a polgári jogban megismert egyediség elvével. A dologösszességen belül is a dolgok kapcsolatának szinte mindegyik formájával találkozunk, az alkotórészi kapcsolattal (termés, termény), a tartozékkal (mezőgazdasági gépek, állatállomány) és a mellékdolgok körével (instrument). Amíg a tartozéokra ellenkező kikötés hiányában a földolgra vonatkozó jogváltozások kiterjednek, addig a felszerelés esetén erről kifejezetten rendelkezni kell. A mezőgazdaság alapegysége, a mezőgazdasági üzem egy nagyon sok összetevőből álló rendszer, amelynek alapja a föld, ehhez azonban számos más agrárhardver, környezetvédelmi technológia társul, sőt a humántőke és a szaktudás jelentősége sem elhanyagolható.

Prof. emeritus Dr. Prugberger Tamás (DSc akadémikus, egyetemi tanár, ME-ÁJK) előadásban arra tér ki, hogy a 90-es években az átmeneti törvény *más vagyontárgyaktól*

eltérő módon, külön alapokba helyezte a földeket. Így például a községi legelők, utak állami tulajdonban álltak. Az önkormányzatok nagyrészt visszakapták ezeket a községi legelőket.

A másik probléma a föld öröklése. Alapvető kíváncságot ugyanis, hogy a gazdaság ne hulljon szét. A germán jogcsaláddal tartozó más országokhoz hasonlóan – a magyar jogban az öröklés ipso iure megtörténik, ami dologi jogi jogszerzést eredményez az örökhagyó halála pillanatában, ezzel szemben, a francia jogrendben egy elszámolási joga keletkezik az örökösnek, mert bár a dolgot megkapja, de azt a hatóság adja át a jogosultnak. Megoldás lehetne, hogy az elszámolás vagy hozamértéken történjen, vagy ha ez diszkriminatívnak minősülne, akkor egy hosszú lejáratú részletfizetéssel fizethesse ki az örökös.

Az önfoglalkoztatásról uniós irányelv egy része agrárjogi míg másik része munkajogi szabályokat foglal magában. Az agrárjogi részében a családtagok önfoglalkoztatónak számítanak és biztosításra jogosultak, amíg a munkaügyi oldalon problémát jelent, hogy az új Mt.-be a jogalkotó korábbi szándékával szemben nem került be az önfoglalkoztatás. Mivel az üzem, üzemszerű eladását az uniós jogban korábban munkáltatói jogutódlásnak tekintették, ezért ezt a kérdést külön szabályozták irányelv szintjén. A jogi személy a vállalat, amely több üzemből, üzemszerűleg áll.

A magyar és az EU jog itt szöges ellentétben áll egymással a haszonbérleti díj természetben való fizetését tekintve. A feles-illetve részesművelés esetén 1946-ban a bért maximum 50%-ban lehetett természetben fizetni, 50%-ban pedig pénzben kell fizetni, amíg a korábbi magyar Mt. azt mondta, hogy 20%-ban lehet természetben, és 80%-ban pénzben kell fizetni a munkabért. A mai magyar Mt. irreálisan azt mondja, hogy a munkabért pénzben kell kifizetni, tehát a magyar jog bizonyos értelemben szembe megy ezzel, és ez a mezőgazdasági joggal ellentétes. Ha illegális, a haszonbérleti szerződés egy munkaszerződés, és ha munkaszerződés, akkor gyakorlatilag munkaviszony.

Kápai Anikó (Külgügyminisztérium) a termőföldek szabályozásával kapcsolatos uniós jogi kérdésekről tartotta előadását. Az Unió létrejöttének célja a béke, a biztonság, a stabilitás, amely azzal a gazdasági célkitűzéssel párosult, hogy az európai államoknak valamilyen közös rendszert kellett találniuk arra, hogy a háború utáni újjáépítési keret biztosítva legyen. A belső piac elve biztosítja a személyek, a szolgáltatások, a tőke és a munkaerő szabad áramlását. A tulajdoni formák szabadságát az Unió meghagyta a tagállamoknak, amelyet a szabadságjogokkal összhangban kell értelmezni, és ennek diszkriminációmentesnek kell lennie, a lehetséges kivételeket pedig mindig a lehető legszűkebben kell értelmezni. A tagállamok csak a közrend, közbiztonság és a közegészség érdekében tarthatnak fent korlátozásokat. A szabályozások a kifejezetten megengedő és kifejezetten korlátozó jellege ellenére is kötelező indokolást követel a tagállamoktól.

Közérdekű kényszerítő indokok a KAP (Közös agrárpolitika) legitím céljai, mint például az egységes belső piac. Fontos, hogy a termőföld szabályozások megtalálják az egyensúlyt a tagállami és a legitím célok között, hogy megteremthessék a vállalkozást, és a tagállamok érvényesíthessék saját igazolásaikat. Ilyen legitím cél például a mezőgazdasági közösségek megőrzése és fontos az arányosság is. Közérdekű indok még a termőföld tulajdonságainak figyelembevétele,

hogy az ezekhez kapcsolódó intézkedéseket sikerre vihessék a tagállamok, de a konkrét intézkedés nem lépheti túl a szükségesség mértékét, és diszkriminációmentesnek kell lennie. A közpolitikai cél minden esetben legitimmé teheti a tagállami korlátozás kérdését. Az arányosság esetében azonban megalapozott érvekkel kell alátámasztani a legitím célt. A Bizottság jellemzően tartózkodik attól, hogy beavatkozzon ezekbe az ügyekbe.

Az előadást hozzászólások követték, amelynek leglényesebb gondolatai a következők voltak:

Dr. Kapronczai István PhD, az Agrárgazdasági Kutató Intézet főigazgatója szerint minél gyorsabban, hosszútávon stabilnak remélt birtokpolitikát kell közvetíteni a gazdálkodók számára. Olyan történelmi helyzetben vagyunk, amilyen nem volt és nem is lesz, ugyanis jó pénzügyi helyzetben van az ágazat, amelyet indokokkal is alátámasztott. A sok pénzt vissza lehetne forgatni az ágazatba, beruházásokba lehetne fektetni, és az ágazatot hosszú időszakra stabilizálni lehetne.

Dr. Mikó Zoltán, címzetes egyetemi docens NKE-KTK Nemzeti Agrárkamara választott bíróságának elnöke az üzemszerű szabályozási kérdésekkel kapcsolatosan elmondta, hogy ha két, de inkább egy éven belül nem fogják betervezni a törvényt, akkor ebben a ciklusban nem lesz üzemszerű szabályozás.

Dr. Téglási András egyetemi adjunktus NKE az AB munkatársa szerint alkotmányjogi vonatkozásokban elmondható, hogy az AB eltekint a kérdéstől. A Fftv. hasznélvezeti jogának kérdése éppen vizsgálat alatt áll, azonban ennek egy része már megszületett. A 20 éves időtartamot nem tartotta az AB alkotmányellenesnek, azonban még most vizsgálják a május 1-jével való megszűnés kérdését.

Dr. Roszik Péter igazgató Biokontroll KFT ügyvezetője a Győr-Moson-Sopron megyei Agrárkamara elnökeként találkozott a zsebszerződés kifejezéssel, amelynek létét a gazdák nem tagadták, hanem az előjogaikat kijátszó szerződésként emlegették.

Dr. Andréka Tamás a VM jogi főosztályvezetője a hasznélvezeti jogok május 1-jével történő megszűnésével kapcsolatban tudatosította, hogy ez egy nem reparálható jogi aktus. Ezt sem az Alkotmánybíróság, sem az EU Bírósága nem tudja már helyreállítani, tehát a hasznélvezeti jogok május 1-jén megszűntek. Következményként a kártérítési kötelezettség merülhet fel, vagy valamilyen meg nem térült beruházás vagy elmaradt haszon vonatkozásában valamilyen kártérítés vagy jogalap nélküli gazdagodás megtérítése a volt hasznélvező irányába. Az elbirtoklással kapcsolatban az Fftv.-ben vannak speciális szabályok, amelyek az általános polgári jogi elbirtokláshoz képest igen szigorúak, és az időmúlás következtében bekövetkező elbirtoklást korlátozza egy hatósági jóváhagyással. Az április 30. utána beadott keresetekre kell csak a Fftv. szabályait alkalmazni. Nem jelent meg a Földbizottságok megalakítására vonatkozó rendelet, ezért azok nem is tudtak érvényesen létrejönni, ezért ahol történtek előkészületek, vagy lépések, azok hiábavalóak voltak. Módosítani kell a Fftv.-t, a bizottságok demokratikus legitimitását jobban megalapozó választási rendszert kell kialakítani, mint ami a hatályos szövegben van. Csak ezután kerül kiadásra az az önkormányzati rendelet, ami a megalapításról szól, és csak ezután jöhetnek majd létre érvényesen.

AZ ALKOTMÁNYOS ALAPJOGOK ÉS A SPORTJOG KAPCSOLATA

Az alapjogok az emberi jogok jogi kifejeződései, jogszabályok, amelyek alkotmánybeli elismerésükkel fogva a jogrendszer részei, ennél fogva jogi úton kikényszeríthetőek. Minden természetes személyt megilletnek.

Az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége. Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait. Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.¹

Tehát az állam elismeri az alapjogok létét. Biztosításuk feltételhez nem köthető. Az alapjogok generációi közül elsőként a klasszikus szabadságjogok fogalmazódtak meg az önkényes hatalomgyakorlással szemben. Második generációsak a gazdasági, szociális és kulturális jogok, harmadik generációsak a globális jogok, vagy csoportjogok.

Sport és az egyes alapjogok

Az élethez és emberi méltósághoz való jog minden más alapjogot megelőz, a következőképpen kapcsolódik a sporthoz: a szabály a sportolók emberi méltóságát, fizikai integritását és életét is védi; teljes szellemi érettség birtokában, a sportoló alapos tájékoztatására épülő beleegyezése nélkül tilos erőnlétet, edzést illetően kísérletezni, új és tudományosan nem bizonyított módszereket alkalmazni vele kapcsolatban; szintén tilos például az edzésen a lelki vagy fizikai bántalmazás, a versenyzők megszegyenyítése, emberi méltóságuk megsértése.

A jó hírnévhez és az azzal szorosan összekapcsolódó magántitokhoz és a személyes adatokhoz való jog a sportvezetők, menedzserekre és a sportolókra is vonatkozik, pl. ha a versenybíróról vagy éppen a másik csapattagról nyilatkoznak, magánéletükről vagy viselkedésükről híresztelnek.

Szabadsághoz való jog, azaz a testnevelési, edzési eszközök nem mehetnek el odáig, hogy az a sportolóval szembeni kényszerítésnek, szabadsága önkényes korlátozásának minősüljön.

A sportoláshoz való jog állampolgári jogi jellege egyúttal állami feladatokat is feltételez. Azt is jelenti tehát, hogy az állami szervek és az önkormányzatok számára a hozzá járó anyagi eszközökkel együtt feladatokat kell teremteni, meghatározni, hogy mi a számukra kötelező és mi a fakultatív sportfeladat, mit kell tenniük azért, hogy a sportolásban

való emberi, állampolgári jog effektíven érvényesüljön. Az államnak biztosítani kell ezt a harmadik generációs emberi jogot, mégpedig attól is függően, hogy egy-egy sportoló sportoláshoz való jogát vagy adott esetben nagyobb közösség sportoláshoz fűződő érdekeit érintik.²

A hatályos Sporttörvény célja az állami szervezetrendszer részére megállapított feladatok világos elkülönítésével és szabályozásával az, hogy a sportágazat szervezeti felépítésében és szabályozásában a korábbi, sokszor követhetetlen feladatmegosztást egy áttekinthető rendszer váltsa fel. A rendszeres testedzés, vagyis a sporttevékenység támogatása tehát a fentiekből következően egyrészt jogalkotási kötelezettséget jelent (ennek eredménye a Sporttörvény és végrehajtási rendeletei), másrészt igazgatási-szervezési tevékenységet kíván meg az államtól. A sporttevékenység elősegítése és biztosítása tehát – többek között – állami feladat, így egyben közfeladat is, ebből következően államháztartási alrendszerekből – elsősorban központi költségvetésből történő – finanszírozást is feltételez. A Sporttörvény az elmondottak alapján egységes szabályozást valósított meg, amivel átlátható és világos feladatokat határoz meg az állami intézmények részére is a következők szerint.³

A 2012. január 1-jétől hatályos Alaptörvény XX. cikke már nevesíti a sport és a testedzés támogatását: „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez. Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészség élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő.”

A testi-lelki egészség sportolás nélkül aligha valósítható meg. A lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jog kimondásával az Alaptörvény a testmozgást az egészség megőrzése, helyreállítása, valamint az életminőség szempontjából, átfogóan közelíti meg, kimondva, hogy az államnak vállalt feladata a szükséges feltételeket ehhez megteremteni, azaz biztosítani a rendszeres testedzést.

Az Alaptörvény a sport kérdéseivel tehát csak közvetetten és részlegesen foglalkozik.

A sportolás mint alkotmányos alapjog kialakulása

A XIX. század első felében egyre világosabban jelentkezett a közszemléletben is a rendszeres iskolai testnevelés szükségessége. Erről tanúskodik az első felelős magyar minisztériumnak 1848. augusztus 3-án benyújtott törvényjavaslata, amely a testnevelést az iskolák kötelező tantár-

* r. főhadnagy, szaktanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar

¹ Magyarország Alaptörvénye. I. cikk 1), 2), 3)

² Sárközy 39. oldal

³ Fazekas Attila: Sportigazgatási és jogi ismeretek. Jegyzet. Internetes forrás. 2009. 146. oldal

gyaként veszi fel azzal, hogy az különös tekintettel legyen a hadiszolgálatra. A levert 48-as forradalom és szabadságharcot követő kiegyezés megadta a hivatalos lehetőséget arra, hogy a testnevelés a teljes jogú tantárgyak közé kerüljön. 1868-ban elfogadták az 1868. évi XXXVIII. törvénycikket, mely az elemi és polgári iskolai oktatásban, „köteles” tantárgyként emelte be a tantervekbe a testnevelést, különös tekintettel a „katonai gyakorlatokra”. Végül az 1883. évi XXX. törvénycikk a gimnáziumi oktatás keretében is kötelezővé tette a testnevelés oktatását, ezáltal teljessé téve azt az egész magyar iskolarendszerben.⁴

A két világháború közötti időszaknak a sport szempontjából legjelentősebb jogalkotási terméke a testnevelésről szóló 1921. évi LIII. törvénycikk, amelyet az első magyar sporttörvénynek is nevezhetünk. A törvény 1.§-a jelöli meg a testnevelés feladatát: „...az egyének testi épségének és egészségének megóvása, lelki és testi erejének, ellenálló képességének ügyességének és munkabírásának kifejlesztése által megjavítani a közegészség állapotát, gyarapítani a nemzet munkaerejét.”⁵

Az 1949. évi XX. törvénynek, a Magyar Köztársaság Alkotmányának 70/D. § 1. és 2. bekezdése kimondta, hogy a Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez. Ezt a jogot a Magyar Köztársaság a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, a rendszeres testedzés biztosításával, valamint az épített és a természetes környezet védelmével valósítja meg. A már nem hatályos Alkotmány XII., „Alapvető jogok és kötelezettségek” című fejezetéből idézett két szakasz alapján megállapítható, hogy hazánkban a sportolás alkotmányos jog és az ember elidegeníthetetlen joga is egyben.

A rendszeres sporttevékenység (mozgásban gazdag életmód) folytatása bizonyítottan hozzájárul az egészségesebb (fizikailag és mentálisan) társadalom létrejöttéhez. A testi és szellemi fogyatékosok számára segíti az egyénben rejlő tehetség feltárását, a rehabilitációt, a beilleszkedést és a szolidaritás érvényesülését. Lehetőséget ad a rekreációra, szórakoztat. Segít a szabadidő hasznos eltöltésében, így a bűnmegelőzés tekintetében is fontos szereppel bírhat. A sport világának szervezete növeli a horizontális kapcsolatok számosságát, ezzel olyan hálózatot hoz létre a társadalomban, amely oldja az alá-fölrendeltség folyamatos újratermelődését. A mobilitás-vizsgálatok hosszasan elidőznek a sport által nyújtott lehetőségek elemzésével. A sport mind a horizontális, mind pedig a vertikális mobilitás terén tág skáláját vonultatja fel az „előmeneteli” lehetőségeknek. Ez a funkció leginkább az élsporthoz kapcsolható. Szinte bármerre tekintünk a világban, tapasztalhatjuk, hogy világsikereket felhalmozó élsportolók a hátrányosabb helyzetű, esetenként a halmozottan hátrányos helyzetű társadalmi rétegek sorából kerülnek ki. Magyarországon ennek az útnak az elején

⁴ SÁRKÖZY Tamás: *Sportjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2010. 18. o.*

⁵ SÁRKÖZY: 20. o.

vagyunk még. Nálunk a társadalmi rétegek közötti távolságok általában nagyobbak, mint a világ „fejlettebb” társadalmában, a halmozottan hátrányos helyzetű csoportoknak pedig az abszolút lemaradása is kimutatható (életkörülmények, képzettség, forrásszerzési lehetőségek) egy nemzetközi összehasonlításban.⁶

A sportról szóló 1996. évi LXIV. törvény egyértelműen utalt a sport Alkotmánnyal, Európai Sport Chartával és a nemzetközi szerződésekkel való összhangjára. Klasszikus első generációs jogokról a sport kapcsán nem beszélhetünk, hiszen az ide sorolható politikai szabadságjogok nem kötődnek speciálisan a sportoló emberhez.

A jelenleg hatályos sportról szóló 2004. évi I. törvény (továbbiakban Stv.) preambuluma a következőképpen határozta meg a sportot: A Magyar Köztársaság állampolgárait megilleti a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való alkotmányos jog. A testkultúra az egyetemes kultúra része, az egészségvédelem (a megelőzés és a rekreáció, mely fontos társadalmi érdek) fontos eszköze, a szabadidő eltöltésének társadalmilag hasznos módja. A testnevelés és a sport jelentős szerepet tölt be az ifjúság erkölcsi-fizikai nevelésében, a személyiség formálásában.

A sportról szóló törvény legutóbbi módosítása során a következőket deklarálta az Országgyűlés: „A nemzet közössége a test művelését, a sportot, a nemzet alapértékének, kívánatos célnak tekinti. A nemzet értékei között tartja számon a sport által elért eredményeket, és elismeri a sport egyént és közösséget erősítő értékeit. A sport legelőbb is a lelki egészség alapja, amely hozzátartozik az egészséges nemzet, az egészségét megőrizni akaró polgár értékrendjéhez. A sport a közjó része. Erősíti a közösség tagjainak egymáshoz tartozását, miként az egyén testi és lelki egészségét. Magyarország Országgyűlése kinyilvánítja, hogy minden embernek alapvető joga van a sporthoz, és e jogát az állam biztosítja, függetlenül attól, hogy versenysportról, a szabadidő eltöltéséről, a diák-, főiskolai-egyetemi sportról, a fogyatékkal élők sportjáról vagy az egészség megőrzéséről van szó.”⁷

Az alapjogok és a sportjog kapcsolata Európában

A sportolás sajátos úgynevezett harmadik generációs kulturális állampolgári alapjoggá vált, melyet deklarált –többek között– a svájci alkotmány, a görög alkotmány, a portugál alkotmány.⁸

A század második felében eljutottunk a nyugat-európai jóléti államhoz, amely a polgárai testi egészségével is foglalkozik. A politikai és gazdasági emberi-állampolgári alapjogok mellé megjelentek az ún. harmadik generációs

⁶ *A magyar sport fejlesztése terve. A Nemzeti Sportszövetség és a MOB kezdeményezésére. 12. oldal*

⁷ 2011. évi CLXXII. törvény a sportról szóló 2004. évi I. törvény módosításáról 1. §

⁸ Sárközy Tamás: *A hivatásos sport gazdasági jogi alapkérdései Magyarországon. Gazdaság és jog. 2000 (július-augusztus) / 7-8. szám. 39. oldal*

alkotmányos alapjogok, mint például a megfelelő környezet biztosításához, a kultúrához, avagy az információkhoz való hozzáférés joga, az egészséges élethez való jog.⁹

Az Olimpiai Charta 4. alapelve, mint a nemzetközi sport legjelentősebb alapokmánya, egyértelműen deklarálja „*The practice of sport is human right*” azaz a „*Sportolás alapvető és elidegeníthetetlen emberi jog*”. Ezzel összhangban a görög alkotmány, a portugál alkotmány, a svájci alkotmány közvetlenül biztosítják állampolgáraik számára a testi neveléshez és a sporthoz való jogot, amely kiemelkedő jelentőséggel bír és példaértékűnek is mondható. Amennyiben alkotmányi szinten deklarált a sporthoz való jog, úgy az állam felelőssége a sport iránt, szerepvállalási és támogatási kötelezettsége a testnevelésben és a sportban megkérdőjelezhetetlen. Az Európai Unió alkotmány-tervezete is közvetlenül rendelkezett a sportról, ezzel kinyilvánítva a sport fontosságát és elismerve annak jelentőségét az európai társadalmakban.

Azt is mondhatjuk, hogy Európa jelenti a nemzetközi sport központját a versenysportok tekintetében. A nyári sportágak tekintetében több mint 50 %-át, míg a téli sportágak esetében közel 80%-át az érmeknek és eredményeknek az európai országok adják. Megállapíthatjuk, hogy egyik kontinensen sem bír a sport ilyen jelentékeny részvételével, mint Európa. Közvélemény kutatások alapján megállapításra került, hogy Európában a tagországok állampolgárainak közel 70%-a napi szinten áll kapcsolatban a sporttal akár közvetve, közvetlenül. Nincs család Európában, ahol legalább egy családtag ne lenne érintett a sporttal, vagy annak valamilyen megjelenési formájával. A sport hatalmas erővel bír a kultúrák, nemzetek, népcsoportok egymáshoz való közeledésében, integrálásában, amelyet bizonyítanak a békés, nemzetközi politikát meghazudtolni képes világversenyegek lebonyolítása, lásd az Olimpiai Játékok, Világ-bajnokságok. Ezt tükrözi, hogy mind az ENSZ, mint az Európai Unió a 2005., illetve 2004. évet a sportnak és ez által a nevelésnek szentelte. A sport elősegíti a társadalmak fejlődését, előre haladását.¹⁰

Az egyesületek alkotmányos szabályozása

A sportegyesületek létrehozása is alkotmányos alapokon nyugszik.

A szocialista Magyarországon az egyesületekről szóló 1955. évi 18. törvényerejű rendelet részletesen körülhatárolta az egyesületi mozgásteret; előírta, hogy mit kell tennie egy társadalmi alapon kialakuló, a népi demokrácia társadalmi, gazdasági, kulturális célkitűzéseit megvalósító egyesületnek. A sportegyesületek és a sportszövetségek is az általános egyesületi tvr. hatálya alá kerültek. Ezt követően az 1959. évi IV. törvény, a magyar Polgári Törvénykönyv jogi személyek egyes fajtái között első helyen a társadalmi szervezeteket szabályozta az egyesületek helyett, de a

társadalmi szervezetek vagyoni viszonyaira az egyesületi szabályok voltak az irányadók. A társadalmisítás keretében 1968-tól papíron mint a sportegyesületek szövetsége működött a Magyar Testnevelési és Sportszövetség. Ez azonban valójában nem egy szabad elhatározáson alapuló szövetségi rendszer volt, hanem valóságos kényszerszövetségként működött: a Magyar Testnevelési és Sportszövetség megalakulását követően sportegyesület csak „társadalmi szervezeti” lánc egységeként működhetett.¹¹

A rendszerváltás kapcsán a legjelentősebb változások a sportegyesületek vonatkozásában történtek. Az 1989-et megelőző időben a társadalmi szervezetek gyűjtőfogalom alatt lényegében csak az akkor alkotmányosan elismert politikai szervezeteket, illetve a szakszervezeteket kellett érteni. Az egyesületek, így a sportegyesületek önálló, külön jogi szabályozókkal rendelkező kategóriát képeztek. Ezen rendszeren az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény változtatott alapvetően. E törvény gyűjtőkategóriája a társadalmi szervezet, melybe beletartoznak az egyesületek is. A rendszertani tisztázódáson túl azonban nagyon lényeges változás, hogy megszűnt az egyesületek felett a közvetlen állami irányítás. Míg 1989 előtt már az egyesület szervezésének a megkezdéséhez is engedélyt kellett kérni az illetékes állami vagy tanácsi szervtől, addig a változást követően a törvényes feltételek betartásával mindez alapvető állampolgári joggá vált. 1989 után a sportegyesületek megalakulásával, működésével, megszűnésével kapcsolatban sem az önkormányzatoknak, sem az államigazgatásnak hatósági hatásköre nincs.¹² Az egyesülési jogról és a civilszervezetekről szóló 2011. évi CLXXV. tv. hatálybalépését követően a társadalmi szervezet gyűjtőkategória helyébe az egyesület lépett (ld. lejjebb).

Első generációs szabadságjog az *egyesülési szabadság*, amelynek lényege, hogy törvény által nem tiltott célra mindenkinek joga van szervezeteket létrehozni és azokhoz csatlakozni. Ilyen alapjog esetén az állam, a közhatalom helyes magatartása a tolerancia, s a be nem avatkozás. Tény, hogy törvény kizárhat egyes célokat az egyesülés jogából. Ilyen például az alkotmányban a paramilitáris szervek létesítésének tilalma, továbbá a polgári jogban a vállalkozások és a non-profit társadalmi szervezetek megkülönböztetése.¹³

Alkotmánybírói indítvány született a sporttörvény módosításáról szóló 1998. évi XXXI. törvény vonatkozó szakasza ellen, miszerint a hivatásos sportolók egyesülési joga e törvény által alkotmányellenesen korlátozott, mert sporttevékenységüket egyesületben nem, hanem csak sport gazdasági társaságban folytathatják.¹⁴

A sportjog első és központi ismertetőjegye az *ön szabályozás rendszere (autonómia)*. A nemzetközi és nemzeti sportszövetségek igényt tartanak arra, hogy a „saját” sportju-

⁹ Sárközy: 217. oldal

¹⁰ http://sportjog.com/sport_alkotmanyjog.html
Letöltés időpontja: 2014.04.04.

¹¹ Sárközy: 23., 24. oldal

¹² Sárközy: 27. oldal

¹³ Kolláth György: *Sporttörvény-módosítás és alkotmányosság ellenérvek*. Magyar közigazgatás, 1998. 8. 495. oldal

¹⁴ *A magyar sportjog alapjai*. (szerk.: Sárközy Tamás) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2000., 36. oldal

kat részleteiben ők maguk szabályozzák, ezeket a szabályokat alkalmazzák és érvényesíteni is kívánják. Első pillantásra meglepő a szabályozás, ami nem utolsósorban a sportszabályok funkciójából ered, és ezzel olyan szabályzatokról van szó, amelyek részben akár több száz oldalt is átfognak. Továbbra is a sportág sajátossága és szövetségi értékelés határozza meg az önszabályozás szisztémáját.¹⁵

Komoly jogi feladatot jelent tehát az önszabályozó jelleg. Az önszabályozó szervezeteknek egyre bonyolultabb struktúrái alakulnak ki. Ezekben a szervezetekben mindenekelőtt komoly szabályzat-alkotási munkára van szükség, illetve ki kell alakítani a megalkotott szabályok karbantartásának és alkalmazásának, végrehajtásának személyi, szervezeti kereteit és eljárási mechanizmusait is. A szövetségi, egyesületi belső normaalkotási és szervezetalakítási feladatoktól jól elkülöníthetően jelentkeznek a sportolók zavartalan tevékenységéhez, a sportszervezetek rendeltetésszerű működéséhez szükséges, illetve az ezek során keletkező eseti döntések és jogügyletek.¹⁶

A hagyományos „amatőr” sport a sportszövetségek és a sportegyesületek önkormányzáson alapuló önszabályozására épült nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt. E szervezetek civiljogi egyesületnek minősültek, és egyszerre voltak normaalkotók és normaalkalmazók tagjaik körében. A sportszövetségi-sportegyesületi struktúra monopolisztikus és hierarchikus volt.¹⁷

Amennyiben az egyetemi és főiskolai sporttól eltekintünk, úgy a szervezett sporttevékenység a sportegyesületi és sportszövetségi kereteken belül bonyolódik. Ezért nem okoz meglepetést az a tény, hogy a Német Olimpiai Sportszövetség (DOSB) – a német sport csúciszervezete – 27 millió tagot és 90.000-et meghaladó számú sportegyesületet foglal magában, melyek 90 tagszervezetben rendszereződnek.¹⁸

Hazánkban tehát törvény adta keretek között sporttevékenységre egyesületeket lehet alapítani az Alkotmány alapján az egyesülési jogról szóló 2011. évi CLXXV. törvény keretei között: „Mindenkinek joga van arra, hogy másokkal szervezeteket, közösségeket hozzon létre, vagy azok tevékenységében részt vegyen.” A hatályos Alaptörvény ekként rendelkezik: „Mindenkinek joga van szervezeteket létrehozni, és joga van szervezetekhez csatlakozni.”¹⁹ Ugyanakkor megjelöli a legfontosabb korlátokat. E jog gyakorlása nem sértheti az Alaptörvényt, nem valósíthat meg bűncselekményt és arra való felhívást, nem járhat mások jogainak és szabadságának sérelmével. A sportegyesületek megalakulásában alapvető fontosságú az alapszabály, amely a fentiek szerint semmilyen szempontból nem lehet jogszabálysértő.

Ennek garanciáját jelenti, hogy az egyesületek működéséhez bírósági nyilvántartásba vétel szükséges. A bíróság nemcsak az alkotmányos alapjogok biztosítására, de az egyéb jogszabályi előírások érvényesülésére is köteles figyelemmel lenni. Ettől függ az egyesület nyilvántartásba vétele, avagy a kérelem elutasítása.²⁰

A sportszövetségnek, sportegyesületnek csak az alapszabályát tartja nyilván a bíróság, mert ez kerül benyújtásra a szervezet nyilvántartásba vételére irányuló eljárásban. A dolog természetéből adódóan azonban a sportszervezeteknek az alapszabálynál sokkal fontosabb- *további szabályzatait* nem gyűjtik és nem elemzik, nem értékelik központilag, hiszen ezek autonóm magánjogi alakulatok. Annak azonban nem lenne akadálya, hogy szakértői megbízás vagy tudományos kutatás keretében kerüljön áttekintésre és bemutatásra, hogy a szakszövetségek, szövetségek, egyesületek által alkotott szabálytömeg milyen mennyiségű és minőségű. Ugyancsak érdekes lenne-adott esetben egy-egy sportágra koncentrálni- a szövetségi jogalkalmazás és a konkrét jogviták szisztematikus elemzése.²¹

A sport a sportszervezetek révén kapcsolódik a harmadik generációs jogokhoz. Ide sorolható általában az egyéni alanyi jog és az állami feladat összekapcsolása révén létrejövő jogviszonyösszesség. E jogokon keresztül már nemcsak az egyén, hanem az egyének által létrehozott közösségek érdekei is érvényre jutnak. A régi Alkotmány²² alapján maga a sportolás is alapjogként fogható fel. Ennek kapcsán is felmerült alkotmányos aggály a sporttörvénnyel szemben. A sportbajnokságon való részvételnek, vagy –ha úgy tetszik- magának a sporttevékenységnek, mint alkotmányos alapjog gyakorlásának – a köztartozások hiányához kötése ugyanis alkotmányos szempontból vitatható. A már nem hatályos – 1996. évi LXIV. törvény- sportról szóló törvény korábban nyilván annak analógiájára tiltotta el az egyesületeket a bajnokságban való részvételtől, hogy a jogi személyek bizonyos jogszerzéséhez (elsősorban pályázati lehetőségek, más egyéb jogosultságok, átalakulás) „nullás” közteher-igazoláshoz voltak kötve. A sportoláshoz való jog állampolgári jogi jellege egyúttal állami feladatokat is feltételez. Azt is jelenti tehát, hogy az állami szervek és az önkormányzatok számára-a hozzájuk járó anyagi eszközökkel együtt- feladatokat kell teremteni, meghatározni, hogy mi a számukra kötelező és mi a fakultatív sportfeladat, mit kell tenniük azért, hogy a sportolásban való emberi, állampolgári jog effektíven érvényesüljön. Az államnak biztosítania ezt a harmadik generációs emberi jogot, mégpedig attól is függően, hogy egy-egy sportoló sportoláshoz való jogát adott esetben nagyobb közösség sportoláshoz fűződő érdekeit érintik.²³

¹⁵ A sportjog büvöletében-a német jog szemszögéből. Prof. Dr. Klaus Vieweg. Internetes forrás: <http://www.irut.jura.uni-erlangen.de/Forschung/Veroeffentlichungen/OnlineVersionFaszinationSportrecht/FaszinationSportrechtUngarisch.pdf> 4. oldal

¹⁶ Priczinger: 523. oldal

¹⁷ Sárközy Tamás: A hivatásos sport gazdasági jogi alapkérdései Magyarországon. *Gazdaság és Jog*. 2000/7-8.a 38. oldal

¹⁸ Klaus: 7. oldal

¹⁹ Alaptörvény, VIII. cikk (2)

²⁰ Sárközy. 36. o.

²¹ Priczinger: 524. o.

²² 1949. évi XX. törvény

²³ Sárközy Tamás (szerk.): *A magyar sportjog alapjai*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2000., 38., 39. o.

A sportegyesületeknek is az egyesülési jogról szóló törvény²⁴ keretei között kell kérni a bíróságon bejegyzésüket, megalkotni alapszabályukat.

A *gyülekezés*, a politikai demonstráció joga állampolgári szabadságjog, amit az államnak feltétlenül tiszteletben kell tartania.

Az Alkotmánybíróság a 7/1991. AB. határozatában kimondta, hogy „az állam akkor nyúlhat az alapvető jog korlátozásának végső eszközhöz, ha a másik jog védelme vagy érvényesülése, illetőleg egyéb alkotmányos célok védelme más módon nem érhető el és a korlátozás csak olyan mértékű lehet, amennyiben ezekhez feltétlenül szükséges.”

Az emberek tüntetéseket, békés összejöveteleket, felvonulásokat tarthatnak, s ha betartják az erre vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, a hatóság nem akadályozhatja őket ebben, sőt a rend biztosítása érdekében közreműködni is tartoznak. Egyes *sportesemények* emberek tömegeit vonzzák. A gyülekezési jog szabályainak ismerete a sportrendezvény szervezők számára is hasznos lehet, bár a gyülekezési jogról szóló törvény hatálya kifejezetten nem terjed ki a sportrendezvényekre.²⁵

Az egyesülési és gyülekezési jog gyakorlása mellett az *emberi mozgásszabadsággal* kapcsolatos az átigazolási rendszer, amely már második generációs emberi jogot is érint, mert a hivatásos sportoló gazdasági, az amatőr sportoló pedig kulturális tevékenységet valósít meg (hiszen a sport az emberi kultúra része).²⁶

Átigazolásnak nevezzük azt a sportjogi aktust, amely egy sportolónak más egyesületben vagy sportszervezetben történő szereplését teszi lehetővé. Ennek során a sportolónak átigazolási lapot kell benyújtania, amely jogi értelemben kérelem.

A legtöbb sportszövetségben bizottság dönt az átigazolási kérelem teljesíthetősége felől. Az átigazolás tipikusan szabad megállapodás tárgya. Ez esetben háromoldalú jogviszony keletkezik az „átadó”, az „átvevő” egyesület és a sportoló között. Ez esetben az átigazolási bizottság határoz az átigazolhatóság kérdésében. Más esetben nincs az átigazolhatóságra kiterjedő megállapodás a sportoló és az átadó egyesület között. Ilyenkor a két sportszervezet a játékos „feje fölött” állapodik meg. Jogvita esetén a felek polgári peres eljárás úton érvényesíthetik igényeiket az átigazolhatóság kérdésében. Sok esetben a sportszövetségek megnehezítik az átigazolást, még akkor is, ha a sportoló szerződése lejárt az adott sportszervezetnél. Az átigazolási szabályzatok ezen rendelkezéseinek alkotmányossága meglehetősen kérdéses.²⁷

Az Stv. „hermetikusan” szétválasztja a profi és az amatőr sportot. Ehelyütt az érvek csak az alapjogok sérelme szempontjából sorakoznak.

Megállapítható, hogy az elmúlt két évtizedben-melyet nevezhetünk akár a sportjog „hőskorának” - a sport és a jog közös világában a továbbiak szempontjából alapvető lépések, fontos kezdeményezések történtek, azonban látványos áttörésről, a fiatal jogterület robbanásszerű fejlődéséről nem lehet beszélni. A rendszerváltozás óta a sportjog egy szűk kör „szent magánügye”, de érzésem szerint ez nem sokáig marad így. Röviden: a sportjogi tudás rendszerbe szervezésének feladata előtt állunk.²⁸ Az a tény, hogy a testi és lelki egészséghez való jog megerősítésre került az Alaptörvényben, ahogyan a Sporttörvény módosításában is - miszerint a sport magában foglalja a nemzet által vallott értékeket-, a sportjog keresztülfekvő jogág jellegét, illetőleg annak alkotmányjoggal való szoros kapcsolatát erősíti.

²⁴ ... és a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény rendelkezései alapján...

²⁵ Sárközy 36-37. oldal

²⁶ Sárközy: 37-38. oldal

²⁷ A magyar sportjog alapjai. (szerk.: Sárközy Tamás) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2000., 37., 38. oldal

²⁸ Priczinger: 529. oldal

AZ UZSORA A POLGÁRI ÉS A BÜNTETŐJOGBAN

Angyal Pál időtálló megfogalmazása szerint uzSORÁN „általában és illetőleg legtágabb értelemben a gazdaságilag gyengének kizsákmányolását, eshetőleg már kizsákmányolása lehetőségének megteremtését értjük.”¹ Az uzSORATEVÉKENYSÉG a társadalom legszegényebb rétegeit, a leginkább rászorulókat, a halmozottan hátrányos helyzetű embereket érinti. Ezek a személyek szinte bármilyen feltételt elfogadnak azért, hogy a pénzügyi intézmény által nyújtott kölcsönnél könnyebben és gyorsabban jussanak pénzhez. Ezt a kiszolgáltatott, rossz anyagi helyzetet használják ki az uzSORASOK, akik arra szakosodnak, hogy a legszegényebbeket maradék értékeiktől is megfosszák, menekülésre kényszerítsék.²

Az uzSORA jogi megítélésében nagy szerepet játszik az adott ország gazdasági helyzete és a gazdasági szabadságról vallott felfogása. Általánosan elmondható, hogy azokban az országokban, ahol a gazdaság erős, az uzSORÁT általában nem tiltják, a gazdaságilag nem elég fejlett államokban azonban az uzSORÁS SZERZŐDÉSEKET a polgári jogi jogkövetkezmények mellett általában a büntetőjogi szankciókkal is sújtják.³

Hazánkban az uzSORÁS TEVÉKENYSÉG ellen maga eszközeivel mind a magánjog, mind pedig a büntetőjog fellép. Jelen tanulmány célja a polgári jogi és büntetőjogi szabályozás összehasonlítása, elsősorban a 2013. március 15-én hatályba lépett új Ptk.⁴ és a 2012. július 15-én hatályba lépett új Btk.⁵ uzSORÁRA vonatkozó rendelkezéseinek bemutatásán keresztül.

I.

Az uzSORÁS SZERZŐDÉS A POLGÁRI JOGBAN

Az uzSORÁS SZERZŐDÉS SZABÁLYOZÁSTÖRTÉNETE

Az uzSORÁS SZERZŐDÉS ellen már a régi magánjogunk is fellépett. Elsőként az uzSORÁRÓL és káros hitelügyletekről szóló 1883. évi XXV. törvénycikk 8. §-a mondta ki az uzSORÁS SZERZŐDÉSEKET SEMMISSÉGÉT, az uzSORÁS SZERZŐDÉS fogalmi elemeit azonban csak közvetve, az uzSORA vétségének tényállásán keresztül határozta meg.⁶ Az uzSORÁRÓL szóló 1932. évi VI. törvénycikk 1. §-a már meghatározta az uzSORÁS SZERZŐ-

dés fogalmát is. Eszerint uzSORÁS SZERZŐDÉS az „oly SZERZŐDÉS, amelyben valaki a vele SZERZŐDŐ FÉL SZORULT HELYZETÉNEK, KÖNYVELMŰSÉGÉNEK, ÉRTELMI GYENGESÉGÉNEK, TAPASZTALATLANSÁGÁNAK, FÜGGŐ HELYZETÉNEK VAGY A NÁLA ELFOGLALT BIZALMI ÁLLÁSÁNAK KIHASZNÁLÁSÁVAL:

- a) kölcsön nyújtása s általában bármily szolgáltatás előlegezése fejében, vagy
- b) annak fejében, hogy a másik felet terhelő bármilyen kötelezettség teljesítésére halasztást enged, vagy a másik fél ellen fennálló valamely követelését módosítja vagy megszünteti,

olyan vagyoni előnyt köt ki vagy szerez a maga vagy harmadik személy javára, amely a saját szolgáltatásának értékét feltűnően aránytalan mértékben meghaladja”.

A törvény kimondta, hogy a feltűnően aránytalanságot az eset összes körülményeinek figyelembe vételével kell megállapítani. A törvény 9. §-a megkülönböztette az uzSORÁS SZERZŐDÉSTŐL a kizsákmányoló ügyletet, amely ugyan nem uzSORÁS, de azzal „valaki másnak megszorult helyzetét, könnyelműségét, értelmi gyengeségét, tapasztalatlanságát, függő helyzetét vagy a nála elfoglalt bizalmi állását kihasználva, a maga vagy harmadik személy javára, a másik fél tetemes kárával ingyenes előnyt vagy feltűnően aránytalan nyereséget köt ki vagy szerez”. A törvény mindkét szerződést semmissé nyilvánította, utóbbi semmisségére ugyanakkor a sérelmet okozó fél és harmadik személy csak akkor hivatkozhatott, ha a semmisségtől függő jogait a sérelmet szenvedő fél érvényesítette. A törvény 2-4. §-a részletesen szabályozta az uzSORÁS SZERZŐDÉS SEMMISSÉGÉNEK MAGÁNJOGI KÖVETKEZMÉNYEIT.

1950-ben a Legfelsőbb Bíróság 9/1950 (XII. 13.) számú elvi megállapításában megszüntette a törvényben felsorolt szubjektív körülmények szükségességét, és kizárólag a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti feltűnő értékkülönbség objektív tényét tilalmazta.⁷ Az 1959-es Ptk. is csak annyit mondott, hogy a másik fél helyzetének kihasználásával feltűnően aránytalan előny kikötése semmisséget eredményez, a korábbi törvényben felsorolt szubjektív tényezőket (szorult helyzet, könnyelműség, értelmi gyengeség, tapasztalatlanság, függő helyzet, bizalmi állás) nem tartalmazta.

Az uzSORÁS SZERZŐDÉS AZ ÚJ PTK.-BAN

Az új Ptk. az uzSORÁS SZERZŐDÉST mint semmisségi okot a régi Ptk. 202. §-ával teljesen megegyező módon szabályozza. A kódex 6:97. §-a határozza meg az uzSORÁS SZERZŐDÉS POLGÁRI JOGI FOGALMÁT: „Ha a SZERZŐDŐ FÉL a SZERZŐDÉS MEGKÖTÉSEKOR a másik fél helyzetének kihasználásával feltűnően aránytalan előnyt kötött ki, a SZERZŐDÉS SEMMIS”. A Legfelsőbb Bíróság fogalom-meghatározása szerint uzSORÁRÓL akkor van szó, ha az egyik fél anyagi-egzisztenciális helyzetét a másik szándé-

* Nappali tagozatos PhD. hallgató, ME ÁJK Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék

¹ ANGYAL PÁL: *A magyar büntetőjog kézikönyve. 19. kötet: Az uzSORA és a hitelsértés. Attila-Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1942. 3. o.*

² Lásd: GORICSÁN TAMÁS: *Az uzSORA-bűncselekmény dogmatikájának jogalkalmazási problémáiról. Rendészeti Szemle, 2009/7-8. 164. o.*

³ HORNYÁK SZABOLCS: *Az uzSORA büntetőjogi megítélése egykor és ma. In: Balogh Agnes – Hornyák Szabolcs (szerk.): Tanulmánykötet Erdősy Emil professzor 80. születésnapja tiszteletére. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2005. 177. o.*

⁴ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

⁵ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

⁶ Lásd: 3.1. fejezet

⁷ KECSKÉS LÁSZLÓ: *A szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékaránytalanságának problémái a szerződési jogban II. Magyar Jog, 1999/3. 130. o.*

kosan kihasználja az egyébként őt meg nem illető előnyhöz jutás érdekében.⁸

Ahhoz, hogy egy szerződés uzorásnak minősüljön, objektív és szubjektív feltételek együttes fennállására van szükség, amennyiben bármelyik hiányzik, a szerződés uzorás jellegének megállapítására nincs törvényes lehetőség.⁹ Az uzorás szerződés *objektív feltétele* a szerződés megkötésekor fennálló feltűnően aránytalan előny kikötése, *szubjektív feltétele* pedig a másik fél helyzetének kihasználása.

Az objektív feltétel: a feltűnően aránytalan előny kikötése

Az uzorás szerződés megállapíthatóságának objektív feltétele megegyezik a Ptk. 6:98. §-ában szabályozott *feltűnő értékaránytalansággal*¹⁰, ezért mondhatjuk, hogy az uzorás szerződés a feltűnően értékaránytalan szerződés minősített esete, mely többlettényállásként feltételezi, hogy az előny kikötése a másik fél helyzetének kihasználásával történt.¹¹ A szubjektív elem az, ami miatt a polgári jogunk a megtámadható feltűnően értékaránytalan szerződést egy súlyosabb szankcióval, a semmisséggel sújtja.

A feltűnő értékaránytalanság vizsgálatánál a szerződési jog egyik fontos alapelvéből, a *visszterhesség vélelméből* kell kiindulnunk. Az új Ptk. 6:61. §-a értelmében a szerződéssel kikötött szolgáltatásért – ha a szerződésből vagy a körülményekből más nem következik – ellenszolgáltatás jár. A visszterhesség elve magába foglalja azt is, hogy a szolgáltatásnak és a vele szemben álló ellenszolgáltatásnak értéküket tekintve arányban kell állniuk egymással. Ez nem azt jelenti, hogy felek által teljesített szolgáltatások értékének pontosan meg kell egyeznie, az értékarányosság elve eltér bizonyos mértékű értékelődést. Ha azonban ez egy bizonyos mértéket meghalad, a szerződést a jog jogellenesen egyensúlyhiányosnak, vagyis objektív értékaránytalannak minősíti.¹²

A szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékarányosságának kérdése a posztklasszikus római jogban jelent meg először. A III. században Diocletianus császár rendeletben írta elő, hogy ingatlan adásvétele esetén a vételárnak el kell érnie az ingatlan értékének legalább a felét, ellenkező esetben az eladó kérhette a szerződés felbontását és a vételár egyidejű visszafizetése mellett az ingatlan visszaadását. A vevőt megillette a választás joga, így ha meg kívánta tartani az ingatlant, a vételár megfelelő kiegészítésével fenntarthatta a szerződést. Ezt nevezte a római jog felemeljen túli sérelemnek (*laesio enormis*).¹³

⁸ BH2007. 46.

⁹ BH2001. 542.

¹⁰ Új Ptk. 6:98. § (1) bekezdés: „Ha a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás értéke között anélkül, hogy az egyik felet az ingyenes juttatás szándéka vezetné, a szerződés megkötésének időpontjában feltűnően nagy az aránytalanság, a sérelmet szenvedett fél a szerződést megtámadhatja. Nem támadhatja meg a szerződést az, aki a feltűnő értékaránytalanságot felismerhette vagy annak kockázatát vállalta.”

¹¹ EBH1997. 97.

¹² BÍRÓ: i. m. 237. o.

¹³ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: *A római jog története és institúciói*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2007. 513. o.

A római jogban a *laesio enormis* alkalmazására csak az adásvétel szűk körében, ingatlan eladása esetén kerülhetett sor. A jogintézmény kizárólag a sérelmet szenvedő eladó védté, abból a megfontolásból, hogy a nehéz gazdasági helyzet készíthet ugyan valakit előnytelen eladásra, de előnytelen vételre nem. A Római Birodalom bukása után a jogintézmény a XII-XIII. században, a *glosszátorok* tevékenységének köszönhetően került ismét elő, ekkor már az eladókon kívül a vevők sérelme esetén, illetve az ingatlanok mellett az ingó dolgok tekintetében is alkalmazhatónak találták. A *laesio enormis* később a legtöbb *európai magánjogi kodifikációban* megjelent, így eltérő formában és tartalommal ugyan, de jelen van a francia, az osztrák, a német, a svájci és az olasz magánjogi törvénykönyvben is.¹⁴

Az 1960 előtti magyar magánjog és jogtudomány a *laesio* jogintézményét elvetette, az 1959-es Ptk.-ba viszont bekerült a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő értékkülönbsége mint megtámadási ok.¹⁵ Az új Ptk. a feltűnő értékaránytalanság fogalmát a korábbi kódex szabályozásával lényegében egyező módon adja meg, azzal a különbséggel, hogy az „értékkülönbség” szó helyett az „értékaránytalanság” kifejezést használja. Új elem viszont, hogy az új Ptk. – az eddig is irányadó bírói gyakorlatot átveve – kizárja a megtámadási jogát, ha az érintett fél a feltűnő értékaránytalanságot felismerhette vagy annak kockázatát vállalta. Az új Ptk. alapján tehát a feltűnő értékaránytalansági ok is kapott egy – negatív – szubjektív feltételt.¹⁶ A felek egyébként a megtámadási jogot a szerződésben ki is zárhatják, kivéve a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződéseket.¹⁷

A jogintézmény alkalmazási feltételeit a *Legfelsőbb Bíróság PK 267. számú állásfoglalása* részletezi, amely meghatározta a feltűnő aránytalanság mérlegelési körébe vonható körülményeket.¹⁸ A Legfelsőbb Bíróság szerint annak megállapításához, hogy az értékkülönbség feltűnően nagy-e, a bíróságnak az eset összes körülményét kell mérlegelni. Tekintettel kell lenni a szerződéskötés körülményeire, a szerződés egész tartalmára, a forgalmi- és értékviszonyokra, a kereslet és kínálat alakulására, az értékek ettől függő változásaira, az ügylet jellegéből fakadó sajátosságokra, a szolgáltatás és ellenszolgáltatás meghatározásának módjára, a szerződő felek bármelyikének esetleges külön igényére, fokozott

¹⁴ Bővebben lásd: KECSKÉS LÁSZLÓ: *A szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékaránytalanságának problémái a szerződési jogban I*. Magyar Jog, 1999/2. 66-71. o.

¹⁵ Bővebben lásd: KECSKÉS LÁSZLÓ: *A szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékaránytalanságának problémái a szerződési jogban II*. Magyar Jog, 1999/3. 129-130. o.; LAJER ZSOLT: *A feltűnő értékaránytalanság tilalmáról*. Magyar Jog, 1999/2. 103-104. o.

¹⁶ E feltétel fennállta azonban az uzorás szerződés megállapíthatóságát nem zárja ki, az ilyen szerződést kötni kényszerülő fél ugyanis tudatában van a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás közötti értékaránytalansággal, mivel éppen a szorult anyagi helyzete folytán kényszerül a számára előnytelen kontraktus megkötésére.

¹⁷ Új Ptk. 6:98. § (1)-(2) bekezdés

¹⁸ WELLMANN: i. m. 148-149. o.

érdekeltségére¹⁹ a szerződés létrejöttében. Figyelembe kell venni a szolgáltatás minőségét, korszerűségét, újszerűségét, divatosságát, az értékesítési feltételeket, jelentőséget kell tulajdonítani a szerződéskötés körülményeinek, az érték meghatározása módjának (részletfizetési kedvezmény kikötése, az értéktől eltérő ellenszolgáltatásnak sajátos okból történő felajánlása, versenytárgyalás stb.).²⁰ A Legfelsőbb Bíróság tehát nem határozott meg egy olyan *százalékban meghatározott értékkülönbséget*, amely önmagában, egyéb körülmények mérlegelése nélkül megalapozná a feltűnő értékaránytalanság megállapíthatóságát.²¹

A szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti értékaránytalanságnak a szerződés megkötésének időpontjában kell fennállnia, a szerződéskötést követően bármely okból – például a szerződés tárgyát képező szolgáltatás átértékelődése vagy a megváltozott gazdasági körülmények miatt – keletkezett feltűnő értékaránytalanság nem ad alapot e jogcímen a szerződés megtámadására.²² További feltétel, hogy a szerződés megkötése során *egyik felet sem vezette az ajándékozás szándéka*. A feltűnő értékaránytalanság miatti megtámadás tehát ingyenes szerződések esetén kizárt.²³ Vannak továbbá más olyan szerződések, ahol a szerződés megkötésekor a szolgáltatás és ellenszolgáltatás egymáshoz viszonyított értéke nem mérhető össze. Ilyennek minősülnek a szerencseszerződések (például a tartási szerződés, az életjáradéki szerződés vagy az öröklési szerződés), illetve azok a szerződések, amikor az ellenszolgáltatás licitálás eredményeképpen alakul ki (például versenytárgyalás vagy árverés).²⁴ Ezek a szerződések azok, amelyek esetén az új Ptk. szerint az érintett fél a feltűnő értékaránytalanság kockázatát vállalta, így a megtámadási jog kizárt.²⁵

A Ptk. szövegezéséből kitűnik, hogy az uzorás szerződés fennállásához elegendő a feltűnően aránytalan előny kikötése, annak realizálása már nem feltétel. Bár a törvény szóhasználata a sérelmet okozó fél aktív magatartását feltételezi, a gyakorlatban gyakran előfordul, hogy a sérelmet szenvedő fél maga kezdeményezi a szerződéskötést. Így az előnyt

akkor is kikötöttnek kell tekinteni, ha a hátrányos helyzetben lévő fél tesz ajánlatot, és azt a másik fél elfogadja.²⁶

A szubjektív feltétel: a másik fél hátrányos helyzetének kihasználása

Az uzorás szerződés egy *hátrányos helyzetű jóhiszemű*, és egy másik *rosszhiszeműen eljáró fél* között jön létre, aki a partnere helyzetét *felróhatóan kihasználja*. Az uzorás megállapításának objektív kritériuma az egyik szerződő fél szorult anyagi helyzete, szubjektív feltétele, hogy ezt a másik fél szándékosan kijátszva olyan előnyhöz jusson, amely egyébként nem illethné meg.²⁷

Mint arra már korábban is utaltunk, a korábbi törvényekkel ellentétben sem a régi, sem az új Ptk. nem sorolja fel taxatívén azokat a szubjektív tényezőket, amelyek a másik fél kihasználásra alapul szolgálhatnak. Így bármely olyan élethelyzet, amely a hátrányos helyzetű szerződés megkötésére készítheti a felet, megalapozhatja az uzorás szerződés megállapítását. A bírói gyakorlat ugyanakkor szűkítően értelmezi a Ptk. szövegét, és csak akkor állapítja meg az uzorát, ha a sérelmet szenvedő fél helyzete *szorult, hátrányos*. Szorult helyzetről akkor beszélhetünk, ha az érintett személyt maga vagy családja legszemélyesebb szükségleteinek (például a létfenntartáshoz szükséges élelem, ruházat, gyógyszer, lakbér, rezsi) kielégítése indítja a feltűnően aránytalan szerződés megkötésére.²⁸

Az uzorás fél a másik fél hátrányos helyzetének *szándékos, tudatos, célzatos kihasználásával* köti meg szerződést, így tisztában kell lennie azzal, hogy a másik fél olyan hátrányos anyagi, személyes, családi, gazdasági körülmények között él, ami őt az uzorás szerződés megkötésére indítja, és ennek a helyzetnek a kihasználásával jár el.²⁹ A hátrányos helyzetben lévő fél leggyakrabban *természetes személy*, de a bírói gyakorlat szerint a *gazdálkodó szervezetek* között létrejött szerződés is lehet uzorás a törvényi feltételek fennállása esetén.³⁰

Az uzorás szerződés érvénytelenségének jogkövetkezménye

Az uzorás szerződéshez, mint a többi érvénytelen szerződéshez fűzött *elsődleges joghatás* az, hogy az ilyen szerződésnek nincs kötelemkeletkeztető hatása, vagyis joghatás kiváltásra alkalmatlan, arra jogosultságot alapítani és a teljesítést követelni nem lehet.³¹ A felek azonban az érvénytelen szerződés alapján igen gyakran már részben vagy egészben teljesítettek, ezért a Ptk. az érvénytelenség esetére *másodlagos jogkövetkezményeket* is előír, amelyek a teljesítés folytán előállt jogviszonyok rendezését szolgálják. E jogkövetkez-

¹⁹ Ez alapján nem minősítette feltűnően aránytalannak például a Legfelsőbb Bíróság az ingatlanforgalmi szakértő által 2.600.000 forint forgalmi értékűre becsült, de 4.000.000 forintért megvásárolt ingatlan adásvételét. A Bíróság indokolása szerint a vevő maga kezdeményezte, majd a megjelölt eladási ár is kitarítón szorgalmazta az adásvételi szerződés megkötését, így a szerződés létrejöttéhez való fokozott érdekeltsége folytán feltűnő értékaránytalanságra a 35%-os értékkülönbség ellenére se hivatkozhat. BH1994. 187.

²⁰ PK 267. számú állásfoglalás

²¹ BH1994. 592.

²² KISS GÁBOR – SÁNDOR ISTVÁN: *A szerződések érvénytelensége*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2008. 120. o.

²³ BH1996. 326.; BH2004. 149.

²⁴ WELLMANN: i. m. 150. o.

²⁵ Ezen szerződések megtámadását már a korábbi bírói gyakorlat is kizárta. Lásd például: BH1995. 644. és EBH1999. 97. (tartási szerződés), BH1998. 273. (gondozási szerződés), BH1993. 165. (árverési vétel), BH1998. 291. (versenytárgyalás).

²⁶ MOLNÁR HELLA: *Uzorás szerződés a gyakorlatban*. Themis. 2006. június 41-42. o.

²⁷ Lásd: BH1998. 275., EBH2001. 436., EBH2005.1304.

²⁸ MOLNÁR: i. m. 43-44. o.

²⁹ WELLMANN: i. m. 147-148. o.

³⁰ BH1996. 326.

³¹ Lásd: Új Ptk. 6:108. § (1) bekezdés, 1/2010 (VI. 28.) PK vélemény 2. pont

mények olyan állapot elérésére törekszenek, mintha a felek a szerződést meg sem kötötték volna, vagy pedig eredetileg is érvényes szerződést kötöttek.³²

Az 1959-es Ptk. eredeti szövege az érvénytelen szerződések esetén az *eredeti állapot helyreállítását* írta elő, ha pedig erre nem volt lehetőség, másodlagos jogkövetkezményként a bíróság az érvénytelen szerződést a *határozathozatalig hatályossá nyilváníthatta*. A régi Ptk. 1977. évi IV. törvénnyel történő novelláris módosítása jelentős változást eredményezett az érvénytelenség jogkövetkezményeinek rendszerében. A törvény valamennyi érvénytelen szerződés esetén lehetővé tette, hogy a bíróságok az érvénytelenségi ok megszüntetésével a *szerződést érvényessé nyilvánítsák*. Az érvénytelenség orvoslása az eredeti állapot helyreállításával egyenrangú lehetőséggé vált.³³ Az *in integrum restitutio*, az érvénytelenség kiküszöbölése és a határozathozatalig történő hatályossá nyilvánítás mellett a korábbi Ptk. speciális szankcióként szabályozta az állam javára marasztalást.³⁴

A Ptk. 237. § (4) bekezdésében szabályozott állam javára marasztalás egy speciális, *büntető (represszív) jellegű szankció* volt, amely alkalmazására az ügyész indítványára kerülhetett sor. A szankció alkalmazásának feltétele az volt, hogy az érvénytelen szerződés alapján olyan visszatérítés elrendelése merüljön fel, ami a tiltott, jóerkölcsebe ütköző szerződést kötő, megtevésztő vagy jogtalanul fenyegető, vagy az egyébként csalárd módon eljáró félnek járna vissza. Az állam javára marasztalásról a bíróság mérlegelési jogkörében dönthetett, ami alól egy kivétel volt: uzsorás szerződés esetén a sérelmet okozó félnek visszajáró szolgáltatást az állam javára kellett ítélni.³⁵ Az állam javára marasztalás büntető jellegű szabályai nehezen illeszkedtek az egyenjogú felek viszonyait szabályozó polgári jog rendszerébe, ezért a jogintézmény alkalmazása kivételes jelenség volt a bírói gyakorlatban.³⁶

Az új Ptk. jelentősen megváltoztatta a korábbi kódex szabályozását. Az új kódex a határozathozatalig történő hatályossá nyilvánítás és az állam javára marasztalás lehetőségét

megszüntette. Az új Ptk.-ban az érvénytelenség elsődleges jogkövetkezménye a szerződés *bíróság általi* – *ex tunc* hatálylalt történő – érvényessé nyilvánítása, amelyre akkor kerülhet sor, ha az érvénytelenség miatti érdeksérelem kiküszöbölhető, vagy az érvénytelenség oka utóbb megszűnt.³⁷ Új szabályként tartalmazza a kódex a *szerződés felek akaratóból történő érvényessé válását*, amely történhet a szerződéskötés időpontjára visszamenő hatálylalt, vagy a jövőre nézve.³⁸ E két esetben a szerződést úgy kell tekinteni, mintha azt a felek elve érvényesen kötötték volna meg.³⁹ Így a Ptk. kimondja, hogy az érvényessé vált szerződés esetén a szerződő felek úgy kötelesek egymásnak teljesíteni és a szerződésszegésért úgy felelnek, mintha a szerződés megkötésétől fogva érvényes lett volna.

Az érvényessé nyilvánítás mellett a másik elsődleges jogkövetkezmény az *eredeti állapot helyreállítása*, amely kizárólag természetben történhet.⁴⁰ Az eredeti állapot helyreállítása során gondoskodni kell a szolgáltatások eredeti értékegyensúlyának fenntartásáról, azaz meg kell akadályozni, hogy bármelyik fél jogalap nélküli gazdagodjon.⁴¹ Amennyiben az eredeti állapot természetbeni helyreállítására nincs lehetőség⁴², a bíróság az *ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének pénzbeni megtérítését* rendelheti el.⁴³ A Ptk. részletesen szabályozza az érvénytelen szerződéshez kapcsolódó *járadékos igények* (hasznok, kamatok, okozott károk) rendezését.⁴⁴

Speciális jogkövetkezmények uzsorás szerződés esetén

A fenti jogkövetkezmények valamennyi érvénytelen szerződés esetén alkalmazhatók, az új Ptk. azonban az uzsorás szerződésre két speciális rendelkezést is tartalmaz. A Ptk.

³⁷ Új Ptk. 6:110. § (1)-(2) bekezdés

³⁸ Új Ptk. 6:111. § (1)-(3) bekezdés

³⁹ WELLMANN: i. m. 178. o.

⁴⁰ Új Ptk. 6:112. § (1)-(2) bekezdés. A korábbi bírói gyakorlat lehetővé tette az eredeti állapot pénzbeli egyenérték megállapítása útján történő helyreállítását is, amennyiben a természetbeni visszaadására valamilyen ok (pl. a dolog elidegenítése, elpusztulása, felhasználása) folytán nem volt lehetőség (PK 32. számú állásfoglalás). 2010-ben ugyanakkor a Legfelsőbb Bíróság az 1/2010. (VI. 28.) PK véleményében a PK 32. számú állásfoglalást meghaladottnak nyilvánította, és kimondta, hogy az eredeti állapot helyreállítása csak természetben történhet. Így az irreverzibilis szerződések esetén az eredeti állapot helyreállítása fogalmilag kizárt. Az új Ptk. eredeti állapot helyreállításra vonatkozó rendelkezése ezt az új bírói gyakorlatot kodifikálta.

⁴¹ Lásd: 1/2010. (VI. 28.) PK vélemény 8. pont

⁴² Nem állítható helyre az eredeti állapot az eredetileg is irreverzibilis szolgáltatások (ilyenek minősülnek a tevékenység végzésére irányuló szerződések, mint a vállalkozás és a megbízás, és a használati kötelmek, például a bérlet) és az eredetileg reverzibilis, de utólagosan irreverzibilissé vált szolgáltatások esetén (például ha a szerződés tárgyát képező dolog elveszett vagy megsemmisült). Bővebben lásd: KISS – SÁNDOR: i. m. 387-392. o.

⁴³ Új Ptk. 6:113. § (1)-(3) bekezdés

⁴⁴ Új Ptk. 6:115. § (1)-(4) bekezdés. Bővebben lásd: 1/2010. (VI. 28.) PK vélemény 9-10. pont

³² KISS – SÁNDOR: i. m. 361. o.

³³ Lásd: BH1991. 63. Olyan esetben, amikor az eredeti állapot helyreállítása és a szerződés érvényessé nyilvánítása egyaránt alkalmazható, a bíróság mérlegelési jogkörébe döntheti el, hogy a melyik jogkövetkezményt választja. A bírói gyakorlat odáig is eljutott, hogy a bíróságnak azt kell elsősorban vizsgálnia, hogy van-e mód a szerződés érvényessé tételére. Különösen az üzleti élet szerződéseinél lehet célszerűbb megoldás, ha a bíróság az eredeti állapot helyreállítása helyett inkább arra törekszik, hogy az egyébként jól működő szerződést megszabadítsa az érvénytelenségi hibájától és érvényessé nyilvánítsa azt (1/2010 (VI. 28.) PK vélemény 5. pont). Annak eldöntésénél, hogy a bíróság melyik jogkövetkezményt alkalmazza, jelentősége van annak, hogy a felek a szerződést milyen mértékben teljesítették, a teljesítést követően mi lett a szolgáltatások sorsa, a szerződés folytán milyen változások következtek be a felek helyzetében, nem utolsósorban pedig a felek perbeli nyilatkozatainak (PK 257. számú állásfoglalás II. pont). A bíróság mérlegelési korlátját jelenti, hogy nem alkalmazható az érvényessé nyilvánítás, ha az mindkét fél érdekét sérti (Lásd: BH2001. 473.)

³⁴ WELLMANN: i. m. 171-172. o.

³⁵ BIRÓ: i. m. 347-348. o.

³⁶ Lásd: A Legfelsőbb Bíróság 21. számú irányelve

6:88. § (4) bekezdés lehetővé teszi, hogy közérdekben okozott sérelem megszüntetése érdekében vagy uzsorás szerződés esetén az ügyész keresetet indítson.⁴⁵ A jogalkotó abból a megfontolásból indult ki, hogy bár az uzsorás szerződés közvetlenül csak a hátrányos helyzetben lévő fél sérelmével jár, az uzsora visszaszorítása olyan közérdek, amely indokolja, hogy az ügyész a kihasznált helyzetben lévő személyek érdekében polgári jogi eszközökkel is fellépjen, akkor is, ha az ügyben büntetőeljárás nem indult, vagy a büntetőjogi felelősség megállapítására nem került sor.⁴⁶

Az uzsorás szerződésre vonatkozó másik speciális szabályt az új Ptk. 6:113. § (3) bekezdése – a korábbi Ptk. 237. § (3) bekezdésével azonos módon – fogalmazza meg, amely egy, a sérelmet okozó féllel szemben alkalmazható *represszív jellegű szankciót* ír elő. Uzsorás szerződés esetén a bíróság leggyakoribb jogkövetkezményként az érdeksérelem, vagyis a feltűnően aránytalan előny kiküszöbölésével érvényessé nyilvánítja a szerződést, és ezzel egyidejűleg meghatározza a sérelmet okozó félnek járó ellenszolgáltatás mértékét. Ha a sérelmet szenvedő fél a per során megállapított ellenszolgáltatást még nem fizette vissza, a bíróság részletfizetést engedélyezhet, vagy ha még ez is súlyos helyzetbe hozná a sérelmet szenvedő felet, a *visszatérítést egészben vagy részben elengedheti*.⁴⁷ A részben vagy egészben történő elengedésre kizárólag uzsorás szerződés esetén kerülhet sor, más ok miatt érvénytelen (például jogszabályba vagy jóerkölcsebe ütköző) szerződésnél erre nincs lehetőség.⁴⁸

II.

Az uzsora-bűncselekmény

Az uzsora elleni büntetőjogi fellépés történeti előzményei

Az uzsora elleni büntetőjogi küzdelem kezdete a XV. századig nyúlik vissza. Az 1492. évi I. decretum 83. cikke az uzsorakölcsönnel terhelt zálogbirtok visszaadását, az 1514. évi VII. decretum 2. cikke pedig a királyi jövedelmet zálogba vevő uzsorások megbüntetését rendelte el. Az 1642. évi CXLIV. törvénycikk 6%-ban maximálta a törvényes kamatot, a szabály megsértőjével szemben pedig az 1715. évi LI. tc. a 6%-on felüli kamat elvesztését, később pedig az 1802. évi XXI. tc. pénz- és fogházbüntetést írt elő. Az 1868. évi XXXI. törvénycikk rövid időre megszüntette a kamatláb legmagasabb mértékére vonatkozó szabályokat, és eltörölte az uzsoratörvényeket, azonban már az 1877. évi VIII. tc. módosította a korábbi törvényt és 8%-os maximum kamatlábat írt elő.⁴⁹

A Csemegi kódex⁵⁰ az uzsorára vonatkozó szabályokat a csalás szabályai között helyezte el. A törvény 385. §-a büntette azt, „*a ki valamely kiskorunak vagy gondnokság alá helyezettnek tapasztalatlanságát, könnyelműségét vagy szorultságát, saját vagy mások nyereszkedési céljára felhasználja oly módon, hogy őt valamely okirat aláírására bírja, melyben jelentékeny kárára – vagyoni kötelezettséget vállal, valamely jogáról rendelkezik, vagy pedig mást vagyoni kötelezettsége alul egészben vagy részben felment*”.

A törvény rendelkezései azonban nem voltak elegendőek az uzsora visszaszorítására. Ezért született meg a már említett 1883. évi XXV. tc., amely szerint uzsora vétsége miatt volt büntetendő, „*a ki másnak szorultságát, könnyelműségét vagy tapasztalatlanságát felhasználva, olyan kikötések mellett hitelez vagy ad fizetési halasztást, melyek a neki vagy egy harmadiknak engedett tulságos mérvű vagyoni előnyök által az adósnak, vagy a kezesnek anyagi romlását előidézni vagy fokozni alkalmasok; vagy oly mérvűek, hogy az eset körülményeihez képest, a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás közt szembeötlő aránytalanság mutatkozik*”. A világháború alatt és az azt követő gazdasági válságban azonban a törvény rendelkezései háttérbe szorultak, és a visszaélések száma tovább nőtt. Ezért 1932-ben újabb törvény született (1932. évi VI. tc.), amely magánjogi⁵¹ és büntetőjogi rendelkezéseket is tartalmazott. A törvény 5. §-a szerint uzsora vétségét követte el, „*aki az uzsorás vagyoni előnyt oly uzsorás szerződésben köti ki vagy szerzi meg a maga vagy harmadik személy javára, amelyben az előlegezett szolgáltatás tárgya pénz vagy más ingó dolog*”. Súlyosabban volt büntetendő az uzsora, ha üzletszerűen követték el, vagy ha az uzsorás a vagyoni előnyt színlelt ügylet, váltó, közjegyzői okirat, előzetes bírói határozat vagy bírói egyesség alakjába rejtve kötötte ki. A szabályozás érdekessége, hogy a büntetőjogi norma háttérét egy magánjogi jellegű rendelkezés adta.⁵²

Az 1961-es Btk.⁵³ szakított a korábbi szabályozási modellel, és a bűncselekmény tényállását a magánjogi rendelkezéstől teljesen függetlenül határozta meg.⁵⁴ A törvény 307. §-a szerint uzsora miatt volt felelősre vonható, „*aki más szorult vagy függő helyzetét, tapasztalatlanságát, könnyelműségét vagy értelmi gyengeségét kihasználva olyan ellenszolgáltatást köt ki vagy szerez meg, amely saját szolgáltatásának az értékét feltűnően aránytalan mértékben meghaladja*”. Minősített esetet képezett az üzletszerűen és a visszaesőként történő elkövetés.

Az 1978-as Btk.⁵⁵ eredeti szabályai az uzsorát nem önállóan, hanem a 300. §-ban szabályozott üzletszerű pénzkölcsönzés keretei között rendelte büntetni. Ennek indoka az volt, hogy az üzletszerű pénzkölcsönzés gyakran uzsorás szerződéseket takart. A Btk. ezen tényállásában az uzsora

⁴⁵ Az ügyész keresetindítási jogát korábban a Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi II. törvényerejű rendelet (Ptké.) 36/A. §-a tartalmazta, ezt vette át az új Ptk.

⁴⁶ WELLMANN: i. m. 122. o.

⁴⁷ WELLMANN: i. m. 185. o.

⁴⁸ EBH2002. 744.

⁴⁹ HORNYÁK: i. m. 178. o.

⁵⁰ 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről

⁵¹ Lásd: 2.1. fejezet

⁵² HORNYÁK: i. m. 179-180. o.

⁵³ 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

⁵⁴ KISS SZABOLCS: Az uzsora-bűncselekmény mint új(?) deliktum a hazai büntetőjogban. Bűnügyi Szemle, 2009/1. 73. o.

⁵⁵ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

„Soha nem tudtam elképzelni, hogy mást csináljak”

INTERJÚ DR. CSONTOS JÁNOSSEL, A B.-A.-Z. MEGYEI ÜGYVÉDI KAMARA LEKÖSZÖNŐ ELNÖKÉVEL

Dr. Csonotos János, aki 33 évig volt a B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara elnöke, nagy hatást gyakorolt az ügyvédség és ezáltal a megye életére. Mindig nagy odafigyeléssel fordult a kollégák legapróbb problémái felé. Jelen riportunkban elmeséli nekünk, hogy milyen utat járt be és milyen nehézségekkel kellett megküzdenie.

Mi vezette arra, hogy a jogászi hivatást választotta? Volt esetleg más elképzelése is?

Konkrét elképzelésem nem volt, a gimnáziumban mindig is érdekelték a társadalom problémái, megoldatlan kérdései, és ezzel együtt a jog is. Azért választottam ezt a pályát, mert érdekelték az emberek mindennapjai, és úgy gondoltam, hogy ha ezekkel a kérdésekkel szeretnék foglalkozni, akkor az elképzelésemhez a jogászi hivatás áll a legközelebb. Úgy döntöttem, ha felvesznek, akkor a jogi pályán maradok. Az egyetemi felvételin – az akkori szabályok szerint - 20 pont volt a maximum, engem 19 ponttal vettek fel.

Volt-e az egyetemen olyan meghatározó tanára, akit a példaképének tekintett?

Dr. Pólay professzor urat, a római jogtudóst említeném. Az alsóbb éves hallgatók – hosszú évtizedeken át - az ő könyveiből tanultak. El kell mondanom, hogy rendkívüli professzor volt.

Az egyetem elvégzése után milyen tervei voltak?

Az államvizsga után szerencsésnek érezhettem magam, ugyanis akkor hatvanan végeztek a szegedi jogi karon, ebből 42 végzős pályázott a kiírt 7 ügyvédjelölti álláshelyre. Óriási öröömre az igazságügyi miniszter közölte velem, hogy „a Mis-

kolci Kamara az Ön jelentkezését elfogadta, és felvette az ügyvédjelöltek névsorába.” Munkahelyem a 3. számú ügyvédi munkaközösség lett, így visszakérültem Edelénybe, szülőföldemre.

Visszatekintve pályájára, megbánta-e, hogy ezt a hivatást választotta?

Soha nem tudtam elképzelni, hogy mást csináljak, hívtak máshová, de nem hagytam el az ügyvédi hivatást. Azért döntöttem így, mert számomra az emberek képviselője a legfontosabb, és az ügyvédi pálya mindig is kellő szabadságot biztosított.

Gyermekei is ügyvédek. Annak idején ösztönte-e őket arra, hogy édesapjuk nyomdokaiba lépjenek, vagy esetleg inkább igyekezett lebeszélni őket erről?

El kell, hogy ismerjem, hogy nem bátorítottam őket: engem lepett meg a legjobban, amikor a magyar irodalomból kitűnő lányom, a gimnázium 3. éve után közölte velem, hogy jogi pályára akar menni. Azért lepődtem meg, mert biztos voltam benne, hogy édesanyját követve a pedagógus pályát választja majd, magyar szakos tanár lesz. A fiam döntése már egyértelmű volt, bár ő először az ügyészi hivatást választotta.

Bizonyára nagyon sok érdekes esettel és ügyféllel találkozott a hosszú évek alatt. Elmesélne-e egy érdekes történetet a praxisából?

Egy olyan esetet említenék, amellyel fiatal ügyvédként találkoztam: 1971-ben történt. Egy futballmérkőzésen a kapus a labdára vetődött és a csatár, - aki a beadást várta -, szintén a labdát akarta megrúgni, azonban – szerencsétlenül - a kapus fejét találta el, amelyből életveszélyes sérülés kelet-

kezett. A csatár - a későbbi ügyfelem - ellen súlyos vádat emelt az ügyészség.

Én azt az álláspontot képviseltem, hogy az eset egy labdarúgó mérkőzésen történt, így sem szándékosságról, sem gondatlanságról nem beszélhetünk, mert a játékos „csak tette a dolgát”, a labdát nézte, és gólt akart lőni.

Az ügyészség és a bíróság ezzel nem értett egyet, védecemet elítélték első fokon, majd a megyei bíróság helyben hagyta a járásbíróság ítéletét. Ekkor, mint fiatal ügyvéd a Legfelsőbb Bírósághoz fordultam, a legfőbb bírói fórum nekem adott igazat, felmentette ügyfelemet, az esetből pedig közzétett bírósági határozat lett. Ez emlékezetes ügy maradt

a számomra, mert megmutatta, hogy fiatal ügyvédként is végig kell járni az utat, végig kell vinni az ügyeket. , ezért erre szükség van.

A büntető vagy a polgári ügyeket vállal szívesebben, melyik jogterület áll Önhez közelebb, és miért?

Korábban ügyvédi praxisom 90%-a polgári ügyekből állt, tulajdonképpen ez áll közelebb hozzám. Az utóbbi 10-15 évben azonban megváltozott a világ, sokkal több büntető ügy van, így praxisom összetétele is változott.

ÜGYVÉDRE MINDIG SZÜKSÉG VAN, ÜGYVÉD NÉLKÜL NINCS IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS!

Több évtizeden keresztül töltötte be a B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara elnöki tisztét. Ön szerint ez alatt az időszak alatt hogyan változott az ügyvédi tevékenység társadalmi megítélése?

1983-ban már a megválasztásom is érdekes időszakban történt. Akkoriban nem egészen ilyen viszonyok voltak, mint most. Teljesen meglepett, hogy engem, mint fiatal vidéki ügyvédet kértek fel a miskolci kollégák, hogy induljak az elnöki tisztségért a kamarai választáson, és ők támogatni fognak. Nem tudom, hogy miért pont engem választottak, de elválltam, nem volt egyszerű menet. A megyei pártbizottság végrehajtó bizottságához tartozott az ügyvédi kamara, ahol többször próbáltak lebeszélni jelölésemről, de nem hagytam magam. Igazam lett: óriási fölényrel választottak meg. Azt nem árulom el, hogy kit ütöttem ki a nyeregből: de el kell mondanom, hogy az akkori elnökjelöltből később bíró lett, és azóta is, a mai napig nagyon jó viszonyban vagyunk.

1989 után sok minden megváltozott, melynek egyik meghatározó oka az volt, hogy szabaddá vált az ügyvédi pálya, a korábbi kötött ügyvédi létszám helyett. Korábban legfeljebb 90 ügyvéd lehetett a megyében, és 10 ügyvédjelölt. 1989 után nagyon gyorsan növekedett az ügyvédek száma.

Az ügyvédi létszám felduzzadását követően szinte a teljes ügyvédi kart hátrányosan érintette

a 2006 után bekövetkezett gazdasági válság, amely az ügyfelek elszegényedésével járt. Már pedig az ügyvédeknek „az a jó, ha az állampolgárok gazdagok, jó módon élnek.” Ez a világ legtermészetesebb dolga.

Azonban azt soha nem feledjük el, hogy ügyvédre mindig szükség van. Ügyvéd nélkül nincs igazságszolgáltatás!

Az elmúlt évek jogalkotási dömpingje nagy kihívást jelent a jogalkalmazók, így az ügyvédek számára is. Mit tanácsol a kollégáknak, hogyan birkózzanak meg ezzel a feladattal?

Egy dolgot tudok tanácsolni: az új jogszabályokat nagyon alaposan át kell tanulmányozni, de ez csak akkor lehetséges, ha a jogalkotó kellő időt biztosít a joganyag elsajátítására. Most is azt valom, hogy mind a Ptk., mind a Btk. és az eljárásjogi kódexek vonatkozásában is szükség van 1-2 évre ahhoz, hogy a gyakorlatban alkalmazni lehessen. E mellett a puding próbája az evés, így csak a tényleges jogalkalmazás során merülhetnek fel olyan kérdések, amelyek az új jogszabályok hiányosságaira, illetőleg pontosításának szükségességére hívják fel a figyelmet.

Régebben egyszerűbb volt a jogalkalmazók helyzete, amikor volt idő a felkészülésre, mely azt is je-

lentette, hogy a fontosabb módosításokat a jogalkalmazó kollégákkal, a bírakkal és ügyészekkel együtt megvitattuk.

Hogyan látja az ügyvédség jövőjét?

Aki engem ismer, az tudja, hogy én optimista ember vagyok, és remélem, hogy a gazdasági helyzet javulását követően az állampolgárok helyzete is javul, amely magával hozza az ügyvédség helyzetének emelkedését is. Azt azonban látni kell, hogy a megyében praktizáló kollégák létszáma már-már elérte a lakosság számarányát, és a megye jelenlegi gazdasági potenciáját figyelembe véve a maximumot. Korábban, a '70-es '80-as években a megye lakossága elérte az 1 millió főt, és itt volt a nehézipar központja is. Sajnos most megyénk helyzete nem ennyire irigylésre méltó.

A B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara elmúlt 25 évének történetéből milyen eseményeket emelne ki, melyekre emlékszik szívesen vissza?

Nagyon szívesen emlékszek vissza a nemzetközi kapcsolatokra: a lengyel barátainkra –a katowicei ügyvédi kamarával volt nagyon jó kapcsolatunk. A nemzetközi kapcsolatokat a jelenlegi elnökség szeretné felfrissíteni, amelyet én nagyon-nagyon jónak tartok.

Ezek mindig csodálatos dolgok voltak. Fontosak a nemzetközi kapcsolatok, a külföldi kollégákkal történt eszme- és tapasztalatcserék.

Manapság nagyon nehéz egy pályakezdőnek. Melyek azok a tulajdonságok, amellyel egy fiatal ügyvédnek feltétlenül rendelkeznie kell ahhoz, hogy boldoguljon ezen a pályán?

Először is ismertséget kell szerezni, melynek fontos fóruma a bíróság. Arra kell törekedni, hogy ha az ember a bíróság előtt szerepel, akkor az ügyfelek azt lássák, hogy erre az ügyvédre érdemes az ügyünket rábízni, mert a fellépése, magatartása, a jogi tudása a bíróság előtt is úgy nyer igazolást, hogy ő hozzá érdemes visszamenni.

Emellett kell egy bizonyos fokú ügyvédi rátermettség. Valaki lehet, hogy kitűnő felkészültséggel

rendelkezik, de az, amely az ügyvédi szerephez kell, nincs meg benne. Ha ezzel nem rendelkezik, akkor nem tudja a jogi tudását érvényesíteni. A rátermettséget el lehet tanulni, lehet fejleszteni. Erre szolgál megítélésem szerint az ügyvédjelölti képzés, a perbeszédversenyeken való szereplés.

Az ismertség és az elismertség hozza el az ügyvédek számára az anyagi megbecsülést is.

Önt nemcsak kamarája, hanem a teljes országos ügyvédség tiszteli, becsüli.

Elnöki tisztségemről való leköszönésemet követően nagyon megható volt, ahogy a Magyar Ügyvédi Kamara Elnöksége és Teljes Ülése – állva, vastapssal- búcsúzott tőlem Budapesten 2014. május 12-én. Életem során rengeteg kitüntetést és érdemrendet kaptam, melyekre nagyon büszke vagyok.

A harminchárom éves elnökségem alatt egy voltam a többi kolléga közül, ugyanolyan ügyvéd voltam és vagyok, mint a többiek, mindig arra törekedtem, hogy az ügyvédek érdekeit képviseljem, értük dolgozzam. Azt szoktam mondani, hogy én nem „a nagy betűs elnök vagyok”, hanem az, aki az ügyvédek érdekeit képviseli.

Elnöki tisztségemtől való megválás nem jelenti azt, hogy vissza is vonulok. Ügyvédként továbbra is dolgozom, és mint örökös tiszteletbeli elnök továbbra is részt veszek az elnökségi üléseken, tapasztalatommal továbbra is segítem az elnökség munkáját.

Elnök úr, köszönjük az interjút!

Készítette: Dr. Csurilla Anetta

Társszerző: Dr. Lux Anita

korábbi törvényekben kialakított hagyományos fogalmának egyetlen eleme sem köszönt vissza.⁵⁶

A tényállást az 1993. évi XVII. törvény hatályon kívül helyezte, így az uzsorás tevékenység 1995. május 15-től több mint tíz évig nem volt büntetendő, csak a polgári jogi jogkövetkezmények voltak alkalmazhatók. A 2009. március 1-jén hatályba lépett 2008. évi CXV. törvény újra bűncselekménnyé nyilvánította az uzsorát. A Btk. 330/A. §-ban szabályozott *uzsorabűncselekményt* az követte el, aki a sértett rászorult helyzetét kihasználva különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodást kötött. A tényállás materiális bűncselekményként került meghatározásra, vagyis megvalósulásához szükséges volt, hogy az uzsorás megállapodás teljesítésének eredményeképpen a sértett vagy a sértett hozzátartozója súlyos vagy további nélkülözésnek legyen kitéve. A bűncselekmény – a büntetőjogunkban nem jellemző módon – az alaptényállási elemként szabályozta az üzletszerűséget, amely következtében az indokolás szerint egyszeri alkalommal nyújtott uzsorás kölcsönt még nem lehetett e tényállás körébe vonni.⁵⁷ Minősített esetként szabályozta a törvény a bünszövetségben történő elkövetést.

A tényállást a 2011. évi CXXXIV. törvény jelentősen átalakította. A módosítás hatására a sértetti kör kibővült megállapodás kötelezettje által eltartott személyekkel, és a komoly bizonyítási nehézségek⁵⁸ hatására a korábbi eredmény-bűncselekmény veszélyeztetési deliktummá vált. További változás, hogy az üzletszerűség kikerült az alaptényállási elemek közül, és a minősített esetek közé került. Erre az indokolás szerint azért volt szükség, mert az uzsora olyan súlyos cselekmény, aminek már egyszeri elkövetés esetén is büntetőjogi szankciót kell maga után vonnia.

Az uzsora-bűncselekmény az új Btk.-ban

A 2013. július 1-jén hatályba lépett új Btk. az uzsora-bűncselekményt a XXXVI. fejezetben, a vagyoni elleni bűncselekmények között szabályozza. A törvény 381. §-a lényegében változtatás nélkül vette át a korábbi Btk. 2011-es törvénnyel módosított tényállását. Eszerint uzsora-bűncselekményt követ el „*aki más rászorult helyzetét kihasználva olyan különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodást köt, amely alkalmas arra, hogy annak teljesítése a megállapodás kötelezettjét, a megállapodás kötelezettjének a vele közös háztartásban élő hozzátartozóját, illetve a megállapodás kötelezettje által tartási kötelezettség alapján*

⁵⁶ KISS: i. m. 74. o.

⁵⁷ Ez az indokolás ugyanakkor ellentétben áll a bírói gyakorlattal, amely az üzletszerű elkövetést már egy bűncselekmény esetén is megállapíthatja, feltéve, hogy az elkövető a bűncselekményt azzal az akarat-elhatározással követi el, hogy a jövőben ugyanolyan, vagy hasonló bűncselekményeket fog elkövetni, és a rendszeres haszonszerzésre törekvő akarat-elhatározása e további bűncselekmények elkövetése tekintetében is felismerhető (3/2011. (X. 14.) Büntető jogegységi határozat, BH2011. 33., BH2011. 92.). Lásd: AMBRUS ISTVÁN: Az uzsora-tényállásokhoz. *Ügyészek Lapja*, 2012/5-6. 17-18. o.

⁵⁸ Bővebben lásd: BÁRÁNDY GERGELY: *Uzsorabűncselekmény – régi-új tényállás a Büntető Törvénykönyvben*. *Magyar Jog*, 2009/4. 213-214. o.

eltartott személyt súlyos vagy további súlyos nélkülözésnek tege ki”.

A Btk. indokolása szerint az uzsora-bűncselekmény meghatározása során a jogalkotó a Ptk. uzsorás szerződés fogalmából indult ki, azonban azt nem vette át teljes egészében, hanem önálló büntetőjogi terminológiát alakított ki. Ebből következik, hogy a Btk. 381. §-a nem tekinthető keretdiszpozíciónak, annak a Ptk. nem háttérjogszabálya. Ennek az az előnye, hogy így a büntetőügyben eljáró bíróságnak nem kell felfüggeszteni az eljárást addig, amíg előkérdésként a polgári bíróság megállapítja, hogy az érintett megállapodás uzsorás szerződésnek, vagyis semmisnek minősül-e vagy sem. Ezáltal pedig elkerülhető a büntetőügy elhúzódása.⁵⁹

A bűncselekmény *védett jogi tárgya* a kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek vagyoni viszonyai, illetve ezen személyek létfenntartása. *Passzív alanya* csak olyan személy lehet, aki a megállapodás megkötésekor *rászorult helyzetben* van. Ez lényegében megegyezik a bírói gyakorlat által, az uzsorás szerződés értelmezése körében kialakított szorult, hátrányos helyzet fogalmával. A Ptk.-hoz hasonlóan a Btk. sem határozza meg taxatíván, hogy mikor tekinthető egy személy rászorult helyzetűnek, ezt az eset körülményeitől függően a bíróság dönti el. Rászorultnak elsősorban a súlyos anyagi problémával küzdő személyek minősülnek, de e körbe vonhatók az alacsony műveltségű, iskolázottságuk vagy hiszékenységük miatt az átlagosnál könnyebben kihasználható emberek is.⁶⁰ A szerződő fél könnyelműségének, tapasztalanságának azonban önmagában nem alapozza meg a rászorultságot.⁶¹

A bűncselekmény *elkövetési magatartása* olyan *megállapodás kötése*, amely:

- különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmaz, és
- alkalmas arra, hogy annak teljesítése a megállapodás kötelezettjét, a megállapodás kötelezettjének a vele közös háztartásban élő hozzátartozóját, illetve a megállapodás kötelezettje által tartási kötelezettség alapján eltartott személyt súlyos vagy további súlyos nélkülözésnek tege ki.

Az uzsora-bűncselekmény törvényi tényállása nem a szerződés fogalmát, hanem az ennél kevésbé formális *megállapodás* kifejezést használja. A Btk. indokolása szerint ennek az az oka, hogy bár az uzsoratevékenység jellemzően kölcsönügyletek révén valósul meg, de sok esetben más megállapodásnak van álcázva. Lényegegesen leszűkítene a büntetőjogi felelősség körét, ha a tényállás kizárólag a szerződésekre, vagy még szűkebben a kölcsönszerződésekre utalna. Így a büntetőbíróknak nem feladatuk a kontraktusok kötelmi jogi értékelése, elegendő annak bizonyítása, hogy az elkövető és a sértett közötti megállapodás uzsorás

⁵⁹ BÁRÁNDY: i. m. 213. o.

⁶⁰ Lásd: SÁNTHA FERENC: *A vagyoni elleni bűncselekmények*. In: Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sánta Ferenc – Váradi Erika: *Magyar büntetőjog. Különös rész*. Complex Kiadó, Budapest, 2013. 569. o.

⁶¹ CSÁK ZSOLT: *A vagyoni elleni bűncselekmények*. In: Pólt Péter (szerk.): *Új Btk. Kommentár*. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013. 162. o.

jellegű.⁶² A megállapodás elnevezésétől függetlenül bármilyen polgári jogi szerződés vagy egyéb megállapodás lehet, azt a büntetőbírósnak tartalma szerint kell elbírálnia.⁶³

A tényállás megvalósulásához szükséges, hogy az elkövető és a sértett közötti megállapodás *különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást* tartalmazzon. Ez tartalmilag megegyezik az új Ptk. 6:98. §-ában szabályozott feltűnő értékaránytalansággal, az eltérő szóhasználattal a jogalkotó azt kívánta kifejezni, hogy az ellenszolgáltatás különösen aránytalanságának megítélése nem a polgári, hanem a büntetőbíró feladata, amely során az eset összes körülményére tekintettel kell lenni.⁶⁴

A különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodásnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a sértetteket *súlyos vagy további súlyos nélkülözésnek* tegye ki. Az új Btk. nemcsak az uzsorás megállapodás kötelezettjét, hanem a vele közös háztartásban élő hozzátartozót⁶⁵, és az általa – jogszabály, bírósági határozat vagy szerződés alapján – eltartott személyt is sértettnek minősíti, hiszen az uzsorás szerződés teljesítése az ő élethelyzetükben is kedvezőtlen hatást válthat ki. Az indokolás szerint a súlyos nélkülözés azokra a sértettekre vonatkozik, akik az uzsorás megállapodásban kikötött ellenszolgáltatás teljesítésével kerülnek súlyosan nélkülöző helyzetbe, holott korábban nem voltak abban; a további súlyos nélkülözés pedig azokra, akik már az uzsorás megállapodás előtt is súlyos nélkülözésben éltek, jellemzően éppen emiatt kötöttek uzsorás megállapodást, ami továbbra is fenntartja, konzerválja ezt a nélkülöző állapotot. A súlyos nélkülözés – a Btk. 212. § (2) bekezdésében szabályozott tartás elmulasztásával kapcsán kialakult bírói gyakorlat alapján – az elemi életszükségletek kielégítésére szolgáló javak hiányát jelenti, amikor a sértett étkezése, ruházkodása, tisztálkodása vagy lakhatása a létminimum szintjén sem biztosított.⁶⁶

Az uzsora-bűncselekmény tényállása eredményt nem tartalmaz, a jogalkotó ugyanis az „alkalmas arra” fordulat beiktatásával *absztrakt veszélyeztető bűncselekménnyé* alakította a korábban materiális sértő deliktumot. Így a bűncselekmény megvalósulásának nem feltétele az, hogy a súlyos vagy további súlyos nélkülözés bekövetkezzen, elegendő, ha az uzsorás megállapodás teljesítése annak előidézésére objektíve alkalmas. A Btk. meghatározza az *elkövetési módját* is: az uzsorás szerződés megkötésére a sértett rászorult hely-

zetének kihasználásával kerülhet sor.⁶⁷ A deliktum az elkövetési magatartás kifejtésével, vagyis az uzsorás jellegű megállapodás megkötésével válik befejezetté. Kísérlet állapítható meg, ha a passzív alany az elkövető ajánlatát elfogadta, de a konkrét megállapodásban az ellenszolgáltatás kikötése nem történt meg.⁶⁸

A bűncselekmény *alánya* bárki lehet. Az uzsora-bűncselekmény kizárólag *szándékosan* követhető el, az elkövető tudatának át kell fognia a megállapodás különösen aránytalan jellegét, azt, hogy a sértett rászorult helyzetben van, és ő ezt a helyzetet használja ki, valamint azt, hogy a megállapodás teljesítése alkalmas arra, hogy a sértettet nélkülözésnek tegye ki, és ezt kívánva, vagy – ami tipikusabb – eziránt közömbösen cselekszik.⁶⁹

Az uzsora-bűncselekmény *minősített esete* a bünszövetségben⁷⁰ és az üzletszerűen⁷¹ történő elkövetés. A Btk. indokolása szerint az uzsoratevékenység jellemzően zártabb közösségekben jelenik meg, az uzsorások általában jól ismerik a sértetteket, tisztában vannak azok kiszolgáltatott helyzetével. A törvény ezért lehetővé teszi az uzsora-bűncselekmény elkövetőivel szemben a *kitiltás* büntetésének alkalmazását, mert ezzel az uzsorások elvonhatók az ügyfélköről. Mivel az uzsora-bűncselekményeket általában több elkövető, szervezeten követi el, a köztük lévő „érdekszövetség” megbontása, az eredményesebb felderítés és az igen jelentős látencia visszaszorítása érdekében a Btk. 381. § (4) bekezdése lehetőséget ad a *büntetés korlátlan enyhítésére*, ha az elkövető a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.⁷²

III. Záró gondolatok

Az uzsora elleni fellépés erősítése a jelenlegi gazdasági válság hatására egyre inkább szükségesnek mondható. Az utóbbi időben már nemcsak a magánszemélyek által kötött uzsorás megállapodások váltanak ki negatív társadalmi értékítéletet, hanem a pénzintézetek hitelezési tevékenysége is egyre inkább a figyelem központjába kerül. Legutóbb a deviza alapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatban merült fel a kérdés, azonban a Legfelsőbb Bíróság jogegységi hatá-

⁶² AKÁ CZ JÓZSEF: A vagyon elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2013. 1433. o.

⁶³ SÁNTHA: i. m. 569. o.

⁶⁴ GORICSÁN: i. m. 166. o.

⁶⁵ Új Btk. 459. § 14. pont: „Hozzátartozó:

- a) az egyeneságbeli rokon és ennek házastársa vagy élettársa,
- b) az örökbefogadó és a nevelőszülő (ideértve az együtt élő mostoha szülőt is), az örökbe fogadott és a nevelt gyermek (ideértve az együtt élő mostohagyermeket is),
- c) a testvér és a testvér házastársa vagy élettársa,
- d) a házastárs, az élettárs,
- e) a házastárs vagy az élettárs egyeneságbeli rokona és testvére.”

⁶⁶ AKÁ CZ: i. m. 1435. o.; GORICSÁN: i. m. 167. o.

⁶⁷ SÁNTHA: i. m. 570. o.

⁶⁸ CSÁK: i. m. 163. o.

⁶⁹ SÁNTHA: i. m. 570. o.; AKÁ CZ: i. m. 1435. o.

⁷⁰ Új Btk. 459. § 2. pont: „Bűnszövetség akkor létesül, ha két vagy több személy bűncselekményeket szervezeten követ el, vagy ebben megállapodik, és legalább egy bűncselekmény elkövetését megkísérlik, de nem jön létre bűnszervezet.”

⁷¹ Új Btk. 459. § 28. pont: „Üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik.”

⁷² AKÁ CZ: i. m. 1435. o.

rozatban kimondta, hogy az ilyen szerződéses konstrukció önmagában nem minősíthető uzsorás szerződésnek.⁷³

Magyarországon az uzsorás szerződések kötését a polgári jog és a büntetőjog egyaránt szankcionálja. A Ptk. meghatározása szerint az uzsorás szerződésről három feltétel együttes fennállása esetén beszélhetünk:

- a) a szerződés megkötésekor feltűnően aránytalan előny kikötése,
- b) a sérelmet szenvedő fél hátrányos helyzete,
- c) ennek a helyzetnek a kihasználása.

A Btk. az uzsora-bűncselekmény tényállását kisebb szóhasználati eltérésekkel ugyan, de lényegében a Ptk. fogalmára alapozva határozza meg, azt azonban kibővíti egy további tényállási elemmel. A bűncselekmény a következő feltételek esetén állapítható meg:

- a) a szerződés megkötésekor különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodást kötése,
- b) a sérelmet szenvedő fél rászorult helyzete,
- c) ennek a helyzetnek a kihasználása,
- d) a megállapodás alkalmassága arra, hogy teljesítése a kötelezettet, a közös háztartásban élő hozzátartozóját, illetve az általa eltartott személyt súlyos vagy további súlyos nélkülözésnek tegye ki.

Látható, hogy a büntetőjogi tényállás nagyban támaszkodik a polgári jogi szabályozásra, azonban a két jogág fogalom-meghatározása részben eltér egymástól, így a Ptk. nem tekinthető az uzsora-bűncselekmény vonatkozásában a Btk. háttérnormájának. Ez pedig azzal jár, hogy a büntetőbírók nincsenek kötve a polgári bíróságok ítéleteihez, és mindig az eset összes körülményeinek gondos mérlegelésével kell állást foglalniuk a vonatkozó megállapodás uzsorás jellegét érintően.

Komoly problémát jelent, hogy míg a polgári jogban az uzsorás szerződés komoly és kiforrott bírói gyakorlattal rendelkezik, addig a büntetőjog területén az uzsora-bűncselekmény miatt eddig viszonylag kevés esetben indult büntetőeljárás. Ez részben annak köszönhető, hogy a bűncselekmény – a történeti hagyományok ellenére – csak nemrég került be a Btk.-ba, részben pedig annak, hogy a tényállás eredetileg több olyan elemet is tartalmazott, ami a jogalkalmazás során nehézséget okozott. A tényállás 2011. évi módosítása és az új Btk. hatályos szabályai ezek többségét kiküszöbölte, így reménykedhetünk abban, hogy az uzsora-bűncselekmény miatti eljárások száma a jövőben növekedésnek indul.

⁷³ 6/2013. Polgári jogegységi határozat. Az indokolásban a Legfelsőbb Bíróság azt állapította meg, hogy a vizsgált szerződések körében az uzsora két konjunktív feltétele közül egyik sem áll fenn. Egyrészt a deviza alapú kölcsönszerződések tipikusan blankettaszerződések, amelyek kidolgozásakor a hitelező fogalmilag nem lehet figyelemmel az adósok egyedi szempontjaira. Így ugyanolyan feltételek vonatkoznak azokra, akik jó anyagi helyzetben, pl. luxuscikkek megvásárlásához, vagy befektetési céllal vetek fel kölcsönt és azokra, akik lakáshelyzetük megoldása érdekében fordultak kölcsönért a pénzügyi intézményhez. Másrészt a pénzügyi intézmény az adós devizában történt eladósodása folytán nem jut ot meg nem illető előnyhöz, hiszen a törlesztéskor csak a kölcsönadott devizaösszegnek megfelelő forint összeghez jut hozzá.

A KÖTELMI JOG AZ ÚJ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYVBEN

1. A kötelmi jog első része: a kötelek közös szabályai

A Hatodik Könyv első szembetűnő és egyben az egyik legfontosabb változása a **kötelek közös szabályainak (Első Rész)** új szerkezeti egységként történő létrehozása a kötelmi jogi rész élén. Ezzel kitölti azt a rendszertani űrt, amit a régi Ptk. - egyébként tudatosan választott¹ - szabályozásával maga után hagyott. A megoldás mögött a miniszteri indoklás szerint az a megközelítés állt, hogy a törvényhozó azoknál a jogszabálysoportoknál kívánta az egyes jogintézményeket szabályozni, ahol azok tipikusan előfordultak, amelyekkel a valóságban a legszorosabb kapcsolatban álltak. Ennek lett a következménye, hogy a régi Ptk. a jogügyleteket röviden (elsősorban egy utaló szabállyal) a szerződések általános szabályai közt rendezte.

Így aztán a tételes jog nem alkotott kellően koherens és átlátható normatartalmat a kötelmi részben, hiszen az 1959-es Ptk. a kötelek forrásai szerint elkülönülő szabályokat adott, az így előállt szerkezeti-dogmatikai feszültség pedig nem csak a jogkövető laikusok dolgát nehezítette meg a törvény alkalmazása során, hanem a jogalkalmazó bíróságokat is egyfajta korrigáló «jogfejlesztő» tevékenységre kényszerítette, amikor egyes szabályok olyan területeken való alkalmazása vált szükségessé, ahol azokra – szigorú értelmezés mellett – nem lett volna lehetőség. Így például az elévülésről a szerződési szabályok között rendelkezett a törvény, ám nyilvánvalóan ezeket a szabályokat alkalmazni kellett a nem szerződésből eredő követelések elévülésére is; a gyakorlat tehát – a jogszabályi szerkezeti kereteket átlépve, mintegy korrigálva azt - alkalmazta az elévülési szabályokat például a deliktális kártérítési igényekre is.² E szerkezeti megoldás ellenpontja e tekintetben a német BGB, amelyet azonban szerkezeti bonyolultsága miatt már a XX. század eleji magyar kódextervezetek sem követtek.

Az új Kódex tehát elismerve azt, hogy a köteleknek – függetlenül azok forrásától – vannak olyan közös sajátosságai, amelyek egységes szabályozásra alkalmasak, a szerződések általános szabályait megelőzően új szerkezeti egységként illeszti be a kötelek közös szabályait (Hatodik Könyv, Első Rész); vagyis azokat, amelyek valamennyi – jogügyleti és más jogi tény alapján keletkező – kötelekre egyaránt alkalmazandók, ezzel pedig a törvény, habár új megoldást alkalmaz, mégis a hagyományokhoz tér vissza, hiszen közelebb hozza a szabályozást a Grosschmid-féle felépítéshez. Grosschmid Béni (Zsögöd Benő) Fejezetek a kötelmi jogunk

köréből című alpművében³ a kötelmi általános rész következő meghatározását adja: *“Természetesen: az az általános, a mi az egyes keletkeztető tételekből ki van véve s a közösben egyesítve; s az a különös: a mi bennök sajátlagosságképen megmarad. Vagyis: azok az általános (legáltalánosabb, tiszta általános) kötelmi jogi szabályok, a melyek valamennyi causa-törvényből vannak kivéve; s következőleg hatásukban is: nem szorítkoznak a keletkezési alapok valamely osztályára. Lejebb: azok a szűkebb általánosak, a melyek csupán ez alapok valamely kisebb vagy nagyobb körének (péld. az összes vagy a kétoldalu szerződési, vagy a vétség-obligációknak) közös szabályai.»* Az így kapott struktúráról pedig a következőt mondja: *„Ekként a bevégzett szervezetet szemlélve: az alapépítmény a keletkeztető szabályok sokasága; az általánosról az általánosabbra szélesbülő szabályok pedig mintegy feljebb és feljebb rakott emeletek.”*⁴

Tartalmát tekintve a **kötelmi általános rendelkezések (I. Cím)** I. fejezete 3 paragrafuscímből áll: a kötelek, a kötelek keletkeztető tények és a kötelek megszűnése. **Köteleknek (I. Fejezet)** azok a jogviszonyok tekinthetők, ahol az egyik szereplő egy szolgáltatással tartozik a másiknak, a másik pedig jogosult e szolgáltatás követelésére. Ha ezen feltételek együtt nem teljesülnek, nem beszélhetünk kötelmi jogi jogviszonyról. Példálkozó jelleggel felsorolja a kötelek leggyakoribb forrásait, továbbá megadja megszűnésük eseteit. Elvi jelentőségű rendelkezés annak kimondása, hogy a köteleknek a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó közös szabályaitól a felek egyező akaratú eltérhetnek. Bár a régi Ptk. a szerződési jog körében kifejezetten rendelkezett a szabályozás diszpozitív jellegéről, azonban a Kódex megújult társadalmi modelljével összhangban – amelynek egyik alappillére éppen a magánautonómia fokozott védelme jelenti – szükségessé vált annak kimondása, hogy az eltérést nem engedő (kogens), illetve a feltétlen érvényesülést igénylő (imperatív) rendelkezések korlátai között a jogviszony szereplői szabadon eltérhetnek a kötelek közös szabályaitól, akár szerződéses, akár más jogi tényből származó jogviszonyról van szó.

A kötelek lényegének megadása mellett külön fejezetekbe foglalva beemelésre kerültek a kötelek általános szabályai közé a jognyilatkozatok, a képviselő, az elévülés, valamint a tartozáselismerés és az egyezés szabályai. Általános jogügyleti szabályozás hiányában a bíróságok eddig a szerződések általános szabályaiból voltak kénytelenek levezetni a nem szerződésjogi vagy nem is kötelmi jogi természetű kérdésekre adandó választ.

A szabályozás központi eleme a **jognyilatkozatok (II. Fejezet)** hatályossá válásának, azaz a joghatás kiváltásának

* A miskolci jogi kar ötödéves nappali tagozatos, a cikk megjelenésekor végzett hallgatója

¹ Ld.: A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indoklása, továbbá a Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi 11. számú törvényerejű rendelet (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963), 25–28. o.

² Az új Ptk. magyarázata V/VI. (HVG-ORAC Lap és Kiadó Kft., 2013) 27. o.

³ GROSSCHMID Béni (Zsögöd Benő): Fejezetek a kötelmi jogunk köréből, III. (Athenaeum Kiadó, Budapest, 1900) 1077. oldal

⁴ GROSSCHMID i.m. 1077. o.

időpontja, ezért pontosítja a régi Ptk. ajánlatra és elfogadásra vonatkozó rendelkezéseit, ugyanakkor ahhoz hasonlóan külön szabályozza a jognyilatkozatokat aszerint, hogy azokat jelenlévők vagy távollévők között tették (6:5. §); azonban az új törvény a társadalmi változásokat követve technológiasemleges szabályozást alkotott, így nem sorolja fel, hogy mi minősül jelenlévők között tett jognyilatkozatnak. A régi Ptk.-nál árnyaltabban szabályozza továbbá az írástudatlan vagy írni nem képes személy jognyilatkozatát (6:7.§).

A **képviselő (III. Fejezet)** körében tartalmilag javarészt változatlan formában kerülnek át a rendelkezések a kötelmi közös szabályok közé, azonban a rendelkezések tagolásával átláthatóbb és egységesebb szerkezetben szerepelnek.

A felek autonómiájának fokozottabb elismerése érvényesül ugyancsak az elévülésre vonatkozó szabályok diszpozitív jellegének hangsúlyozásában, amely a régi Ptk.-val ellentétben a felek megállapodásával (az általános elévülési idő keretein belül) a hosszabb **elévülési (IV. Fejezet)** idő kikötését is lehetővé teszi. Kritikaként említhető ugyanakkor az elévülés megszakítását előidéző okok körének szűkebbre vonása azáltal, hogy kikerül a teljesítésre irányuló írásbeli felszólítás mint jogi tény, így pedig az új törvény az igényjogosultakat - kötelezetti elismerés vagy a vele való közös módosítás, illetve egyezség hiányában - a bírói út irányába tereli, amely azonban csak az eljárást befejező jogerős érdemi határozat meghozatala esetén szakítja meg az elévülést (6:25. §). Ez egyrészt ellenkezik a bíróságok tehermentesítését célzó törekvésekkel, másrészt az intézmény lényegét jelentő vélelmezett érdekmúlással is (hiszen ennek jogkövetkezmenyei akkor is beállnak, ha a jogosult bírósághoz fordul ugyan, de az említett jogerős határozat nem születik meg, így tehát az "államhoz fordulás" önmagában a jogosult igényérvényesítéshez fűződő érdekét nem bizonyítja, követelése elévül), harmadrészt az állami igényérvényesítés szükség-szerű költségekkel jár, amely a kötelezett oldalán kényszerű többlettheherként, a jogosult oldalán kényszerű veszteségként jelentkezhethet.

A fennálló bírói gyakorlatot törvényerőre emelve elveti a hatályos szabályozás rendelkezését, miszerint a **tartozáselismerő** nyilatkozat (V. Fejezet) érvényességéhez írásbafoglalás szükséges. Az **egyezség (V. Fejezet)** a szerződés módosítás köréből kerül át az általános rendelkezések közé, tekintettel arra, hogy valamennyi kötelelemnél alkalmazható.

A közös kötelmi szabályok **II. címében** kerülnek szabályozásra a **többalanyú kötelek**, ahol szintén több lényeges tartalmi változást is találunk, így például a törvény nem tesz említést a kötelezettség beszámítással történő megszüntetéséről, mivel a beszámítást kifejezetten a teljesítés egyik lehetséges módjaként szabályozza, ezért az átkerül a **III. címbe, a kötelek teljesítése** körébe.

Ez utóbbi cím 4 fejezetre tagolódik. A **teljesítés általános rendelkezései (VIII. Fejezet)** között található szabályok valamennyi kötelmi jogviszonyra alkalmazandók, kivéve ha a jogszabályból, a felek megállapodásából vagy a jogviszony konkrét körülményeiből más nem következik. Generálklauzulaként kerül megfogalmazásra (6:34.§), hogy a szolgáltatást az adott kötelek tartalmának megfelelően kell teljesíteni. Ez szükségszerű következménye annak a

ténynek, hogy az egyes kötelek forrásait különböző jogterületeken és igen eltérő sajátosságokat hordozó – ezért eltérő szempontokat és megfontolásokat igénylő – életviszonyok körében találjuk, így létezhetnek olyanok, amelyeket sem felek, sem a jogszabályok egyáltalán nem vagy nem megfelelően rendeztek. A generálklauzula az ilyen vitás esetek iránytűje lehet a feleknek és a bíróságoknak.

A szerkezeti változtatás indokoltá tette a szerződésen kívüli kötelekkelkeztető tények szempontjainak fokozottabb mérlegelését a teljesítés ideje kapcsán. Ennek alapja annak elismerése, hogy határidő vagy határnap tűzése nem csak szerződésben képzelhető el: így minden olyan esetben, amikor a határnap vagy határidő konkrétan meghatározott, ez az irányadó, ennek hiányában a szolgáltatás rendeltetéséből megállapítható idő, ha pedig ezek egyike alapján sem lehet megállapítani a teljesítés idejét, a kötelezett a teljesítés előkészítéséhez szükséges idő elteltével köteles teljesíteni (6:35.§). Megváltozott az idő előtti teljesítés szabálya is (6:36.§): a régi Ptk.-val ellentétben ugyanis a jogosult nem tagadhatja meg, ha az lényeges jogi érdekét nem sérti és az ezzel járó többletköltséget a kötelezett viseli; ez a rendelkezés gyakorlatilag egyezik az UNIDROIT és a PECL szerződési jogi alapelvekben foglaltakkal.

Logikailag és terminológiailag is tisztább a teljesítés helyének meghatározása (6:37.§), amelyet főszabály szerint a kötelezett elérhetősége határoz meg. A teljesítés közös szabályai közé került továbbá a költségek viselésének (6:39.§), a teljesítés elismerésének szabálya (6:38. §); némileg változtatva fenntartja továbbá a régi Ptk. a több tartozás elszámolására (6:41.§) és a fajlagos szolgáltatások elosztására (6:40.§) vonatkozó szabályait.

Kiemelt jelentősége van a **pénztartozások teljesítésének (IX. Fejezet)** a kötelek közös szabályai közötti elhelyezésének, az 1959-es Ptk. ugyanis igen szűkszavúan rendelkezett róla. Ez persze semmiképp sem az akkori kodifikátorok mulasztásának eredménye, hanem annak, hogy a törvény megalkotása idején a mainál jóval fejletlenebb pénzforgalmi és tulajdoni viszonyok jellemezték a gazdaságot. Azonban az akkor megalkotott normatartalom már nem nyújt érdemi és gyakorlatias jogi keretet a vagyoni forgalom számára, ezért indokoltá vált az ide vonatkozó normák bővítése és kiemelése a szerződések köréből, továbbá tekintettel kellett lenni a globalizációt erősítő rohamos tempóban fejlődő technológiai megoldásokra. Így például Európa-szerte megfigyelhető tendencia (habár itthon a készpénzfelvétel drágulása nem ezt követi) a papírpénz használatának csökkentését erősítő szabályozás kialakítása, ami értelemszerűen például az elektronikus fizetések, pénzmozgások növekedésével jár. A technológiai forradalom az Unió számára a belső piac kiterjesztését is jelenti, hiszen például a határokon átnyúló gyors és tömeges kereskedelem nehezen képzelhető el papírpénzes fizetéssel. Mindezekre tekintettel az új Ptk. a pénzfizetés teljesítésének a kor követelményeinek eleget tevő modern szabályozását adja.

A szolgáltatás általános szabályai között, a **X. fejezetben** rendelkezik a törvény a **beszámításról** mint a teljesítés speciális esetéről. Figyelembe véve, hogy az esetek túlnyomó többségében pénzügyi szolgáltatások során alkalmazzák,

ezért a törvény a régi Ptk.-tól eltérően elsősorban a pénzkövetelések beszámításáról rendelkezik (6:49.§), egyebekben a lényegi feltételek nem változnak. A teljesítés közös szabályainak utolsó fejezetében kaptak helyet **a szolgáltatások teljesítésének sajátos esetei (XI. Fejezet)**. Itt kapott helyet a bírósági (6:53.§) és a közjegyzői (6:56.§) letét, valamint a harmadik személy részéről történő teljesítés (6:57.§). A törvény beemeli a bírósági letétről szóló 27/2003. (VII. 2.) IM rendeletből azokat a szabályokat, amelyek szorosan a teljesítéshez kapcsolódnak; a régi Ptk. 5 éves határidejével szemben a jogosult bármikor követelheti a letét visszaadását, továbbá a bírósági letét feltételei mellett a közjegyzőnél történő letétbehelyezés (nem tévesztendő össze a bizalmi őrzéssel) újtán történő teljesítést is lehetővé teszi. A Kódex korrigálja és egységesíti a Ptk. harmadik személy teljesítésére vonatkozó, több helyen is előforduló és dogmatikailag következetlen rendelkezéseit, amely a teljesítés megtörténte esetén hol megtérítési igényről, hol a teljesített követelés törvényi engedményéről, átszállásáról beszélt. A törvény egyértelművé teszi: a harmadik személy általi teljesítéssel, vagyis az eredeti jogosult kielégítésével az eredeti kötelelem megszűnik; továbbá az eredeti jogviszonytól független megtérítési igény keletkezhet a teljesítő harmadik személy oldalán.

2. A kötelmi jog második része: a szerződés általános szabályai

A szerződések általános elvei és szabályai is számos újdonságot hordoznak, amelyek a második rész felépítésében is jól kivehetők

A szabályozás általános elvei a következők voltak:⁵

1. A Polgári Törvénykönyv szerződési jogi szabályai alkalmazhatók legyenek a kereskedelmi ügyletek, az üzleti szerződése s viszonyokra is. (monista szemlélet)
2. Továbbra is tartsa fenn az új Ptk. a szerződések közös szabályait és az egyes nevesített szerződések szerkezeti különállását, ám mindemellett a fogyasztói szerződések egyes szabályai a vonatkozó általános rendelkezések mellé beépüljenek. Nem keletkezzen tehát a Ptk.-ban egy különálló fogyasztói szerződési jogi szabálytömeg.⁶

2.1. A szerződések általános szabályai mint a kereskedelmi (üzleti) forgalom viszonyaira szabott szabályok

2.1.1. Egységes szerződési szabályok

Alapvető szabályozásbeli szemléletváltást jelent az a célkitűzés, hogy a szerződésjogi normákat elsősorban a kereskedelmi (üzleti) célú vagyoni forgalom viszonyaira kell szabni. Ez a tudatosan vállalt gazdasági szemlélet abból a tényszerűségből táplálkozik, hogy a piaci forgalom fő véráramát uralkodó jelleggel az üzletszerűen szerződő, profitorientált és professzionálisan eljáró felek szerződéses viszonyai képezik. Működésüket, méretüket tekintve ezek nagyrészt kis- és középvállalkozások.⁷ Ésszerű következménye volt tehát a kodifikációnak a fennálló gazdasági berendezkedés igényeit jobban kielégítő szabályozás kialakítása az új Ptk.-ban, ugyanis az eddigi törvényi szabályozás jellemzően a magánszemélyek hagyományos szerződési kapcsolatait tartotta szem előtt: így kétpólusú, szükségletkielégítő-fogyasztási célú jogviszonyok modelljét követte, a szerződésszegés szankciói pedig a felróhatóság függvényében alakultak.

Mindezt úgy kellett megvalósítani, hogy a Kódex fenn tudja tartani a monista szerkezetet, azaz a szerződésjogi rendelkezések egységesen legyenek képesek szabályozni a kereskedelmi (üzleti) forgalom és a – nem fogyasztói minőségben szerződő – magánszemélyek szerződéses viszonyait. A magyar polgári jog a magántulajdon majdnem teljes felszámolása és a termelő javak majdnem totális államosítása után is igyekezett megőrizni az egységes szabályozás előnyeit. Ennek megfelelően a régi Ptk. nemcsak a magánszemélyek szükségletkielégítő szerződéses viszonyait, hanem az állami és szövetkezeti tulajdonban lévő javakra kötött szerződéses kapcsolatokat is szabályozni kívánta. A természeti adottságokat figyelmen kívül hagyó torz struktúrájú, piaci törvényszerűségektől elszakadt, tervutasításos gazdaság keretei között persze ez nehézségekbe ütközött, jobbára csak formailag sikerült.

Ezt az egységet a Ptk.-ba iktatott külön tervszerződési fejezettel, majd – a gazdasági reformokat tükröző 1977. évi IV. törvénnyel történt novelláris módosítása után – a szerződési szabályok ún. «modellezésével» kívánta biztosítani az akkori jogalkotó.

További orvosolandó problémát jelent a feleslegessé vált és a jogrendszerben szétterjedt “gazdálkodó szervezet” fogalma, amely az 1968-as gazdasági reform Ptk.-beli leképezése közben került jogrendszerünkbe. Eredeti célja a polgári jog alapvető egységének megőrzése volt. A mára elavult kategóriát a Kódex megszünteti, azonban bevezeti a “vállalkozás”

⁵ VÉKÁS Lajos: *Javaslat a szerződések általános szabályainak korszerűsítésére* (PJK, 2001/3., 3-14. o.) Forrás: <http://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/vekas-lajos-javaslat-a-szerzodesek-altalanos-szabalyainak-korszerusitesere-pjk-20013-3-14-o/865>

⁶ Itt kell megjegyezni, hogy a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) Kormányrendelet hivatott a fogyasztói szerződésekre vonatkozó, a Ptk.-ba “nem férő” részletszabályokat egybefoglalni, amely egyes szerződési jogi kérdésekben (pl. tájékoztatási kötelezettség, felmondási, elállási jog) megvalósult.

⁷ Forrás: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/index_en.htm Ez a tendencia pedig nemcsak a hazai gazdasági berendezkedésre igaz, hanem kontinentális jelenségről beszélhetünk, ugyanis az Európai Unió több, mint 20 millió kis- és középvállalkozása (SMEs, vagyis Small and medium enterprises) az európai vállalkozások 99%-át képviseli és a gazdasági növekedés, innováció, foglalkoztatás és a társadalmi integráció motorját képezik: a magánszektorban 3-ból 2 munkahelyet a kkv-k adnak, 2002 és 2010 között az új munkahelyek 85%-át ők hozták létre és a vállalkozások által előállított teljes hozzáadott érték több, mint fele nekik köszönhető.

fogalmát⁸. Ugyanakkor például a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény továbbra is használja a gazdálkodó szervezet fogalmát.

Az egységes szerkezet fenntartása azért lehetséges, mert az egyébként erősen gazdasági szemléletű szerződési szabályok a magánszemélyek szerződéses viszonyaiban is alkalmazhatók, ami a polgárok általános iskolázottsági szintje növekedésének, illetve annak köszönhető, hogy az erőforrások, alkotmányos védelemet élvező magántulajdon birtokában a magánszemélyek is aktívabban és egyre jelentősebb mértékben képesek részt venni a vagyoni forgalom lebonyolításában; vagyis az üzleti kultúra és a piaci szerepléshez szükséges ismeretek egyre inkább a magánszemélyek általános felkészültségének részét képezik, mindez pedig lehetővé teszi a velük szemben támasztható magasabb követelmények törvényi megfogalmazását. A már említettek alapján azonban szükséges a fogyasztók fokozott jogi védelme, amely az Unió szemében immár a válságból való kilábalás, illetve újabb krízisek megelőzésének eszközeként is funkcionál. Azt sem szabad elfelejteni, hogy a kelet-közép-európai államok függetlenségének visszanyerése óta lezajlott/elindított társadalmi-gazdasági-szemléletbeli(!) átalakulása óta eltelt alig több, mint két évtized, azaz történelmi léptékkel mérve igen csekély idő volt azoknak a feltételeknek (pl. tudatos, felelős és megfontolt fogyasztói gondolkodásnak) a megteremtéséhez, amiket a jelenkor követelményei is támasztanak. Mindamelllett általánosságban elmondható, hogy a fejlett piacgazdaság jogrendszereiben a magánjog egészét tekintve "kereskedelmijogiasodott". Ez, illetve ebből fakadóan a monista szerkezet azzal az előnnyel jár, hogy elkerülhetők a kereskedelmi törvények tárgyi és személyi hatállyal kapcsolatos értelmezési és alkalmazási nehézségei, valamint nem kettőződnek meg a szerződési jog általános szabályai.

2.1.2. Diszpozitív jog

Az új Ptk.-ban meg kell erősíteni a szerződési jogi normák diszpozitív jellegét; kógens rendelkezések szélesebb körben csak a fogyasztói szerződéseknél kerüljenek alkalmazásra. A diszpozitív normák – kiegyensúlyozott erőviszonyokat és piaci feltételeket, helyes törvényhozói mérlegelést feltételezve – a szerződő felek érdekeire leginkább tekintettel levő szabályozást jelentenek. A diszpozitív rendelkezések kiterjesztése és hangsúlyozása az előző pontba foglalt gazdasági szemléletből fakad, ugyanis a professzionális piaci szereplők igényeinek sokkal inkább megfelelnek az olyan rugalmas rendelkezések, amelyek mellett már csak a konkrét részletszabályokban kell megegyezniük,

⁸ Ptk. 8:1. (1) 4. pontja értelmében a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személy.

ha pedig szükséges, a törvényi szabályoktól eltérő szerződési feltételekben állapodhatnak meg. Az eltérést engedő normák elengedhetetlenek ahhoz, hogy a szerződő partnerek érdekeit a lehető legteljesebben kielégítő, kölcsönösen előnyös kontraktusban állapodhassanak meg. "A gazdasági élet a magánjogtól azt várja, hogy az érdekkielégítés folyamatát biztosítsa. A magánjog szabályainak tehát tekintettel kell lenniük arra, hogy a gazdasági energiák átalakulásai során minden egyes fejlődési fazes a következő fazes csíráját, a következő fazes létesítésére irányuló tendenciát hord magában. Az érdekvédelem feladata már nem a visszatérés, hanem az előmozdítás."⁹

A diszpozitív szabályozást indokolja az is, mert a jogszabályalkotás jellemzően csak megkésve tudja követni a dinamikus változó társadalmi viszonyokat, így egy szigorúbb, statikusabb törvényi szabályozás egyfelől megnehezítené a piaci szereplők jogviszonyainak rendes lefolyását, másrészt a törvény gyakori, de legalábbis rendszeres módosítását tenné szükségessé, ami egy kódex-jellegű törvénykönyvre nézve elkerülendő lenne. A törvényhozó szemé előtt az igazságos érdekkiegyenlítés célja kell, hogy lebegjen, s ennek érdekében a felek szerződésbeli tipikus érdekhelyzetéből kiindulva olyan szabályozást kell adnia, amely - felfogása szerint - hasonló helyzetekben megfelel a kiegyenlítő igazságosság¹⁰ követelményeinek, azaz igazságos mindkét szerződő félle szemben, figyelembe veszi a szerződéses pozíciókat, kölcsönös érdekeiket és a kockázatokat.

2.2. A szerződési jog belső tagolása és a fogyasztói szerződések elhelyezése

2.2.1. A szerződési jog belső tagolása

Az új Ptk. fenntartja a szerződési jog felépítésének alapvető kereteit, így a jövőben is két nagy szerkezeti egységben helyezhetők el a szerződési normák: valamennyi nevesített, atipikus és vegyes szerződésre egyaránt alkalmazandó általános szabályok, valamint a nevesített szerződések speciális szabályai körében. Az általános szerződési szabályok, ha a törvény eltérően nem rendelkezik, megfelelően alkalmazandók az egyoldalú jogügyletek hatályára, érvénytelenségére is.

2. A fogyasztói szerződések külön szabályainak integrálása

A fogyasztói szerződésekre vonatkozó speciális rendelkezések némiképp ellentmondanak a Kódex által követett

⁹ FÜRST László: *A magánjog szerkezete* (Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1934)

¹⁰ VÉKÁS Lajos: *Javaslat a szerződések általános szabályainak korszerűsítésére* (PJK, 2001/3., 3-14. o.) Forrás: <<http://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/vekas-lajos-javaslat-a-szerzodesek-altalanos-szabalyainak-korszerusitesere-pjk-20013-3-14-o/865>>

társadalmi- és emberképnek¹¹, hiszen azt az ideális állapotot, amiben a jogalkotói mérlegelés szerint a felelősen eljáró és együttműködő, ésszerűen gondolkodó és egyenlő felek a diszpozitív normák adta lehetőségükkel élve akár a törvény rendelkezéseitől eltérő feltételek szerint öntik szerződéses formába kölcsönös érdekeiket és osztják meg a kockázatokot, azt a Kódex a fogyasztók esetében direkt módon, kógens rendelkezésekkel igyekszik megteremteni. Ezeknek a rendelkezéseknek közös jellemzője egyrészt, hogy a fogyasztót kógens minimumjogok garantálásával védik, a kógencia egyoldalú, vagyis csak a fogyasztó érdekében lehet eltérni tőlük; másrészt az, hogy ezeknek a normáknak a jelentős része Unió eredetű.

Ezt a többletvédelmet többek közt az indokolja, hogy a jogi és gazdasági tájékozottság terjedése ellenére a fogyasztók nagy tömege nem rendelkezik kellő jártassággal a szerződéses ügyletek lebonyolításában, nincs birtokában a felelős és ésszerű döntési pozícióhoz szükséges alapvető pénzügyi és gazdasági ismereteknek, törvény adta jogosultságaival sincs tisztában, nem képes előre látni a körülmények várható negatív (vagy akár pozitív) alakulását, mindezek miatt pedig vagy nem az érdekeinek megfelelő feltételekkel köt szerződést, vagy - még ha az előnyös is számára - inkább nem köt szerződést. Természetesen nem szabad megfélemlíteni a fogyasztóval szerződő másik félről, aki pedig gyakran gazdasági erőfölényben van, így a szerződések megkötése/módosítása során könnyedén rákényszerítheti a fogyasztóra a számára előnyös feltételeket, visszaélhet a fogyasztó tapasztalatlanságával, ismereteinek hiányával.

A fogyasztók fokozott védelmének szükségességét egyébként a nemzeti és uniós jogalkotók is évtizedekkel korábban elismerték¹²; az utóbbi évek tapasztalatai pedig azt mutatják, hogy indokolt kiterjeszteni, erősíteni ezeket a védelmet szolgáló rendelkezéseket. Ez az Unió részéről a fogyasztóvédelem terén az egyre intenzívebb irányelvalkotás terén és a teljes harmonizációra való áttérésben; az új Ptk. kodifikációjának vonatkozásában pedig (többek közt) a már említett

- maximum harmonizációt követő - horizontális Unió «csúcscsíranyelv»¹³ integrálásában nyilvánul meg.

Érdekes helyzetet teremt mindez, ugyanis egyfajta párhuzamosság figyelhető meg a konkrét normatartalomban, hiszen «egymás mellett futnak» a fennálló társadalmi-gazdasági rend keretei között a kereskedelmi (üzleti) élet szereplőinek és a nem fogyasztói minőségben eljáró magán-személyek igényeit jobban kielégítő diszpozitív szerződéses normák, illetve a többletjogokkal körülbástyázott fogyasztók védelmét célzó kógens normák, amelyek az - immár a teljes harmonizációt követő - uniós fogyasztóvédelmi politika keretében megszületett irányelvek termékei. Ezek több kérdést is felvetnek: így például azt, hogy a teljes harmonizáció mennyiben áll összhangban a szubszidiaritás és arányosság Unió elveivel, hiszen a minimum harmonizáció gyakorlatával szemben a tagállamok az uniós jog integrálása során a fogyasztó előnyére sem térhetnek el, ezért megeshet, hogy az irányelvek átültetése során a fogyasztói jogok csorbulnak. A Kódex egyébként a régi Ptk.-hoz hasonlóan a szerződések általános szabályai között a tisztességtelen szerződési feltételekről szóló irányelv és a fogyasztói adásvételről szóló irányelv rendelkezéseit építi be, így továbbra is megtalálhatók mindenekelőtt a tisztességtelen szerződési feltételekre (6:103.§-6:104.§), továbbá a kellékszavatosságra (6:159.§-6:167.§) és a jótállásra (6:171.§-6:173.§) vonatkozó irányelvi eredetű rendelkezések. Új szabályként kerül viszont be a már említett 2011/83/EU irányelv néhány rendelkezése.

A Kódex a fogyasztóvédelmi szerződési jogból csak az irányelvek maradandó magját ülteti át a törvénybe, a többi irányelvi szabály integrálását külön jogszabályokra utalja. Említést érdemel, hogy nem tartja fent a "fogyasztói szerződés" régi Ptk.-ban alkalmazott kategóriáját; a már hivatkozott irányelvre figyelemmel ugyanakkor pontosítja a fogyasztó és a vállalkozás fogalmát, és a Ptk.-val szemben, az új törvény szerint fogyasztó csak természetes személy lehet.

3. Összegzés

A jogalkotó azon kifejezett szándéka ellenére is, hogy a kodifikációnak az élő jogból kell kiindulnia és a hatályos jogot csak a gazdasági és társadalmi viszonyok mai követelményei szerinti mértékben szükséges megváltoztatni, a normaszövegből kitűnik, hogy a Polgári Törvénykönyv kötelmi részének alig akad olyan rendelkezése, amely érintetlen maradt volna: az apróbb pontosításoktól, világosabb megfogalmazásoktól kezdve, az új normákon, szerződéseken és szerkezeti megoldásokon át, az elvi jelentőségű módosításokkal bezárólag változtatások tömkelege figyelhető meg, amelyek végső soron mind azt a célt szolgálják, hogy a Kódex alkalmas legyen egy modern, a szociális piacgazdaság társadalmi modelljét követő jogrendszer civiljogi alaptör-

¹¹ Ld.: „Fontos a Kodifikációs Főbizottságnak az az - alkotmánybírósági gyakorlatban kialakított elvekre épülő - állásfoglalása is, hogy az új Ptk. „emberképe” az emberi méltóságból vezetendő le. Az ember, mint jogalany autonóm személy, akinek mintája az öntudatos, józan, kockázatvállaló polgár; a mindennapi életben felelősen és előrelátó módon cselekvő ember.” (Vékás Lajos: Javaslat a szerződések általános szabályainak korszerűsítésére (PJK, 2001/3., 3-14. o.))

¹² A tagállamok először az 1972-es párizsi csúcson ismerték el - a környezetvédelemmel együtt - a fogyasztóvédelem közösségi szinten való megjelenésének szükségességét. Az állampolgárokat közvetlenül érintő területek hangsúlyozásával a tagállamok egyúttal közelebb akarták vinni az európai integrációt a polgárok mindennapjaihoz. E folyamat eredménye lett, hogy a Tanács döntésének értelmében a Bizottság 1975-ben elfogadta az első fogyasztóvédelmi cselekvési programot, amely megjelölte azt az öt alapvető, amelynek mentén a közösségi fogyasztóvédelmi jogalkotás kiépült. Forrás: HORVÁTH, 450. o.

¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről. Forrás: < http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-1144_hu.htm>

vényének szerepére. Az arányokat egyébként jól érzékelteti, hogy az új Polgári Törvénykönyv szakaszainak (beleértve például az új nevesített szerződéstípusok alá tartozó egyes szakaszokat is) több, mint 33%-a (!) teljesen új rendelkezés; a régi Ptk. szakaszainak pedig csak alig több, mint 10%-a (!) található meg azonos tartalommal az új törvényben.

Összességében elmondható, hogy az új Polgári Törvénykönyv kötelmi részének felépítése nagyban megkönnyíti a jogalkalmazók és a jogkövető polgárok dolgát, ugyanis az 1959. évi Ptk.-hoz képest átláthatóbb és logiku-

sabb szerkezeti struktúrát állított fel, az általánostól a különös vezetve a szabályozást; az egyes szabályozási szintek ésszerűbb elhatárolása pedig az egyes normák értelmezési és alkalmazási nehézségeit is jelentősen csökkenti. A gazdasági realitások és piaci szereplők érdekeinek fokozottabb figyelembevétele pedig hozzájárulhat az üzleti élet szerződéses viszonyai jogi konfliktusainak problémamentesebb lebonyolításához.

Bíró György *

BESZÁMOLÓ A NOVOTNI ALAPÍTVÁNY PUBLIKÁCIÓS PÁLYÁZATÁRÓL

Az idén fennállásának 20. évfordulóját ünneplő „Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért” január végén közzétett pályázati felhívására öt hallgató jelentkezett pályamunkával:

- Čertický Mária „Az érvénytelen szerződés jogköve kezmenyeinek dogmatikai szemlélete a 2013. évi V. törvényben”,
- Gál Krisztina „Az örökbefogadott örök befogadott?”,
- Kecskeméti Ágnes „Gondolatok a jogalap nélküli gazdagodás jogintézményének változásairól”,
- Kriston Edit „Az élettársi kapcsolatok szabályozása az új polgári törvénykönyv tükrében” és
- Szántó Krisztina „Az orvosi műhibák esetén felmerülő kártérítési felelősség” című munkájával.

Valamennyi dolgozat teljes terjedelemben a Polgári Jogi Tanszék honlapján az oktatói értékeléssel együtt elérhető.

A pályázat tárgya egy legfeljebb 2 ív terjedelmű tanulmány megírása volt a polgári jog tárgyköréből egy olyan

szabadon választott témában, amelyet a pályázónak az új Polgári Törvénykönyv rendelkezései tükrében kellett feldolgoznia.

A pályamunkákat Polgári Jogi Tanszék oktatói értékelték, ezt követően pedig az Alapítvány Kuratóriuma ülésén elfogadta az oktatói javaslatokat a helyezéseket illetően, és amelyről az alábbiakban tájékoztat ezúton is minden kedves érdeklődőt:

- Az I. Helyezett Kriston Edit (V. évf.), aki a Novotni Alapítványtól 100.000 Ft ösztöndíjban részesült.
- Megosztott II. Helyezettek: Szántó Krisztina és Čertický Mária, akik 50.000 - 50.000 Ft ösztöndíjban részesültek

A díjazott szerzők előadást tartottak a 2014. május 8-án megrendezett jubileumi kuratóriumi ülésen és rendhagyó Polgári Jogi TDK ülésen. Továbbá a tanulmányaikból készített cikküket az *Advocat* folyóirat soron következő oldalain közöljük.

Kriston Edit**

AZ ÉLETTÁRSI KAPCSOLATOK SZABÁLYOZÁSA AZ ÚJ PTK TÜKRÉBEN

Bevezető gondolatok

Az idő előre haladtával a változások is beköszöntenek. Nincs ez másképp a társas kapcsolatok vonatkozásában sem. A házasság intézménye, a tradíciók egyre kisebb népszerűségnek örvendenek. A fiatalok érzelmi-gazdasági közösségük kialakítása során már nem igénylik a hagyományos alternatívákat, modernebb megoldásokat keresnek. Ezek a kapcsolatok azonban nem részesültek megfelelő védelemben korábban, a szabályozás kellően minimális volt. Egyre több lett azonban az alternatív társas kapcsolatból eredő jogvita,

mely elkerülhetlenné tette azt, hogy részletesen foglalkozzanak vele, és mára már azonban elengedhetlenné vált a probléma kezelése. Ennek okán megindult a jogalkotási folyamat, kidolgozásra (és ezzel együtt elismerésre) került elsőként a bejegyzett élettársi kapcsolat, majd most az új Ptk.-ban a de facto élettársi kapcsolat rendszere.

A folyamatban első lépésként megszületett a Családjogi Könyv normaszöveg-tervezete, melyet az igazságügyért felelős minisztérium külső szakértők bevonásával dolgozott ki. 2005. júniusában megtárgyalásra is került az elkészített anyag és egyetértés született tekintetben, hogy vitára alkalmas. 2007-ben a kodifikációért felelős tárca folytatta az átdolgozást az időközben beérkező szakmai észrevételek figyelembevételével és ennek eredményeként 2008-ra elkészült a Szakértői Javaslat, végül további szükséges átdolgozásokat követően 2011 decemberében a Kodifikációs

* a Novotni Alapítvány kurátora, a Polgári Jogi intézeti Tanszék vezetője, ME-ÁJK

**V. évfolyamos, nappali tagozatos joghallgató (ME-ÁJK), a Novotni Alapítvány Publikációs Pályázatának I. Helyezettje

Főbizottság elfogadta a Bizottsági Javaslatot és ezt terjesztette be a Kormány az Országgyűlés elé. 2013. február 11-én – számos módosító indítványt követően – nagy többséggel elfogadásra, majd 2013. évi V. törvényként kihirdetésre került az új Polgári Törvénykönyv és ennek részeként természetesen a családjog normaanyaga.²

Véleményem szerint a végleges joganyag számos kívánni valót hagy maga után, melyre jelen tanulmányban igyekszem is felhívni a figyelmet. Úgy gondolom, hogy a házasságon kívüli társas kapcsolatokat érintően született joganyag következetlen és nem teremt kellő jogbiztonságot az érintettek számára.

Csatlakozva számos szakember, valamint az Alkotmánybíróság álláspontjához, úgy vélem a probléma gyökere egyértelműen az, hogy családnak tekinthetjük-e az élettársakat. Ez a kérdés ugyanis a mai napig nem egyértelmű számomra. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint „*a család alkotmányos védelme nemcsak a házasságon alapuló családra, hanem a szociológiai értelemben vett családi életre is vonatkozik*”³. Vagyis megállapítást nyert, hogy a család fogalma nem azonosítható csupán a házasságkötés által létrejött közösséggel, hanem az élettársakat is meg kell, hogy illesse a megfelelő jogi védelem. Ez a jogi védelem azonban nem lehet megfelelő, amíg különbséget tesznek az élettársak életmódja alapján. Azon felek esetén ugyanis, akiknek nincs közös gyermekük, nem beszél a jogalkotó családról, csakis kötelmi jogviszonyról. Ez pedig szerintem elemi hiba, hiszen ha két ember akár hosszabb, akár rövidebb ideig együtt él, közösen gazdálkodik, és együtt dönt a közös célokról és közös jövőről, akkor miért ne tekinthetnénk őket családnak? A joganyagban sajnálatos módon az jut érvényre, hogy csak a gyermek léte lehet az a tény, amely családjogi joghatásokat eredményezhet. E kérdésben egyetérttek az előbbieken idézett AB határozathoz csatol párhuzamos véleményben foglaltakkal, miszerint „*A családnak... nemcsak a gyermekek születésében és felnevelésében van szerepe, hanem ennél jóval több mindenben. A család az élet komplex közege. Ebbe beletartozik a testi-lelki gondoskodás, az együttérzés kifejezése, a családtagért való helytállás is.*”⁴

Szintén a jogalkotó következetlenségére utal, hogy hiába nyújt családjogi védelmet (és ezáltal többletjogokat) azon élettársak számára, akiknek gyermekük van, mégis akarva akaratlanul különbséget tesz a közös, illetve a felek előző kapcsolatából származó és így az élettársak közösségébe bevitt gyermekek között. Utóbbi esetben ugyanis nem biztosítja a Családjogi Könyvben található valamennyi jogi védelmet, igaz e kérdésre megoldást jelenthet a családjog egyik legfontosabb alapelve, a gyermekek érdekének védelme.

Mindezek alapján úgy gondolom, hogy az élettársak közötti jogviszonyok szabályozása jelentősen kibővült a korábbi joganyaghoz képest és áttörést hozott, ám számos kérdésben bizonytalanságot is eredményez. A hiányosságok

² Kőrös András: *A családjog jövője: Az új Ptk. Családjogi könyve – a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslat összevetése; Első rész: Alapelvek, Házasság, Élettársi kapcsolat; Családi Jog XI. évfolyam 3. szám, 2013; 1. oldal*

³ 43/2012 (XII. 20.) AB határozat

⁴ 43/2012 (XII. 20.) AB határozat párhuzamos indoklása

pótlása és a hibák kiküszöbölése elengedhetetlen, viszont még várat magára.

Az élettársakra vonatkozó rendelkezések helye az új Ptk-ban

A kötelmi jelleget erősítő tényezők

Az élettársakra vonatkozó szabályanyagnak és a kötelmi jog kapcsolatának jelentős múltja van, hiszen amikor az élettársakra vonatkozó első normák megjelentek, a polgári törvénykönyv kötelmi jogi részében kaptak helyet. Az 1977. évi IV. törvény volt az, amely először deklarálta az élettársak vagyoni jogait. Kimondta ugyanis, hogy az együttélésük alatt szerzett vagyon tekintetében közös tulajdon jön létre a szerzésben való közreműködés arányában⁵. Emellett az élettárs definíciója is megjelent, igaz ekkor még csak egy nő és egy férfi között állhatott fenn élettársi kapcsolat. 1996-ban újabb módosítás történt, mely szerint „*Az élettársak - ha jogszabály másként nem rendelkezik - két, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együttélő személy.*”⁶ A definíció tehát változott, tekintettel arra, hogy már azonos neműek is létesíthettek élettársi kapcsolatot, majd később létrejött a bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye is.

Mindezek alapján jogosan merül fel a kérdés, hogy miért éppen a kötelmi jog szabályai közé került mindez? Úgy vélem a válasz erre, az lehet hogy máshová nem illett. Hiszen ha a fogalmat értelmezzük, az egyértelműen kizárja a házasságkötés szándékát az élettársak között. Ha nincs házasság, nem jön létre család sem, és így hogyan is lenne köze a családjoghoz. A korabeli megítélés szerint ugyanis csakis a házastársi kapcsolat lehetett egy család alapja, a hagyományoknak megfelelően. Ez a válasz akkor elfogadható is volt, de manapság úgy vélem, nem. A jogalkotó mégis a tradíciók erejét adja magyarázatul arra, hogy miért is kellett az élettársakra vonatkozó szabályanyag egy részét a kötelmek normái között marasztalni. Magyarország Alaptörvényének negyedik módosításával a korábbi L cikk kibővült a következővel: „*A családi kapcsolat alapja a házasság és a szülő gyermek viszony.*”⁷ Ez a módosítás egyértelműen a házasságot tekinti a család fogalmi elemének, élettársakról szó sincs. A magyarázat az indoklás szerint a tradicionalitásban⁸ rejlik. Látható, hogy a legfelsőbb szinteken is arra törekszenek, hogy az élettársi viszonyt ne tekintsek családnak, gyengítve ezzel helyzetüket.

Nincs ez másképp azonban az új polgári törvénykönyvben sem. A szakbizottság által elkészített javaslat ugyanis a társadalmi megítélés változásainak hatására, az európai álla-

⁵ 1977. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegről, 578§ (1) bekezdés

⁶ 1996. évi XLII. Törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról

⁷ Magyarország Alaptörvénye, L cikk, (1) bekezdés

⁸ „*A javaslat célja, hogy megerősítse a társadalmi alapintézménynek minősülő család alaptörvényi szintű védelmét a történelmi hagyományoknak megfelelően.*” – Magyarország alaptörvényének negyedik módosítása, részletes indoklás

mok tapasztalatait figyelembe véve egyértelműen a családjog szabályai közé kívánta elhelyezni az élettársakra vonatkozó normákat. Ám a javaslat benyújtását követően aggályok merültek fel így egy módosító indítvánnyal azonnal megvették a javaslatot, és erőteljesen kiálltak amellett, hogy az élettársakat nem lehet családnak tekinteni semmiképpen sem, inkább egyfajta szerződéses viszonyról beszélhetünk, így a kötelmi jogban a helye. A magyarázat⁹, melyet a módosító javaslat indoklásában találunk, véleményem szerint bizonytalan lábakon áll. A jogalkotót azonban sikerült meggyőzni, hiszen a élettársakra vonatkozó normák nagy része a kötelmi jog szabályai között maradt. Viszont jogosan merül fel a kérdés, hogy bizonyos rendelkezéseknek miért kellett mégis a családjogi könyvbe kerülniük?

Szeibert Orsolya álláspontja szerint „*azáltal, hogy a gyermektelen élettársak (azok is, akiknek esetleg egészségügyi okok miatt nem lehet gyermeke?) a kötelmi jog körében kerülnek szabályozásra – illetve maradnak – anélkül, hogy a kapcsolatnak tartási, lakáshasználati, öröklési jogi következményei lennének, egyértelműen visszalépünk a Ptk. jelenleg hatályos szabályozásához képest*”¹⁰. Egyet kell, hogy értsünk ezen gondolatokkal, hiszen hiába nem volt átfogó szabályozás a korábbi polgári törvénykönyvben, a most érvénybe lépő normák ugyancsak szűk körben biztosítanak jogi védelmet azon élettársak számára, akiknek nincs közös gyermekük.

A családjogi sajátosságok

Tekintettel arra, hogy az elhelyezés helyességének megítélése kapcsán megoszlanak az álláspontok így érdemes megvizsgálni a kérdéskör másik oldalát is. Véleményem szerint ugyanis a jogalkotó annak ellenére, hogy kitaróan hangsúlyozza a szerződéses jelleget, mégis ellentmondásba ütközhetünk a normaszövegek és indoklások tekintetében.

Kiindulásként vizsgáljuk meg a család fogalmát. A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény a következőként határozta meg a definíciót: „*A család a természetes személyek érzelmi és gazdasági közösségét megvalósító olyan kapcsolatrendszer, amelynek alapja egy férfi és egy nő házassága vagy egyenesági rokoni kapcsolat, vagy a családbafogadó gyámság.*”¹¹ Ez a meghatározás azonban nem volt elfogadható, az alkotmánybíróság a 43/2012 (XII. 20.) számú határozatában megsemmisítette ezt a passzust, főként mert a

⁹ „Az élettársak között magánjogi jogviszony áll fenn. E magánjogi jogviszony alapja a felek szerződése, melyben mindenre kiterjedően rendezhetik kapcsolatukat.” –olvasható a T/7971/106 számú módosító javaslat indoklásában. Előzetesen még az is kijelentik, hogy aki élettársi kapcsolatot létesít, az lemond a házasság intézményéről, és annak joghatásairól, így nem tekinthető családnak. Számomra az tűnik ki ebből, hogy aki nem házasodik meg, az sohasem akar családot, gyermeket stb. ami azért erős túlzás, hiszen az nem törvénytisztelő, hogyha valaki gyermeket szeretne, először az anyakönyvvezetőhöz rohan, hogy házasságot kössön.

¹⁰ SZEIBERT Orsolya: Élettársak - a villikirály lányai vagy szürkellő fűzfák?: A de facto élettársi kapcsolat szabályozásának margójára; <http://ptk2013.hu/szakcikkek/szeibert-orsolya-elettarsak-a-villikiraly-lanyai-vagy-szurkello-fuzfak/1699> (2013)

¹¹ 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről, 7.§ (1) bekezdés

modern együttélési formákat kizárta, így azok védelme nem volt biztosított.

Az alkotmánybíróság indoklásában kifejtette, hogy ezeket a társas kapcsolatokat¹² igenis el kell ismerni, illetve az alkotmányos védelmük levezethető az Alaptörvény megfelelő paragrafusából, ugyanakkor véleményem szerint sokkal nagyobb jelentőséggel bír az indoklás következő mondata: „*a családokat megillető alaptörvényi védelem kiterjed azokra a tartós jellegű társkapcsolatokra is, amelyekből közös gyermek származik.*”¹³ A közös gyermek tehát a kulcs, és miért is ne születhetne egy férfi és egy nő élettársi viszonyából gyermek. Ez az első momentum, amely véleményem szerint a családjogi jelleget erőteljesen alátámasztja.

Érdemes azonban összevetni a család megsemmisített definícióját az élettársi kapcsolat meghatározásával:

*A család a természetes személyek érzelmi és gazdasági közösségét megvalósító olyan kapcsolatrendszer, amelynek alapja egy férfi és egy nő házassága vagy egyenesági rokoni kapcsolat, vagy a családbafogadó gyámság.*¹⁴

*Élettársi kapcsolat áll fenn két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (a továbbiakban: életközösség) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata, és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri kapcsolatban.*¹⁵

Látható, hogy mindkettő érzelmi, gazdasági közösségen alapuló kapcsolatrendszer (persze speciális eltérésekkel), amely ismételtelen azt bizonyítja, hogy az élettársaknak a családjogban a helye.

Mindazonáltal számos vonása van a szabályanyagnak (de itt is hangsúlyozni kell az eltéréseket), amely hasonló vonásokat mutat a házasságra vonatkozó normaanyaggal. Gondolok itt elsősorban a vagyoni jogi szerződésre, emellett azonban a lakáshasználat rendezésére szolgáló normák is erőteljes hasonlóságot tükröznek. Nem beszélve arról, hogy házasság „*akkor jön létre, ha az együttesen jelen lévő férfi és nő az anyakönyvvezető előtt személyesen kijelenti, hogy egymással házasságot köt.*”¹⁶ Élettársak esetén hasonló intézmény a 2010. január 1-én bevezetésre került Élettársi Nyilatkozatok Nyilvántartása, amely esetében az élettársak kérhetik a közjegyzőtől, hogy vegye fel a kapcsolatuk létesítéséről vagy megszüntetéséről szóló nyilatkozatukat a nyilvántartásba.¹⁷

Mindezeket túlmenően a jogalkotási folyamat során is a családjogi jelleget kívánták előtérbe helyezni és hangsúlyozni, hiszen már a Polgári Törvénykönyv koncepciójának

¹² Elsősorban a de facto élettársakról és a bejegyzett élettársakról van itt szó.

¹³ 42/2012 (XII. 20.) AB határozat, [39] bekezdés

¹⁴ 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről, 7.§ (1) bekezdés

¹⁵ Új Ptk 6:514. § (1) bekezdés

¹⁶ Új Ptk 4:5. § (1) bekezdés

¹⁷ Itt jegyezném meg azonban, hogy az élettársi kapcsolat az életközösség létesítésével létrejön, nem a bejegyzés konstituálja. Mindazonáltal a bizonyítást jelentősen megkönnyítheti.

kidolgozásakor is, amellett foglaltak állást, hogy a családjog területére kerüljön a szabályanyag.¹⁸

Mindezek számomra világossá teszik, hogy az élettársi kapcsolatok szabályanyagának inkább a családjogban a helye, mert helytállóbb érveknek tartom az előbb leírtakat, szemben a jogalkotói magyarázattal.

Az élettársakra vonatkozó részletszabályok

A módosított szabályanyag első részét a vagyoni jogi rendelkezések képezik. Elhelyezését tekintve ez a kötelmi jog rendelkezési között kapott helyet, azzal az indokkal, hogy ez a kérdés minden élettársi kapcsolatot érint, tekintet nélkül arra, hogy van-e közös gyermek vagy sem.

Vagyoni viszonyok

A **vagyoni viszonyok** tekintetében – a javaslattal egyezően – első helyre a vagyoni viszonyok szerződéses rendezése került. Eszerint az élettársaknak joga van közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalni azt, hogyan is kívánják rendezni egymás között a vagyonukat. A szerződés tartalmát tekintve a jogalkotó szinte semmilyen megkötést nem tesz, annyit emel csak ki, hogy a felek bármiről megállapodhatnak, amiről a házastársak is. Ez alapján élhetnek a törvény által biztosított vagyoni rendszerek bármelyikével, de természetesen a diszpozitivitásból adódóan saját szerződéses feltételeket is megállapíthatnak.

A szerződésre vonatkozó további előírások között található, hogy harmadik személyekkel tekintetében csakis a törvényben meghatározott két feltétel valamelyikének fennállása esetén hatályosulhat az élettársak nyilatkozata. Ez a két feltétel:

1. ha a szerződés bekerül az *élettársi vagyoni jogi szerződések nyilvántartásába*
2. Ennek hiányában az élettársaknak *bizonyítania* kell, hogy a *harmadik személy tudott vagy tudnia kellett* a vagyoni jogi szerződés fennállásáról és tartalmáról.

A nyilvántartás részletszabályairól nem rendelkezik az új Ptk, csupán annyit rögzít, hogy ugyanazok az előírások az irányadóak, amelyek a házassági vagyoni jogi szerződések nyilvántartására vonatkoznak, persze a megfelelő eltérésekkel.

Amennyiben a felek nem kívánnak élni a vagyoni jogi szerződés kínálta lehetőségekkel, abban az esetben a jogszabály alapján kell rendezni vagyoni viszonyait. Erre vonatkozik a 6:516. §-ban összefoglalt törvényes vagyoni jogi rendszer. Eszerint az élettársak az együttélés alatt önálló vagyonszerzőnek minősülnek. Korábban a bírói gyakorlat ennek épp az ellenkezőjét juttatta érvényre, ugyanis a következő megállapítást tette: „*az élettársi kapcsolat fennállása alatt keletkezett vagyonszorulat tekintetében a közös szerzés vélelme érvényesül.*”¹⁹ Jobbnak látta azonban a jogalkotó ennek a gyakorlatnak a megváltoztatását.

¹⁸ HEGEDŰS Andrea: *Az élettársi kapcsolat szabályozásának áttekintése, különös tekintettel a polgári jogi kodifikációs folyamatra; Ph.D dolgozat; Szeged; 2008; 76-78. oldal*

¹⁹ BH. 122/2007

A törvény a vagyonmegosztással kapcsolatban egy korlátozást is támaszt és utal a házastársak közötti szabályozásra, mégpedig, hogy a házastársak különvagyonának minősülő elemek nem képezik részét az élettársak vagyonszorulatának. Amennyiben az életközösség megszűnik a partnerek között, akkor bármelyiküknek lehetősége van arra, hogy kérje a vagyonmegosztást. A felosztás az új szabályok alapján közreműködés arányában illeti meg a feleket, ám ha ez nem állapítható meg bizonyítható módon, úgy egyenlően kell felosztani. Ez alól azonban kivételt enged a jogalkotó, mégpedig, hogy eltérhetnek az egyenlő felosztástól a felek, ha az „*bármelyik élettársra nézve méltánytalan vagyoni hátrányt jelentene*”²⁰.

Arra vonatkozólag, hogy mi tekinthető közreműködésnek, nem található egyértelmű leírás, ám példálózó jelleggel bekerült a rendelkezések közé, hogy ilyennek számít a háztartásban vagy a partner vállalkozásában végzett munka, illetőleg természetesen a gyermekneveléssel kapcsolatban ellátandó feladatok.

Az utolsó rendelkezés ismételtelen egy utaló szabály, mely kimondja, hogy a házastársak esetén szerződéssel kiköthető közszerzeményi rendszer rendelkezéseit kell alkalmazni a vagyonszorulat megosztása, illetve a feleket megillető rész vonatkozásában.

A lakáshasználat rendezése

A vagyoni viszonyok rendezésén túlmenően, de ahhoz kapcsolódva a korábbi bírói gyakorlat másik nagy kérdésköre a **lakáshasználat rendezése** volt. Éppen ezért szükségessé vált az új Ptk megalkotásakor az ezzel kapcsolatos szabályok megalkotása is. Ez meg is történt, elhelyezését tekintve azonban a hatályba lépő szabályok alapján megosztásra került. Nagyobb része a családjog területén kapott helyet, azaz a Negyedik Könyvben található, egy passzus – ami nem más, mint a szerződéses rendezés – azonban az utolsó módosítások során átkerült a kötelmi jogba. Ennek indoka már a korábbiakban elhangzott, úgy vélte ugyanis a jogalkotó, hogy a lakáshasználat rendezése – figyelembe véve, hogy a közös gyermeket is jelentősen érintő kérdés – családjogi hatással bír.

Hasonlóan az élettársak vagyoni viszonyaira vonatkozó szabályokhoz, itt is először a lakáshasználat szerződéses rendezése került megállapításra. Ez alapján az élettársaknak joguk van akár kapcsolatuk létrejöttékor, akár a későbbiekben szerződéssel rendezni azt a kérdést, hogy hogyan alakuljon a lakáshasználat, amennyiben kapcsolatuk véget ér. Kötelességük azonban gyermekük lakáshasználati jogát figyelembe venni, melyre a törvény alapján a házastársi közös lakás használatára vonatkozó előírások az irányadóak utalószabályként. Érvényességi követelmény e megállapodás tekintetében a közokirati forma vagy az ügyvéd által történő ellenjegyzés. Lehetőséget biztosít azonban a javaslat arra is, hogy a kapcsolatuk megszűnését követően is megállapodhassanak, ám ez már nincs alakszerűséghez kötve.

²⁰ Új Ptk 6:516. § (3) bekezdés

Amennyiben a felek nem kívánják a közösen használt lakás sorsát megállapodásban rögzíteni, az új szabályok alapján lehetőségük van arra, hogy bármelyikük kérje a bíróságtól e kérdés eldöntését. Közös jogcím alapján használt lakás tekintetében már a javaslat is utalószabály alkalmazását írta elő, ez alapján a házastársak közös jogcíme alapján használt lakásra vonatkozó rendelkezések az irányadóak, de kiemeli, hogy a közös kiskorú gyermek lakáshoz fűződő jogát is figyelembe kell venni. Ezekben az előírások megegyeznek a hatályba lépő joganyaggal. (6:517.§ (2) bek. és 4:92. - 4:93.§§)

Más a helyzet azonban, ha az egyik élettársat kizárólagos jogcím alapján birtokolja a lakást. Ekkor ugyanis a *javaslat alapján* további használatra jogosíthatja fel a bíróság a másik felet, ez azonban feltételekhez kötött. Két esetben kerülhet csak sor erre, mégpedig:

- Ha a felek között legalább 10 évig fennállt az életközösség, vagy
- Az életközösség legalább egy évig fennállt és a közös kiskorú gyermek lakáshasználati jogának biztosítása érdekében indokolt.

A *hatályba lépő joganyag eltér* a javaslatban foglaltaktól, mert az első lehetőséget már nem tartalmazza. A jogalkotó ugyanis úgy vélte, hogy „*Családjogi Könyvben csak abban az esetben indokolt az élettársi kapcsolatokhoz joghatást (tartás, lakáshasználat) fűzni, ha az élettársak kapcsolatából gyermek született és az élettársak között az életközösség legalább egy évig fennállott*”²¹. Ezzel a lépéssel nem csak hogy magyarázatot nem ad a jogalkotó arra, hogy egy hosszabb ideig tartó élettársi kapcsolat miért nem alapozhatja meg ezen esetben a lakáshasználatot, hanem megszünteti azon élettársak jogi védelmét is, akik nem rendelkeznek közös kiskorú gyermekkel.

A további részletszabályok tekintetében a javaslat és a hatályba lépő szabályanyag egyezést mutat. Ennek értelmében a bíróság elsősorban a lakás osztott használatát állapítja meg a felek között, ha azonban erre nincs lehetőség, kizárólagos használatról dönt, viszont ez is feltételekhez kötött. Csak kivételesen indokolt esetben állapíthat meg kizárólagos lakáshasználatot a bíróság, illetve csakis annak a félnek a javára, aki a közös kiskorú gyermek felett szülői felügyeletet gyakorol, valamint további kikötés, hogy a gyermek lakáshasználata másként nem biztosítható.

A feljogosítás időtartamát tekintve lehet egyaránt határozott és határozatlan idejű, a jogállás pedig a bérlőével egyezik meg, így ennek a jogintézménynek a rendelkezései alkalmazandók, azzal az eltéréssel, hogyha a felek a jogviszonyt rendes felmondással szüntetik meg, akkor erre csakis cserelakás felajánlásával van lehetőség.

A törvény kizáró körülményt is meghatároz, amikor kimondja, hogy „*nem tarthat igényt a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás osztott vagy kizárólagos használatára az a volt élettárs, akinek más beköltözhető vagy egyoldalú nyilatkozatával beköltözhetővé tehető lakása van*”²²

A lakáshasználat tekintetében utolsó elemként az újrendezés szabályait tisztázza a jogalkotó. Amennyiben

ugyanis valamely élettárs körülményeiben olyan jelentős változás következik be, amely alapján a bírói döntésben foglaltak további fenntartása valamely fél jogos érdekét vagy a közös kiskorú gyermek érdekét sérti, akkor kérheti, hogy a bíróság változtassa meg a lakáshasználatról szóló döntését, azaz rendezze újra a jogviszonyt. Egyetlen kivételt rögzít a jogalkotó, amikor nincs erre lehetőség, mégpedig, ha a lakás osztott használatát rendelték el, és a másik fél a bérlőtársi jogviszonyt a Ptk bérlőtársakra vonatkozó szabálya alapján szünteti meg.

Az élettársi tartás

Az élettársakra vonatkozó szabályanyag harmadik eleme az élettársi tartás jogintézményét foglalja magába. Elhelyezését tekintve a javaslattal egyezően a Családjogi Könyvben kapott helyet, ugyanis a javaslat módosítását követően is az az álláspont maradt uralkodó, hogy ezen szabályok olyan jogviszonyokat rendeznek, melyben nem csak az élettársak, de a közös gyermekek is érintettek, éppen ezért családjogi hatásokkal bír. A részletszabályok tekintetében azonban már eltérés figyelhető meg a javaslat és a hatályba lépő rendelkezések között.

„*A volt élettárs tartását ugyanaz a megfontolás támasztja alá, mint a volt házastárs tartását, nevezetesen a kapcsolat megszűnése utáni szolidaritás követelménye, az a megfontolás, hogy ilyen jellegű együttélés után elvárható lehet a pénzbeli támogatás.*”²³ – ezen gondolatokkal egyetértésben előzetes megállapításként az tehető, hogy az élettársak tartása tekintetében hasonlóak a szabályok a házastársak közötti tartás rendszeréhez, éppen ezért az új törvény számos esetben utalószabályt alkalmaz.

Elsőként a jogalkotó a tartásra való jogosultságot deklarálja. A javaslat szerint, ha a felek között megszűnik az életközösség, tartást követelhet az a fél, aki önhibáján kívüli okból nem képes magát eltartani, vagyis ha rászorulttá válik. Ebből adódóan tisztázni kell, mikor beszélünk rászorultságról. A bírói gyakorlat vizsgálatát követően egyet kell értenem azzal a megállapítással, hogy „*rászorultság akkor állapítható meg, ha a tartást igénylő élettárs nem rendelkezik megfelelő jövedelemmel, vagyonnal ahhoz, hogy szükségleteit fedezze; lehetséges az, hogy megélhetésének kiadásait egyáltalán nem képes fedezni, de az is, hogy azok fedezésére részben képes, van jövedelme, illetve vagyona, de nem elegendő.*”²⁴. A rászorultság fennállása azonban nem az egyetlen kikötés, ehhez további két feltétel is tartozik. Az első kikötés a tartós együttélés a felek között, vagyis hasonlóan a lakáshasználat bírói úton történő rendezésének javaslati koncepciójához, tíz évi együttélés már megalapozhatja ezt a jogosultságot. Ez a lehetőség – szintén hasonlóan a lakáshasználati kérdésekhez – egy módosító indítvány elfogadását követően kikerült a végleges szabályanyagból. Magyarozatként itt is csak annyival szolgál a jogalkotó, hogy a tartós együttéléshez „nem

²¹ T/7971/211 módosító javaslat; parlament.hu; 2014.február 15.

²² Ptk 4:94. § (6) bekezdés

²³ PETRIK Ferenc (szerk.): *Polgári jog: Kommentár a gyakorlat számára*; HVG-ORAC; Budapest; 2012; II. kötet; 141. oldal

²⁴ PETRIK Ferenc (szerk.): *Polgári jog: Kommentár a gyakorlat számára*; im. 143. oldal

indokolt joghatást fűzni²⁵, de arra a kérdésre, hogy miért nem, már nem ad választ.

A másik feltétel az, hogy a felek között az életközösség legalább egy évig fennállt és konjunktív kikötésként hozzáteszi, hogy a kapcsolatukból közös gyermeknek is kell születnie. Ez a feltétel a végleges szabályanyagban is megjelenik, sőt ez marad az egyetlen, mely megalapozhatja a tartásra való jogosultságot. A jogalkotó azonban ezzel azt érte el, hogy ismételen megszűnt azon élettársak jogi védelme, akiknek nincs közös gyermekük.

Hasonlóan a különélő házastárs tartásához, az élettársak esetén is lehetőség van arra, hogy az életközösség megszűnését követő egy évben tartási igényével lépjen fel a rászoruló fél, de ha egy évet meghaladóan szeretné tartási igényét érvényesíteni, akkor a bíróság már csak különös méltánylást érdemlő esetben rendelheti el.

Nem minden esetben válik azonban tartásra jogosulttá a volt élettárs. A jogalkotó ugyanis – szintén a házastársak szabályaihoz hasonlóan – taxatív módon meghatározta azokat a körülményeket, melyek fennállása esetén érdemtelenné bizonyul a rászorult fél. Ezek a következők:

1. akinek súlyosan kifogásolható életvitele, illetve magatartása járult hozzá alapvetően az élettársi kapcsolat megszűnéséhez;
2. aki az életközösség megszűnését követően volt élettársának vagy vele együtt élő hozzátartozójának érdekeit durván sértő magatartást tanúsított²⁶

Látható, hogy a jogalkotó csakis nagyon kihívó és erősen kifogásolható magatartások tanúsítása esetén fosztja meg a jogosultat a tartás követelésének lehetőségétől, kiemeli azonban, hogy a döntés meghozatalakor nem csak a jogosult, hanem a tartásra kötelezett fél magatartását is meg kell vizsgálni.

Mindazonáltal nem csak a jogosult oldalán állapít meg kizáró feltételeket a jogszabály, hanem külön paragrafusban kiemeli, hogy „nem köteles volt élettársát eltartani, aki ezáltal saját szükséges tartását vagy gyermekének tartását veszélyeztetné”²⁷, vagyis ha a kötelezett nincs olyan helyzetben, hogy a jogosult tartását biztosítani tudja, akkor nem kell teljesítenie.

Fontos kérdés ezen szabályok tisztázása után, hogy ha mégis megítélik a tartást a jogosultnak, akkor hogy történik a teljesítés. Ezzel kapcsolatban utalószabályt alkalmaz a jogalkotó, kimondja ugyanis, hogy a tartás mértékét, a szolgáltatás módját, időtartamát, azok módosítását, a viszszaemőlegesen történő érvényesítést valamint a tartáshoz való jog megszűnését és megszüntetését érintő kérdésekben a rokонтartás szabályait kell alkalmazni. Egyetlen kivételt említ, mégpedig, hogy „az élettársi tartáshoz való jog megszűnik akkor is, ha az arra jogosult újabb élettársi kapcsolatot létesít vagy házasságot köt”²⁸.

Gyakori eset az élettársak viszonyában, hogy a felek egyszeri juttatással kívánják rendezni a tartás kérdését. Erre is lehetőséget biztosít az új Ptk szabályanyaga, ám szigorú kógens előírásokat tartalmaz. Az első kikötés a megfelelő okirati forma alkalmazása, ami természetesen közokirat vagy ügyvéd által ellenjegyzett teljes bizonyító erejű magánokirat lehet. Ez a felek között létrejövő megállapodás tárgya lehet egy meghatározott vagyontárgy, de akár pénzösszeg is, e tekintetben nem tesz különbséget a jogalkotó. Jól meg kell fontolniuk azonban a feleknek, ha élni kívánnak ezzel a lehetőséggel, mert ha emellett döntenek, úgy a törvény a későbbiekben nem engedi a módosítást. Akkor sem változtathatnak a felek a megállapodásukon, ha egyébként a jogosult tekintetében a tartás törvényi feltételei fennállnak.

A tartásra vonatkozó szabályanyag utolsó eleme a tartás sorrendjének kérdése, vagyis, hogy a tartásra jogosultak rendjében hol foglal helyet az élettárs. Ezzel kapcsolatban azt deklarálja az új Ptk., hogy a volt élettárs a különélő és a volt házastárssal esik egy tekintet alá, velük egy sorban jogosult a tartásra.

Mindebből megállapítható, hogy az élettársi tartás szabályai számos hasonlóságot mutatnak a rokонтartás, és kifejezetten a házastárs tartásának rendelkezéseivel, figyelembe véve persze a megfelelő eltérések alkalmazását.

²⁵ T/7971/211 módosító javaslat; parlament.hu; 2014.február 15.

²⁶ Új Ptk 4:87. § (1) bekezdés

²⁷ Új Ptk 4:88. §

²⁸ Új Ptk 4:91. §

AZ ORVOSI MŰHIBÁK ESETÉN FELMERŰLŐ KÁRTÉRÍTÉSI FELELŐSSÉG¹

Bevezetés

Friedrich Nietzsche több mint százötven évvel ezelőtt fogalmazta meg némi túlzással dilemmáját: „Az ember gyógyítsa önmagát, különben saját orvosa teszi tönkre.” Az adott korszakban az orvos még „nagy fehér varázslóként” élt a köztudatban és ha a gyógyítás során hibázott, felelősségre vonásának nem voltak meg az alapjai. Idővel a társadalmi tudományos fejlődés megszabadította az orvosi tevékenységet a mágia irracionális elemeitől.²

A napjaink orvoslása terén megnyilvánuló fogyasztói szemlélet, az orvossal szembeni megnövekedett elvárások vezettek oda, hogy a beteg egyre inkább fogyasztóként lép fel és az orvostól már csak teljesítményt vár el.³ Emellett a beteg igényli azt, hogy az orvosi szolgáltatást a megfelelő minőségben kapja meg és kevesebb toleranciával fogadja a számára nem megfelelő eredményt.⁴

Az orvosi tevékenység fejlődésével kialakult a páciensek azon elképzelése, hogy a technikai vívmányok következtében bármilyen betegség idővel gyógyítható. Emellett a betegek egyre fokozottabb elvárása figyelhető meg az orvosok gondosságával, és szakképzettségével kapcsolatban. Megváltozott a viselkedésük: egy sikertelen kezelés vagy terápia esetén rögtön keresik az emberi mulasztást, és felelőssé teszik az orvosokat a gyógyítás eredménytelenségéért. A páciensek tisztában vannak az orvos felelősségével, illetve saját alkotmányos és egyéb jogaikkal, ezért egyre inkább hajlandóak bírósági úton küzdeni igazukért.⁵

Mindezek hatására kialakult az orvosi felelősség területe a polgári jogban is. A kártérítési jogi esetek napjainkban szép számmal kerülnek ismertetésre a szakirodalomban. Ellenben az úgynevezett „műhiba” perek estén nagyon nehéz megtalálni az alkalmazandó szabályokat, főként az orvosi szolgáltatások összetettsége miatt. Azonban az új Polgári törvénykönyv⁶ hatására az egészségügyről szóló

törvény⁷ záró rendelkezései között megtaláljuk a megoldást a kártérítési szabályok problematikájára. Ugyanis az Eütv. úgy rendelkezik, hogy az egészségügyi szolgáltatásokkal összefüggésben keletkezett kárigényekre a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség szabályait kell alkalmazni.⁸

Jelen tanulmány az esetek azon kis részével foglalkozik, amikor az orvos és a beteg közvetlenül kerülnek egymással jogviszonyba. A következőkben ennek megfelelően a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség elemeit fogom bemutatni, kiemelve és példákkal szemléltetve ennek egészségügyi specifikumait.

Jogellenesség

Az egészségügyi ellátással összefüggő kártérítési ügyekben a betegjogokból kell kiindulnunk a felelősségi kérdések tisztázásához. Az Eütv. határozza meg az egészségügyi szolgáltatásokkal kapcsolatban az egészségügyi intézmények, orvosok és a betegek jogait és kötelezettségeit.

A polgári jogi felelősségre vonás feltételei közül látszólag a jogellenesség a legkönnyebben tisztázható. Hiszen minden olyan magatartás jogellenes, amit a jogszabály nem enged meg, vagy kifejezetten tilt.

Itt kell azonban kitérnünk arra a problémakörre, hogy az orvosi tevékenység szabályozása igen sokrétű. Noha szerteágazó normarendszerről van szó, még így is vannak lefedetlen területek. Gondoljunk emellett az orvos azon lehetőségére, hogy a megfelelő gyógymódot és terápiát maga választhatja meg. A tágra szabott mérlegelési lehetőségek és a jogszabály felhatalmazása a szabad belátás szerinti döntésre nehezíthetik a jogellenesség feltárását is.

A jogellenességet kizáró okok közül esetünkben a legnagyobb relevanciával a károsult beleegyezése bír. A műhibák során az orvos megsértheti a személyhez fűződő jogokat, azonban a magatartás jogellenességét kizárja a károsult beleegyezése, feltéve, ha a hozzájárulás társadalmi érdeket nem sért vagy veszélyeztet. Ennek az orvosi beavatkozással együtt járó kockázatok kapcsán van jelentősége. Ha a beteg az adott kockázatra is kiterjedő kellő tájékoztatás mellett a beavatkozásba beleegyezett, s a kockázat bekövetkezett, akkor a jogellenesség kizárt.

A rendeltetésszerű joggyakorlásnak, mint jogellenességet kizáró oknak jelentősége akkor lehet, amikor az orvosi kezeléssel együtt jár a hátrány bekövetkezése. Ilyen lehet többek között egy gyógyszer mellékhatás is, de csak abban az esetben, ha a károsult beleegyezése is megtörtént. Azaz a rendeltetésszerű joggyakorlás követelménye akként is fel-

* Nappali tagozatos, ötöd évfolyamos, a cikk megjelenésekor már diplomát szerzett joghallgató, ME-ÁJK

¹ „Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért” által meghirdetett tudományos publikációs pályázaton II. helyezést elért tanulmány összefoglalója

² Harald, FRANZKI: *Behandlungsfehler*, In ESER, Albin - VON LUTTEROTTI, Markus - SPORKEN, Paul (Hrsg.), *Lexikon Medizin, Ethik, Recht*, Freiburg, Herder, 1989., 192.

³ DÓSA Ágnes: *Az orvos kártérítési felelőssége*, HVG Orac, Budapest, 2004., 60.

⁴ GELLÉR Balázs: *Az orvosi felelősségbiztosítás a magyar jogban*, In Sótónyi Péter (szerk.): *Orvosi felelősség*, Semmelweis Kiadó, Budapest, 2006., 306.

⁵ KATZENMEIER, Cristian: *Arzthaftung*, 1. Teil, Tübingen, 2002., 25-29.

⁶ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (továbbiakban: ÚPtk.)

⁷ 1997. évi CLIV. az egészségügyről (továbbiakban: Eütv.)

⁸ Eütv. 244. §

fogható, hogy abba a kellő tájékoztatás megtörténte is benne foglaltatik.⁹

Így tehát láthatjuk, hogy lehetséges és érvényes az olyan megállapodás, amelyben a károkozó más testi épségében esetleg okozandó károsodásért való felelősségét kizárja, a károsult pedig beleegyezik abba, hogy neki kárt okozzanak, és annak következményeit saját maga viselje.¹⁰

Az orvosi tevékenységek területén gyakorta nehéz elhatárolni egymástól a jogellenességet és a felróhatóságot, mivel nem lehetséges az orvosi feladatok minden részletre kiterjedő szabályozása, ezért a jogi normák legtöbbször csak általánosságban jelölik meg az orvosi kötelezettségeket. Ezáltal nagy tere van az orvos szabad belátásának, ami kiemelkedő jelentőséget ad a felróhatóság megállapításának.¹¹ Felróhatóság és jogellenesség elhatárolása szempontjából is az Eütv. nyújthat segítséget.

Felróhatóság

Felróható az, ami az adott helyzetben általában elvárható magatartással nem megegyező. Tehát a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.¹² Azonban kimentési lehetőség is fennáll a károkozás esetén. Ekkor a jogsértő személynek kell azt bizonyítania, hogy az elvárhatóság mércéjének megfelelt, azaz úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Az **Úptk.** szabályaira tekintettel pedig a kimentéshez annak a bizonyítása válik majd szükségessé, hogy az elkövetett magatartás nem volt felróható.¹³

Az elvárhatóság megítélésekor az orvosi szakma írott és íratlan szabályait kell figyelembe venni. Szakmai protokollok, módszertani levelek, szakkönyvek nyújthatnak iránymutatást. Az orvosnak azt kell bizonyítani a kimentés során, hogy az általa alkalmazott kezelés, diagnosztikus tevékenység stb. megfelelt a szakmai szabályoknak, vagy ha nem, arra alapos ok volt.

A felelősség alól mentesülhet például az orvos az adott körülmények miatt, mivel nem róható fel az orvosi ellátás elmulasztása, ha erre sem a hely, sem az idő nem volt alkalmas, tehát a külső körülmények akadályozták a megfelelő gyógyellátást.¹⁴

Úgyisint nem az orvos felelőssége, ha téves diagnózist állapít meg a lényegében azonosnak látszó tünetek miatt és a beteg szubjektív észlelésére támaszkodva, ha egyébként mindent megtett a helyes kórisme és kezelés megállapítása érdekében, úgy járt el, ahogy az adott helyzetben elvárható.¹⁵

A diagnosztikus tévedés felróhatóságának megítélése esetén figyelembe kell venni azt is, hogy a tudomány állása szerint elvárható-e az orvostól az adott betegség felismerése, a releváns betegségek elkülönítése. Ugyanis ha a gyógykezelés idején nem volt elvárható a betegség felismerése, akkor az orvos felróhatósága is kizárt.¹⁶

A felróhatósággal kapcsán kell vizsgálni a kezelés kockázatát is. Kezelési kockázat ugyanis az a „kár”, mely a megfelelő, elvárható gondosság mellett merül fel, a kezeléssel – bizonyos statisztikai százalékban – szükségszerűen együtt jár. Az ilyen kockázatot a beteg viseli, az ebből eredő kár nem hárítható át.¹⁷

Az orvosi tevékenységgel szükségszerűen együtt járó bizonyos kockázatokat az orvosnak ismernie kell, és a beteget is tájékoztatni kell ezekről. Az esetlegesen várható veszélyek függvényében kell eldöntenie, hogy vállalja-e a beavatkozást vagy sem.

A megengedett kockázat tehát két döntést feltételez. Először az orvosét, aki gondos mérlegelés után dönt a legmegfelelőbb gyógyítási módról. Másodsorban a betegét, aki a kapott tájékoztatás után dönt arról, hogy vállalja-e a beavatkozást.¹⁸ A páciens ezzel a beleegyező nyilatkozattal elfogadja, hogy viseli az orvosi tevékenység kockázatát.

A beteg tájékoztatását az Eütv. is előírja, hiszen a beavatkozással szükségszerűen együtt járó kockázatokat mindig a betegnek kell vállalnia. A betegek részletes felvilágosítása, illetve tájékozott beleegyezése kiemelt figyelmet kapott az utóbbi időben, különösen a szövődmények kockázatát is hordozó orvosi beavatkozások kapcsán. Ahhoz viszont, hogy a beteg el tudja dönteni, hogy számára melyik beavatkozás vagy eljárás a leginkább elfogadható, **érthető** és lehetőség szerint a legkisebb részletekre is kiterjedő felvilágosítás szükséges az orvos részéről.¹⁹ A beavatkozással járó kockázat átvállalása csak akkor érvényes, ha az érintett személy tudja, hogy mit vállal, illetve mit kockáztat. Ezért a hozzájárulást csak akkor lehet érvényesnek tekinteni, ha a beteg előzetesen megkapta a szükséges tájékoztatást.²⁰

A műtéti kockázatokra alapított felelősség kizárása azonban nem minden esetben lehetséges. Nem tekinthető az egészségügyi beavatkozással együtt járó rizikónak az olyan kár, amelynek kialakulásában az orvos felróható magatartása is közrejátszott.²¹ Így például a hólyag megsértése egy hasi műtét során még kockázat, de az orvos elmulasztása, hogy a műtét lezárása előtt elkerülte a figyelmét a károsodás és így

¹⁶ PETRIK Ferenc: *A Kártérítési jog*, HVG-ORAC Könyvkiadó, 2002., 59.

¹⁷ PETRÁSSY András: *Az orvosi felelősség elemei* <http://www.petrassydr.hu/orvosi-felelssseg-elemei/orvosi-felelssseg-elemei> Letöltés dátuma: 2014. 02. 10.

¹⁸ DÁVID Lilla: Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés a műtétben, In: *Ügyészek lapja*, 2009., 16. évf., 5., 30.

¹⁹ SOBEL Gábor – LANGMÁR Zoltán – TÖMÖSVÁRY Zoltán – PAJOR Attila – SZABÓ István: *Hogyan javítható a páciensek tájékozottsága a végzett műtétek kapcsán? – Megfontolások a mindennapi gyakorlat számára*, In: *Orvosi Hetilap*, 2010., 151. 822-827.

²⁰ BARZÓ Tímea: *Tájékoztatás és bejegyzés, mint a beteg alapvető joga*, In: *Magyar Jog* 1996., 2. 77.

²¹ *Legfelsőbb Bíróság P. törv. V. 21.050/180.*

⁹ DR. PETRÁSSY ANDRÁS: *Az orvosi felelősség elemei* <http://www.petrassydr.hu/orvosi-felelssseg-elemei/orvosi-felelssseg-elemei> Letöltés dátuma: 2014. 02. 10.

¹⁰ DR. PETRIK FERENC: *A Kártérítési jog*, HVG-ORAC Könyvkiadó, 2002., 36.

¹¹ TÖRŐ KÁROLY: *Az orvosi jogviszony*, Közgazdasági és jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986., 373.

¹² **Úptk.** 1:4. §

¹³ **Úptk.** 6:519. §

¹⁴ *Pesti Központi Kerületi Bíróság P. 85.278/1962.*

¹⁵ *Fővárosi Bíróság Pf. 24.472/1963.*

nem is orvosolta azt, már a doktor felróható magatartásán alapszik, így a felelősség sem zárható ki.²²

Okozati összefüggés

A kártérítés egy másik alapvető feltétele az okozati összefüggés a jogellenes magatartás és a bekövetkezett kár között. Az okozati összefüggés a felelősség talán legnehezebben bizonyítható feltétele, viszont rendkívül fontos mivel a károkozó csak az általa okozott kárért köteles helytállni.

Az egészségügyi szolgáltatások során az orvosi beavatkozásból, illetőleg mulasztásból, vagy a beleegyezés nélkül végzett ellátásból akkor keletkezhet kártérítési követelés, ha a kár azzal összefüggésben következett be. Tehát a károsult bizonyítási kötelezettségének teljesüléséhez elegendő annak igazolása, hogy az egészségkárosodás a gyógyintézet által végzett kezelés során állt be. Az esetleges bizonytalanság viszont az egészségügyi szolgáltató terhére esik.²³

Az okozati összefüggés a kártérítés mértékénél is szerepet játszik, mivel a károkozó azokért a következményekért felel, amelyek oksági kapcsolatban állnak a károkozással. Az oksági kapcsolatban mind aktív, mind passzív, mulasztásban megnyilvánuló magatartások is megjelenhetnek.

A műhibák esetén különösen nehéz feladat az okozatosság megállapítása, mivel a gyógyító tevékenység bizonytalan jellege miatt sokszor kétséges az összefüggés a kár és az orvosi tevékenység között. Éppen ezen bizonytalanságok okán a Legfelsőbb Bíróság az orvosilag kétségmentesen bizonyíthatóság hiánya miatt a bizonyítottság szintjét is alacsonyabbra helyezte.²⁴

Nehézséget jelent továbbá az is, hogy a kialakult egészségromlás vagy halál bekövetkeztének háttérében sokszor többféle ok áll.²⁵ Közreható a károsult beteg magatartása, egy másfajta megbetegedés, vagy már meglévő alapbetegség, genetikai rendellenesség is.

Hasonló okból nem határozott meg okozatosságot például a Szolnok Megyei Bíróság sem, amikor megállapította, hogy a beteg anatómiai adottságai miatt nem lehetett kellő időben felismerni az agyideg sérülést, ami a károsodáshoz vezetett. Így hiányzik az ok-okozati összefüggés az orvos „késedelmes” tevékenysége és a kár között.²⁶

Ügyszintén nem lehetett megállapítani oksági kapcsolatot egy újszülött egészségromlása és a szülés levezetése között, mivel itt szakértő bizonyította, hogy a károsodás egy a terhesség alatti hasi trauma következménye.²⁷

A Legfelsőbb Bíróság a Hepatitis C vírusfertőzés kialakulásának és átvitelének vizsgálata kapcsán kifejtette, hogy

a fertőzés forrása egzakt, természettudományos módon teljes bizonyossággal nem határozható meg, ezért az okozati összefüggés jogi fogalmának bizonyítottóságához, a fertőző forrás megállapításához, elegendő a kizáró, illetőleg a kizárható, valamint a valószínűsíthető okok bírói mérlegelése.²⁸

Az okozatosságot teljes mértékben kizárni azonban csak akkor lehet, ha bebizonyosodik egy másik ok megléte. Példának okáért egy betegnél kialakult agyvelőgyulladás esetén nem volt megállapítható külső vagy belső hatás, ami a betegséget előidézte volna. Viszont a beteg korábban védőoltást kapott, amelynek irodalmi adatok szerint lehet ilyen mellékhatása.²⁹ Ennek alapján a bíróság nem zárhatta ki a felelősséget.

A szemléltető példák alapján láthatjuk, hogy a gyakorlatban számos esetben előfordul, hogy hiányzik az okozatosság az orvos tevékenysége és a beteg halála között, vagy ennek bizonyítása ütközik akadályokba. Hiszen a biológiai jelenségek sokrétűsége, az összefüggések kölcsönhatásai folytán a biológiai következmények rendszerint több okra vezethetőek vissza. Ebben az összetettségben kell meghatározni azt az okot, amely a károsodás, halál, az ezekhez kapcsolódó folyamat kiváltója volt korántsem könnyű feladat. Ez nehéz munka, és csupán az esetek egy részében lehetséges, a tudomány állása és a számos ismeretlen tényező miatt gyakran lehetetlennek is bizonyul az oksági kapcsolat bizonyítása.³⁰

Kár és sérelemdíj

Minden felelősségre vonás elengedhetetlen előfeltétele a kár megléte, hiszen ha nincs kár, nincs szükség kártérítésre sem.

Az orvosi működéssel kapcsolatban a beteg kárt szenvedhet azáltal, hogy a gyógyulás elmarad, a gyógyulás helyett állapotrosszabbodás következik be, káros szövődmény lép fel, az orvosi beavatkozásnak kitett személy megbetegszik, meghal.³¹

Az egészségügyi tevékenység körében történő károkozások következtében a legtöbb esetben nem beszélhetünk az eredeti állapot helyreállításáról, mivel az egészség jellemzően nem állítható helyre a műhibák után. Ezért a vagyoni és nem vagyoni károk megtérítése jöhet szóba. Nem vagyoni kártérítésről azonban jelenleg már nem beszélhetünk, ugyanis az Úptk. kártérítési jogot is érintő legnagyobb újdonsága, hogy a nem vagyoni kártérítés intézményét megszüntette és helyette a sérelemdíj vette át a reparációs igények kielégítésének szerepét.

A sérelemdíj a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és egyben magánjogi büntetése. Ez alapján a sérelemdíj a kártérítési jog szabályi közül átkerült a személyiségi jogok megsértése esetén alkalmazandó szankciók közé. Az Úptk. indoklása szerinti változás – az elméleti és dogmatikai tisztánlátás

²² Fővárosi Bíróság Pf. 23.030/1983.

²³ CSIKINÉ GYURANECZ Márta: *Megváltozott bírói gyakorlat? a kórház polgári jogi felelőssége az elmúlt évtized jogalkalmazásában.* <http://www.debreceiutotabla.hu/doc/polgari/MegvaltozottBiroiGyak.pdf> Letöltés dátuma: 2014. 02. 10.

²⁴ BH2005.250

²⁵ PETRÁSSY András: *Az orvosi felelősség elemei* <http://www.petrassydr.hu/orvosi-felelssseg-elemei/orvosi-felelssseg-elemei> Letöltés dátuma: 2014. 02. 10.

²⁶ Szolnok Megyei Bíróság Pf. 20.024/1983.

²⁷ Pesti Központi Kerületi Bíróság P. 88.561/1978.

²⁸ Legf. Bír. Pf. III. 25.894/2001.

²⁹ Fővárosi Bíróság Pf. 23.870/1983.

³⁰ SOMOGYI Endre: *Az igazságügyi orvostan alapjai, Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1982., 175.*

³¹ TÖRÖ Károly: *Az orvosi jogviszony, Közgazdasági és jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986., 341.*

előmozdítása mellett – hatékonyabb védelmet biztosít a személyiségi jogaiban sértett számára.

Az új törvény a „személyhez fűződő jogok” helyett a kifejezőbb „személyiségi jogok” elnevezést alkalmazza az ember magánszférájának védelmét biztosítani hivatott jogok jelölésére.³² A nevesített személyiségi jogok között pedig kifejezetten védendő értéként nevesíti többek között az élet, a testi épség és az egészség jogát.³³

Bár az **ÚPtk.** szerint a sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, a törvény ugyanezen a helyen azt is kimondja, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges.³⁴ Ez a szabályozás részben gyorsíthatja az eljárásokat, mivel a sérelemdíj megállapításához a bíróságnak nem kell a sértett oldalán bekövetkezett negatív hatást vizsgálnia, illetve a sértettnek azt bizonyítania.

A sérelemdíjjal kapcsolatban megjelenő szakmai hozzászólások szerint figyelemmel kell lennünk arra is, hogy megemelkedhet a jelentéktelen ügyek száma, hiszen ha csak a jogsértést kell bizonyítani, akkor valószínű, többen keresnek majd igazat a bíróság előtt. Ezek közé tartozhat például, ha valaki azért megy bíróságra, mert sokat kellett várnia az orvosnál. A probléma megoldásában jelentős szerepet szánnak a bírácoknak, mivel nehéz lesz ezeket az ügyeket kiszűrni, illetve a jogi képviselők is hozzájárulhatnak a csekély súlyú esetek kijelöléséhez.

*Óriási szerepe lesz a bíróságoknak a jövőbeni gyakorlat kialakításában a sérelemdíj mértékének tekintetében is. A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire – különösen a jogsértés súlyára, a felróhatóság mértékére és a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására – tekintettel állapítja meg.*³⁵ Sérelemdíjat csak egy összegben lehet megítélni, az igény nem ruházható át, és nem örökölhető.³⁶

Noha a sérelemdíj bevezetése példaértékű dologként lett bevezetve a magyar köztudatba, mégsem nevezhető előzmény nélkülinek.³⁷ Hiszen azt mondhatjuk, hogy a nem vagyoni kártérítés a sérelemdíjnak az előzménye, kifejlődésének korábbi lépcsőfoka, mivel egymással szoros dinamikus és történeti kapcsolatban állnak, éppen ezért nem is választhatók teljesen külön egymástól.³⁸

Vékás Lajos egy interjúban megjelölte a sérelemdíj fontosságának főbb irányvonalait.³⁹ Eszerint vagyoni kártérítés, például a kórházi költség adatai, a táppénz, a kiesett

jövedelem jelenleg is jól bizonyítható. Ezzel szemben a nem vagyoni kártérítések esetében számos aggály áll fenn azzal kapcsolatban, hogy a károsultnak minden esetben be kellett tudni bizonyítani, a jogsértés milyen nem vagyoni jellegű hátrányt okozott számára.

Ebből kifolyólag a nem vagyoni kártérítések rendszerében alapvető változásokat kellett végrehajtani, mert évtizedek alatt nem alakult ki következetes álláspont, gyakorlat abban a tekintetben, hogy a nem vagyoni kártérítés bizonyításához a sértettnek kell a hátrányt bizonyítania, vagy sem.

A bírói gyakorlat tulajdonképpen máig kitart amellett, hogy a nem vagyoni kártérítéshez nem elég maga a becsület-sértés, a testi sértés, hanem bizonyítani kell, hogy a vagyoni-lag kifejezhető káron túl további hátrányok érték.

A jövőbeni gyakorlat az **ÚPtk.** hatására a nem vagyoni kártérítések területén egyszerűsödni látszik. De az, hogy valójában miként fog alakulni a személyiségi jogok megsértését tárgyaló ügyek kimenetele, azt nem tudjuk biztosan meghatározni előre.

Összegzés

A gyógyító tevékenységhez való hozzáállás kapcsán megfigyelhető, hogy igen nagy utat jártunk be az idők folyamán. Hiszen a kezdeti paternalisztikus szemlélet lassanként átváltozott fogyasztói szemléletté. Katasztrofális állapotokhoz vezethet, ha a jelenlegi úton haladva fenntartjuk, illetve fokozzuk a jövőben azt a szemléletet, hogy a beteg ember a gyógyítóiban a potenciális károkozót, a gyógyító a betegben a potenciális perlekedő sértettet lássa, és a „mi lehet a beteg baja - elsődleges kérdés helyett- a mi lehet a bajom a betegből” szemlélet harapózzon el a gyógyítók körében. Pedig az orvostudomány egyik leghatásosabb fegyvere a bizalom az orvos és páciense között, hiszen ha ez hiányzik, akkor a gyógyító tevékenység sem lehet maradéktalanul eredményes.

Azonban a fogyasztói szemlélet és a bizalom hiánya hozzájárul az orvosok ellen indított perek számának emelkedéséhez is. Láthatjuk, hogy egyre több a kártérítési per, amit az egészségügyi intézmények ellen indítanak.

Ez alapján beláthatjuk, nem véletlen, hogy az írott és elektronikus sajtó különösen nagy figyelmet szentel egyes ügyeknek, nem kevesebb – a laikus számára félrevezető – indulattal és feszültséggel, mint Nietzsche.

A vizsgált téma jelentősége részben az aktualitásából fakad, hiszen betegek mindig is voltak és lesznek. A tanulmány azonban csak egy pillanatnyi állapotot tükröz. Ugyanis műhibákkal kapcsolatos kártérítési perek az **ÚPtk.** hatására az ítélkezési gyakorlatban is változni fognak, éppen ezért elengedhetetlen e gyakorta napirenden lévő téma tudományos jellegű, jogi vonatkozású elemzése, továbbfejlesztése.

³² Az **ÚPtk.** Indoklása szerint

³³ **ÚPtk.** 2:43. §

³⁴ **ÚPtk.** 2:52. § (2)

³⁵ **ÚPtk.** 2:52. § (3)

³⁶ **ÚPtk.** 2:52. § (4)

³⁷ NAGY Gergő: A sérelemdíj és a felelősségbiztosítás viszonya <http://www.ugyvedvilag.hu/rovatok/szakma/a-serelemdij-es-a-felellosegbiztositas-viszonya#Letoltés dátuma: 2014.03.11>.

³⁸ MOLNÁR Ambrus: A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései, *Kúriai Döntések – Bírósági Határozatok*, 2013/7., 744-745.

³⁹ Példátlan változás: sérelemdíj lesz a nem vagyoni kártérítés helyett <http://www.origo.hu/jog/lakossagi/20120310-peldatlan-valtozas-serelemdij-lesz-a-nem-vagyoni-karterites-helyett.html> Letöltés dátuma: 2014.03.11.

AZ ÉRVÉNYTELEN SZERZŐDÉS JOGKÖVETKEZMÉNYEINEK DOGMATIKAI ALAPJAI A 2013. ÉVI V. TÖRVÉNYBEN

Pályamunkám fő témája az érvénytelen szerződés jogkövetkezményeinek a 2014. március 15-én hatályba lépő 2013. évi V. törvény, az új Polgári Törvénykönyv(a továbbiakban Ptk.) szerinti dogmatikai elemzése. A Ptk. által a jogalkotó olyan merész, de a joggyakorlat által már megkívánt rendelkezéseket alkotott, amelyek nem csak magukban a bíróság által alkalmazható jogkövetkezményekben állnak, hanem ahogy a Ptk. Kommentárja is fogalmaz, alapvetően két eltérő dogmatikai felfogás koncepciója húzódik meg mögötte. Az eltérő felfogás elsősorban abban ragadható meg, hogy a régi Ptk. eredetileg az *in integrum restitúciót* volt hivatott alkalmazni, mint fő érvénytelenségi jogkövetkezmény, ezzel szemben az új Ptk. a *jogalap nélküli gazdagodás* elvének érvényesülésére tér vissza, amely az alapvetően tulajdoni természetű restitúciós igényrel szemben kötelmi jogi jogcímként jelenik meg az érvénytelenség jogkövetkezményeinek rendezésében.¹

A szerződés érvényes létrejöttének elméleti megközelítése

A szerződés érvényes létrejöttéhez a szerződést megkötő feleknek – a szerződés alanyai – a szerződés tartalmában való kölcsönös megállapodásával, szerződési akaratnyilatkozataik egybehangzó kifejezésével jön létre. A szerződéskötés folyamatában ez azt jelenti, hogy az egyik szerződő fél a szerződés megkötésére irányuló ajánlatot tesz, amelyre vonatkozik az ajánlati kötöttség (Ptk. 6:64. §). Ha a másik fél ezt az ajánlatot teljes egészében elutasítja – disszenzus állapota – ebben az esetben nem jön létre szerződés. A másik lehetőség, hogy teljes egészében elfogadja az ajánlatot – ez esetben a szerződés létrejön-, vagy nem fogadja el teljes egészében, de az adott válasz nem elutasító, ezzel új ajánlatot tesz és az ő ajánlata lesz a szerződés megkötésére irányuló ajánlat (szintén ajánlati kötöttséggel), amit az eredeti ajánlattevő szintén elutasíthat, elfogadhat, vagy amire más tartalommal bíró új ajánlatot tehet. Ez a ciklus mindaddig folytatódik, amíg a végső ajánlatot tevő fél nyilatkozatára a másik fél azzal azonos tartalmú elfogadó nyilatkozatot tesz.² A feleknek meg kell állapodniuk a lényeges és általuk lényegesnek tartott kérdésekben egyaránt. Miután a felek minden elemet tisztáztak, közöttük mindenre kiterjedően konszenzus van, a szerződés érvényesen létrejött.³

* III. évfolyamos nappali tagozatos joghallgató

¹ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, Hatodik könyv - Kötelmi jog, Budapest, Complex Kiadó, 162.-163.o.

² BÍRÓ György: *Kötelmi jog*, Miskolc, Novotni Kiadó, 2010, 266.-272.o.,

³ BÍRÓ György: *i.m.* 273.-274.o.

Az érvénytelen szerződés és az érvénytelenség megjelenési formái

A felek akaratából létrejött szerződés esetében vizsgálhatjuk a szerződés érvényességét. Érvénytelen a szerződés akkor, ha valamely törvényben meghatározott oknál fogva nem képes a kívánt joghatás előidézésére. Fontos, hogy az érvénytelenségi oknak a szerződés megkötésének idejében kell fennállnia. Az új Ptk. szabályozásában változatlanul két megjelenési formája van az érvénytelenségnek, így beszélhetünk semmisségről és megtámadhatóságról. A semmisség abszolút jellegű érvénytelenséget jelent, ami azt jelenti, hogy a semmis szerződés ipso iure érvénytelen, így a törvény erejénél fogva semmilyen joghatás nem fűződhet hozzá.

A semmisségre bárki határidő nélkül hivatkozhat, de magához az érvénytelenség jogkövetkezményeinek beálltához nincs szükség külön eljárásra. A semmisséget a bíróság ex officio köteles észlelni és figyelembe venni (Ptk. 6:88. §).⁴

A megtámadhatóság a semmisséggel ellentétben relatív jellegű. Az érvénytelenségi ok fennállása esetén a szerződés csak akkor válik érvénytelenné, ha azt bíróság előtt a törvényben meghatározott feltételek szerint sikeresen megtámadták (Ptk. 6:89. § (2) és (3) bekezdés). Sikeres megtámadás esetén viszont a semmisséggel azonos jogkövetkezményt fűz a jogalkotó a megtámadható szerződéshez, mégpedig ex tunc hatállyal érvénytelenné nyilvánítja (Ptk. 6:89. § (1) bekezdés).⁵

Az érvénytelenség mint szankció

A jogalkotó által jogszabályban rögzített magatartási szabály megsértésével az adott területre vonatkozóan – mi esetünkben az érvénytelenség – adott szankció kilátásba helyezésével és a jogszabálysértés megállapítását követően annak alkalmazásával, a szankció arra hivatott, hogy visszahatást nyerjen a felek között létrejött jogviszony jogszabálynak megfelelése vagy éppen meg nem felelése. A polgári jogi jogviszony keletkezéséhez –szerződéshez- elsődlegesen kapcsolódó szankció az érvénytelenség.⁶ Értelmezvén ezt a megközelítést arra juthatunk, hogy a Ptk. 6:90. § - 6:107. § - ban meghatározott érvénytelenségi okok szerződésben való megállapítása esetén a jogalkotó elsősorban azt a szankciót hivatott alkalmazni, hogy a bíróság - semmisség esetén hivatalból figyelembe véve, míg megtámadhatóság esetén sikeres megtámadás után - a szerződést érvénytelenné nyilvánítja,

⁴ BÍRÓ György: *i.m.* 302-303.o., 305.o.; 2013.évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, Hatodik könyv- Kötelmi jog

⁵ BÍRÓ György: *i.m.* 306.o.; 2013.évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, Hatodik könyv- Kötelmi jog

⁶ ASZTALOS László: *A polgári jogi szankció*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966, 6. o.,206.o.

ami miatt abból egyik félre nézve sem származhatnak jogok és kötelezettségek.

Az érvénytelenség kapcsolata más jogággal

Az egyik legfontosabb tudományterület, amellyel a polgári jog és azon belül is annak dologi jogi és kötelmi jogi része a legjobban összefonódik, a közgazdaság tana. A polgári jognak a közgazdasággal való egyik összekapcsolása úgy jöhet létre, hogy a polgári jog vagyoni jogokat rendező részét vizsgáljuk, így a polgári jog tárgyakként az áruviszonyok egyes elemi és az egyén között fennálló kapcsolatnak a jogi szabályozását kell megközelítenünk. A kötelmi jog és dologi jog, mint a vagyoni viszonyokat szabályozó polgári jogi jogterületek piaccal való kapcsolatát ott foghatjuk meg, hogy az itt végbemenő tranzakciók az egyes szerződések (kötelmi jog) közvetett tárgya az a dolog, szolgáltatás, áru, amely feletti rendelkezési jogot (dologi jog) kívánják a szerződő felek megváltoztatni. A gazdasági élet intenzitása és folyamatosága a kötelmi jogban részben a szerződési szabadsággal van biztosítva, de természetesen ez is bizonyos korlátok között. A szerződések érvénytelenségének jogintézménye olyan kivételként, korlátként jelentkezik, amely kiszűri azokat az ügyleteket, amelyekkel kapcsolatban a jogalkotó nem a szükséglet-kielégítéshez fűzi a nagyobb társadalmi érdeket, hanem a jogalkotó által érvénytelenségi okként megfogalmazott tényhez, körülményhez. Ezt az érdeket azzal védi és biztosítja, hogy az ilyen ügyletektől megtagadja a szükséglet kielégítését eredményező joghatás kiváltását.

A bírói ítékezés előtt álló nagy feladat annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy mennyire köti magát a szerződés érvénytelenné nyilvánítására és jogkövetkezményeinek levonására vonatkozó rendelkezésekhez, és mennyiben hagy teret a feleknek a szerződési szabadságban megnyilvánuló szükséglet-kielégítés szabad megválasztásának, így a szerződés teljesítésével megvalósuló érdekeknek.

Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek általános megközelítése

„... az érvénytelenség szankciója mindenekelőtt azt jelenti, hogy az érvénytelenségi ok fennálltáig a szerződéshez nem fűződhetnek a felek által célzott joghatások”

A Ptk. törvényjavaslatának fent idézett indokolásából is kitűnik, hogy az érvénytelenséghez fűzött elsődleges joghatás az, hogy az érvénytelen szerződésnek nincs kötelemeletkeztető hatálya, tehát a szerződésből nem keletkezik jog a szerződésben vállalt kötelezettség kikényszerítésére.⁷ Ez az elsődleges joghatás az, amit a bíróság semmisség esetén hivatalból, megtámadás esetén a fél erre irányuló kérelmére sikeres megtámadás esetén alkalmaz. Ez a megállapítás azonban még csak arra elegendő, hogy ténymegállapítást nyerjen a bíróság által az érvénytelenség fennállta. Ehhez

képezt az érvénytelenség másodlagos jogkövetkezményeinek megállapítása a bíróság külön feladata.⁸

A másodlagos jogkövetkezmények körében azt kell megvizsgálnunk, hogy az elsődleges jogkövetkezmény mellett milyen céllal és mi módon kívánja tovább rendezni a felek közötti érvénytelen jogviszonyt. Az érvénytelenség jogkövetkezményei elsősorban arra hivatottak, hogy az érvénytelen szerződés alapján létrejött vagyonomozgásokat visszarendezze. Ezáltal a vagyombiztonság védelmét szem előtt tartva és a tulajdon szentségét is megerősítve a bíróság a jogkövetkezmények alkalmazása során a felek között megteremtíti azt a vagyoni egyensúlyt, ami a szerződéskötés megkötésekor fennállt. A Ptk. rendelkezései égisze alatt a jogalkotó megteremtette azt a biztonságot, amit a régi Ptk. már nem tudott megadni a több évtizedes társadalmi-gazdasági változások miatt, így ezek az új rendelkezések és a bírói joggyakorlatban megjelenő problémák, amik a Ptk. hatálybalépésével részben megoldódnak, már megkívánták a Ptk. létrejöttét.

A tulajdon védelme abban a dologi jogi szemléletben áll, hogy az érvénytelen szerződés miatti vagyonomozgás nem eredményez tulajdonváltást. Ezt a régi Ptk. az eredeti állapot helyreállításával rendezte, mivel ezek a restitúciós igények alapvetően tulajdoni természetűek. Mivel a felek között nincs érvényes szerződés, így nincs kötelmi jogviszony, jogcím hiányában a vagyon feletti tulajdonjog változatlanul annak a joga marad, akié az érvénytelen szerződés megkötésekor eredetileg is volt. A bíróságnak az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazása során arra kell törekedni, hogy a vagyonviszonyok rendezése során egyik fél se kerüljön a másik féllal szemben méltánytalanul előnyösebb helyzetbe. Ezt a helyzetet pedig egy szubszidiárius kötelmi jogi jogcímmel rendezzi, amely nem más, mint a jogalap nélküli gazdagodás. A régi Ptk. alapvetően restitúciós igényként fogta fel az érvénytelenség rendezésére irányuló jogkövetkezményeket, bár a joggyakorlat megkívánta, de nem ismer-te el – a régi Ptk. értelmezésében helyesen – a jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazását. Ezzel szemben az új Ptk. a jogalap nélküli gazdagodás elvére támaszkodva rendezi a felek viszonyát.⁹

A Ptk. 6:108. §-a értelmében a jogalkotó elsődleges szándéka nem más, mint az, hogy érvénytelen szerződésből eredő jogot érvényesíteni, ez által a szerződésből eredő kötelezettséget kikényszeríteni nem lehet. A másodlagos jogkövetkezmények levonására pedig csak akkor van lehetőség, ha azt a kérelmező fél erre irányuló kérelmében a bíróságtól kéri, de mindezt csak az elévülés és az elbirtoklás korlátai között teheti.¹⁰

A Legfelsőbb Bíróság 1/2010. (VI.28.) PK véleményének 2. pontjában szereplő mondat is eképpen fogalmaz: „Az érvénytelenség jogkövetkezményeit a bíróság semmisség esetén sem alkalmazhatja hivatalból, hanem mind semmisség, mind megtámadhatóság esetén e jogkövetkezmények alkalmazására csak az általános eljárásjogi szabályok szerint, vagyis csak a fél

⁷ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, Hatodik könyv - Kötelmi jog, Budapest, Complex Kiadó, 164.o.; Princzinger Márta: A szerződések érvénytelensége, Budapest, Complex Kiadó, 2010, 361.o.

⁸ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, im. 164.-153.o.

⁹ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, im., 166.o.

¹⁰ Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, im., 165.o.

erre irányuló kérelme (keresete, viszont keresete) alapján, az elévülés és elbirtoklás korlátai között kerülhet sor.”

Az első fordulat azt jelenti, hogy ha a fél a kérelmében nem kéri az érvénytelen szerződés által megbomlott vagyoni viszonyok rendezését, a bíróság erre irányuló kérelem hiányában mindössze az elsődleges joghatás levonását alkalmazza, azaz megállapítja a szerződés érvénytelenségét. Ezt deklarálja a fenti szakasz harmadik bekezdése is, amely egyértelművé teszi a félnek ezt a lehetőségét is, mivel a felek ezután egyéb nem peres eszközöket is igénybe vehetnek a jogviszonyuk békés rendezése céljából.¹¹

Itt kell szólni az érvénytelen szerződés miatti vagyonomozgás esetében az átadott dologban beállott károknak a viseléséről. A 6:109. § értelmében a teljesített szolgáltatásban beállott kárveszély a dolog átvevőjére (tipikusan a vevő) száll át. Ennek teljesen egyszerű magyarázata van. Mivel a Ptk. 6:122. §-nak alkalmazása fogalmilag kizárt, hisz nem beszélhetünk jogszerű teljesítésről, a kárveszély viselését a jogalkotó ez úton rendezi. Ilyen rendelkezés hiányában, a felek jogi és gazdasági helyzete egyenlőtlené válna, mivel e nélkül a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károk a tulajdonosi pozíció változásának hiányában az eredeti tulajdonost terhelnék, ami értelemszerűen jelentős hátrányt és érdeksérelmet okozna. Ilyenkor felvetődhet az is, hogy az érvénytelen szerződés alapján átadott dolog a jóhiszemű tulajdonosánál (megjegyzés: a dolog tulajdonosa a saját dolgát akár el is pusztíthatja) megsemmisül. Kérdés lesz ilyenkor, hogy a megsemmisülés folytán ki viseli ennek a következményeit? Méltánytalan lenne, ha a tulajdonos viselné a kárt mivel ő már nem tarthatna igényt a szolgáltatás visszatérítésére, míg tőle visszakövetelhető lenne a másik fél szolgáltatása. Így a 6:109. § értelmében a jogalkotó úgy rendezi ezt a helyzetet, hogy a dolog a másik fél veszélyére semmisül meg, és minthogy azt nem tudja ezáltal visszaszolgáltatni, ő sem élhet a visszakövetelési igényével a másik féllel szemben. Ez a szabály lényegében azt jelenti, hogy „a dologszolgáltatás jogosultja nem követelheti vissza – az egyébként visszatéríthető – pénzszolgáltatást, ha ő – a dolog véletlen elpusztulása következtében – a kapott dolgot nem tudja visszaadni.”¹²

Az érvénytelenség jogkövetkezései mint másodlagos szankciók

Az érvénytelenséghez mint elsődleges szankcióhoz szorosán kapcsolódik, de nem szükségszerű velejárója a másodlagos jogkövetkezések alkalmazása. Ezek a másodlagos jogkövetkezések szankcióként való megvilágítása és ekként való alkalmazása feltételezi az érvénytelenséget. Ha az érvénytelenséget arra szűkítjük le, hogy az nem egyéb, mint a felek által kívánt joghatások kiküszöbölése, akkor a szankcióként való megvilágítás csak a mozgás nélküli jogviszonyokra áll fenn. Ha az érvénytelen jogviszonyból már valamilyen mozgás, vagyoneletelődés történik, akár teljesítéssel, vagy ha ez lehetséges részteljesítéssel, akkor már nem elegendő kizárólagosan a célzott joghatások megtagadása. A

jogalkotó ekkor kívánja meg a másodlagos szankciók alkalmazását a vagyoni viszonyok és az egyensúly helyreállítása céljából. A jogkövetkezések alkalmazhatóságát három konjunktív feltétel határozza meg. Az első már említésre került, az érvénytelenség megléte, a második az érvénytelen szerződés alapján a felek vagyoni viszonyaiban történt mozgás, változás és végül a jogkövetkezések alkalmazhatóságának feltétele.

A részleges érvénytelenség

A részleges érvénytelenség mint főszabály abban az esetben alkalmazható, ha az érvénytelenségi ok nem a szerződés egészét, hanem csak egy meghatározott részét érinti. Ekkor két eset lehetséges. Az egyik, a rendelkezés első mondata alapján az, hogy a szerződésnek csak az a része lesz érvénytelen, amely részre az érvénytelenség megállapítható. Ennek alkalmazásához azonban az szükséges, hogy vélelmezhető legyen, hogy a felek az érvénytelen rész nélkül is megkötötték volna a szerződést. Ennek hiányában az egész szerződés megdőlné. Ez alapján a részleges érvénytelenség jogkövetkezésményének alkalmazásához három konjunktív feltételnek kell fennállnia: az érvénytelenségi ok a szerződés egy jól elkülöníthető részére terjedjen ki, a szerződés e rész nélkül is egy érvényes egésznek alkosson, végül a szerződés az érvénytelen rész nélkül is megfelel a felek feltehető akaratának, így anélkül is létrehozták volna a szerződést.¹³

A részleges érvénytelenség alkalmazásakor az érvénytelen részben beáll az elsődleges jogkövetkezésmény, tehát az érintett rész nem fejtheti ki a felek által megkívánt joghatásokat, nem származhatnak belőle jogok és kötelezettségek. Az érvénytelenség jogkövetkezésményeit arra a részre kell alkalmazni, amelyben az érvénytelenségi ok található. Abban az esetben, ha az érvénytelen rész már teljesebben ment, az érvénytelenségre vonatkozó más jogkövetkezésmények alkalmazásának helye lehet, mégpedig az eredeti állapot visszaállításának, illetve a jogalap nélküli gazdagodás pénzbeni megtérítésének is. Olyan helyzet is előfordulhat, hogy az érvénytelenségi okkal érintett szerződési rész orvosolható. Ekkor a bíróság az adott részt a lentebb ismertetésre kerülő szabályok és feltételek szerint visszamenőleges hatályú érvényesség nyilvánítja az orvoslást követően, és ekkor a szerződés még részlegesen sem lesz érvénytelen.

Itt kell különbséget tennünk a részleges érvénytelenség és az érvényessé nyilvánítás között. Igaz, hogy mindkettő azt hivatott elősegíteni, hogy a felek között meglévő szerződés az akaratuknak megfelelően, de a jogrendnek is megfelelően teljesebben menjen, ezáltal az üzleti élet mozgását ne akadályozza, de a szerződés bíróság általi érvényessé nyilvánítása és a részleges érvénytelenség jogkövetkezésményeinek egymás mellett való alkalmazása logikailag kizárt.¹⁴

A hatályossá nyilvánítás és az új jogkövetkezések

Hosszú idők óta a hatályossá nyilvánítás jogintézménye a bíróság által leggyakrabban alkalmazásra kerülő másod-

11 *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, im., 164.-165.o.*

12 *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, im., 166.o.*

13 *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, im., 177.-179.o.*

14 *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, im., 178.-179.o.*

lagos érvénytelenségi jogkövetkezmény, mégis a legtöbb problémát és kételyt vetette fel a gyakorlatban.¹⁵ A Ptk. hatálybalépésével a jogalkotó e következmény önállóságát megszüntette és elemeit beépítette az érvénytelenség négy új jogkövetkezménye szabályaiba: a bírósági érvényesség nyilvánítás visszamenő hatállyal, a szerződés érvényesség válása a felek akaratából, az eredeti állapot helyreállítása és az alaptalan gazdagodás pénzbeni megtérítése. Mindegyik jogintézménnyel szemben követelmény az, hogy a felek között álljon helyre a megbomlott értékegyensúly, amely a szerződés részben vagy egészben történő teljesítése folytán keletkezett.¹⁶

Bírósági érvényesség nyilvánítás visszamenőleges hatállyal

Az 1977. évi IV. törvény óta a régi Ptk. – ban az érvényesség nyilvánítás és az eredeti helyzet visszaállítása egyenrangú jogkövetkezményként kezelendő. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a bíróság mérlegelési jogkörébe került át annak a megállapítása, hogy melyiket alkalmazza az érvénytelen szerződés másodlagos jogkövetkezményeként.

Erre utal a régi Ptk. erre vonatkozó szövege is, továbbá a Legfelsőbb Bíróság 1/2010. (VI.28.) PK véleményének 5. pontja is, amely kimondja, hogy „*Ha az érvénytelenség oka kiküszöbölhető vagy utóbb megszűnt a bíróság az érvénytelen szerződést a megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal érvényessé nyilváníthatja. A szerződés érvényesség nyilvánítása egyenrangú lehetőség az eredeti állapot helyreállításával. Ha mindkettő alkalmazható lenne, akkor a bíróság mérlegelési jogkörébe tartozik annak eldöntése, hogy az érvénytelenség melyik jogkövetkezményét alkalmazza.*”

Az új Polgári Törvénykönyvben a régi Ptk. -től eltérően már nem az eredeti helyzet visszaállítása az elsődlegesen alkalmazandó másodlagos jogkövetkezmény, hanem a joggyakorlat által az idők során előtérbe helyezett és az üzleti élet által célszerűbbnek tartott bírósági érvényesség nyilvánítás ex tunc hatállyal. Természetesen fenntartja a választási lehetőséget a két jogkövetkezmény között, de a joggyakorlat azt mutatja, hogy ha lehetséges, akkor a már létrejött vagyonmozgásokat a bíróság az üzleti életnek megfelelően rendezzi. Nem utolsósorban szembetűnő, hogy a régi Ptk.–hoz képest a Ptk. az érvényesség nyilvánítást előbb említi és szabályozza, mint az in integrum restituitot.¹⁷

A szerződés érvényesség nyilvánítása ex tunc hatályú, tehát e jogkövetkezmény alkalmazásakor a bíróság a szerződést megkötésének időpontjától kezdve érvényessé nyilvánítja. Mivel az érvényesség nyilvánítás célja az, hogy a fennálló érdeksérelmet a bíróság kiküszöbölje a felek érdekei az elsődleges szempontok a jogkövetkezmény alkalmazásakor. Ennek során a bíróság alakítólag nyúl bele a felek közti szerződésbe, tehát módosítja azt. Az érvényesség nyilvánítás

során a bíróság nem módosíthatja a szerződést az egyik fél előnyére úgy, hogy ezáltal a másik félnek érdeksérelmet okoz. A Legfelsőbb Bíróság egy eseti döntésében arra hivatkozva zárkózott el az érvényesség nyilvánítás elől, hogy a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti értékkülönbség rendkívül kirívó volt és az egyik fél méltányos érdeke a már teljesítésbe ment szolgáltatások restitúcióját kívánta meg (BH 1998/377.). Sőt a bíróság a szerződés tartalmát aképpen sem módosíthatja, hogy az eltérjen valamelyik fél szerződési akaratától. Alapvetően a bíróság a fél szerződési akaratát ítéletével nem pótolhatja. Nem alkalmazható e jogkövetkezmény akkor sem, ha az ellen mindkét fél tiltakozik, vagy ha a felek kinyilvánított akarata is szerződéses jogviszony felszámolására irányult (BH 1998/226.).

Alkalmazásának vagylagos feltételeit az első bekezdés a) és b) pontjai határozzák meg. Ennek értelmében az érvényesség nyilvánítás lehetséges, ha az érvénytelenségi ok miatt fennálló érdeksérelmet kiküszöbölése lehetséges. Ennek lehetősége a felek szerződéskötési akaratát, az érvénytelenség fennállásának jellegét, a kiküszöbölés lehetőségének fennállat vizsgálva és ezt figyelembe véve bírósági mérlegelési jogkörbe tartozik.

A másik alkalmazási lehetőség abban az esetben áll fenn, ha az érvénytelenség oka utóbb megszűnt. Teljesen független a megszűnés módja az érvénytelenség e jogkövetkezményének alkalmazása tekintetében, azonban ez nem jelenti azt, hogy a bíróságnak minden esetben e jogkövetkezményt kellene alkalmaznia, mivel ezt is, mint ahogy a többit is csak a fél erre irányuló kérelmére alkalmazhatja, feltéve, ha a kért jogkövetkezmény alkalmazásától eltérően valami ok miatt e jogkövetkezményt kívánja alkalmazni, továbbá ez a felek akaratával sem ütközik. Ha a szerződés visszaható hatállyal történő érvényesség nyilvánítására ilyen okból kerül sor, akkor a bíróság döntése lényegét tekintve deklarálja ezt a megváltozott körülményt.

Miután a bíróság a szerződést a megkötésének időpontjára visszamenőleges hatállyal érvényessé nyilvánította, a szerződést úgy kell tekinteni, mintha az érvényesen jött volna létre. Ebből az következik, hogy a feleknek úgy kell teljesíteniük a szolgáltatásokat, mintha a szerződés eleve a szerződéskötés időpontjától érvényesen jött volna létre, így a az érvényesség nyilvánítást követő szerződésszegésért is úgy felelnek, mintha a szerződés megkötésétől fogva érvényesen jött volna létre (6:110. § (2) bekezdés első és második fordulata).¹⁸

A szerződés érvényesség válása a felek akaratából

Az érvényesség válás mindenképpen aktív magatartást követel meg a felektől még akkor is, ha az érvénytelenség oka a felek erre irányuló szándékán kívüli, objektív okból már megszűnt. Első esetben a felek tudnak az érvénytelenségi ok létéről, ezért olyan magatartást tanúsítanak, amivel ezt az okot kiküszöbölik. Másik esetben azonban szükség van arra, hogy a felek a szerződést megerősítsék vagy az előző

15 MOLNÁR Ambrus: Az érvénytelenség jogkövetkezményeinek elméleti és gyakorlati kérdései. A Fővárosi Ítéletábrák vitaanyaga, 2009. IN: JUHÁSZ László: Ítéletábrák *Civilisztikai Állásfoglalásai 2003-2012*, Miskolc, Novotni Alapítvány, 2013, 195.o.

16 JUHÁSZ László: i.m. 193.-194.o.

17 *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*, im. 167.-169.o.

18 *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*, im., 169.o.

fejezetben tárgyalt jogkövetkezmény alkalmazását kérik a bíróságtól.

Az eredeti állapot helyreállítása

A jogintézmény dogmatikai lényegét megragadva az új Ptk. deklarálja (Ptk. 6:112. §), hogy az eredeti állapot helyreállítása csak akkor alkalmazható, ha a kölcsönösen nyújtott szolgáltatások visszatérítése mindkét fél részéről természetben lehetséges. Ezt a jogkövetkezményt a tulajdonátruházó szerződések érvénytelensége esetén alkalmazandónak ítéli meg a jogalkotó abban az esetben, ha az eredetileg reverzibilis szolgáltatások, utólag valamilyen oknál fogva nem váltak irreverzibilissé.¹⁹ Rögzíti továbbá, hogy a visszatérítésnek egyidejűleg és kölcsönösnek kell lennie, tehát az egyik fél csak akkor kérheti a bíróságtól a jogkövetkezmény alkalmazását, ha vállalja, hogy az általa is visszaszolgáltatandó dolgot természetben visszaadja. A törvényhely első bekezdésének második mondata egyértelműsíti azt, hogy abban az esetben, ha a felek az eredeti állapot helyreállítását kérik és vállalják a visszaszolgáltatás kötelezettségét, ez a kötelezettség az elévülés és elbirtoklás szabályaira tekintet nélkül fennáll.

A jogalkotó ezt a választ alkotta meg arra problémára, ha az érvénytelen szerződésben a dologszolgáltatással szemben pénzszolgáltatás áll. Mindez úgy nyilvánul meg, hogy a dolog visszakövetelésére irányuló igény dologi jogi igény (rei vindicatio)²⁰, ami nem évül el, annak határt csak az elbirtoklás szabhat, ami ingó esetén 10, ingatlan esetén 15 év, míg a pénzszolgáltatás kötelmi jogi igény így az általános ötéves elévülési időn belül elévül. Abban az esetben, ha a pénz visszakövetelési igény már elévült, az erre jogosult fél ilyen rendelkezés hiányában nem érvényesíthetné ezt az igényét.²¹ E két nagyon fontos jogintézmény érvényesülésének gátjaként a felek érdekeinek szem előtt tartásával vezette be a jogalkotó ezt a szabályozást.

Ezt a jogalkotó már az 1/2010. (VI.28.) PK véleményének 4. pontjában is kimondta: „Az érvénytelen szerződés alapján kölcsönösen teljesített szolgáltatások visszatérítése is csak kölcsönösen és egyidejűleg történhet. Csak az a fél követelheti eredményesen a neki visszajáró szolgáltatást, aki egyben vállalja, hogy maga is visszatéríti a számára teljesített szolgáltatást és erre képes is.”

A gyakorlatban elég gyakran előforduló helyzet az, hogy az eredeti állapot helyreállítása azért nem áll a felek érdekében, mert az idő során, a kicserélt szolgáltatások között megbomlott az értékegyensúly. A harmadik bekezdés hivatott rendezni ezt a helyzetet, mégpedig a képen, hogy a bíróságnak a rendezés során arra kell törekednie, hogy úgy rendezze a felek helyzetét, hogy az eredetileg fennállt értékegyensúlyt biztosítsa, miközben arra kell törekednie, hogy egyik fél se kerüljön a másik félhez képest kedvezőbb, illetve kedvezőtlenebb helyzetbe.²² Ezt a követelményt fogalmazza meg már az 1/2010 PK vélemény 8. pontja is azzal, hogy

kimondja, hogy „Az érvénytelenség jogkövetkezményei levonásánál a bíróságnak gondoskodnia kell az eredetileg egyenértékű szolgáltatások értékegyensúlyának a fenntartásáról, meg kell akadályoznia bármelyik fél jogalap nélküli gazdagodását.”

Az alaptalan gazdagodás pénzbeni megtérítése

A jogalkotó azokra a helyzetekre, amikor a szerződés nem nyilvánítható érvényessé és az eredeti állapot helyreállításának jogkövetkezményét sem lehet alkalmazni, a most bevezetett jogintézményt kívánja érvényesíteni. Ez azokban az esetekben is lehetséges és alkalmazandó, amelyben ugyan lehetséges lehetne az előbbi két jogkövetkezmény alkalmazása, de valamelyik fél lényeges jogi érdekét sérti. Ugyanitt nem tartalmaz sem taxációt, sem utalást a törvény, hogy ilyen esetekben mit tekint a fél lényeges jogi érdekének. A jogkövetkezmény alkalmazásának főszabálya alóli kivételt a (2) bekezdés fogalmazza meg. Abban az esetben, ha a szerződés szolgáltatásának teljesítése ellenszolgáltatás nélkül maradt, de a fél bizonyítja, hogy a másik félnek felróhatóan nem tud eleget tenni a visszaszolgáltatási kötelezettségének, akkor nem köteles eleget tenni e kötelezettségének. Ennek magyarázata az a nagyon egyszerű tény, hogy az a fél, aki a kapott szolgáltatásért nem nyújtott ellenszolgáltatást jogalap nélküli gazdagodónak minősül. A kivétel alóli alkívételt ugyanezen bekezdés második mondata tartalmazza, amely rendelkezés értelmében, ha a felek kölcsönösen teljesítettek, de sem az eredeti állapot helyreállítása, sem a szerződés érvényessé nyilvánítása nem lehetséges, tulajdonképpen a bíróságnak az érvénytelenség megállapításán felül nincs miről rendelkeznie.²³ Mivel nincs ellenszolgáltatás nélkül álló szolgáltatás, azonban a visszatérítés követelése esetén, ha az egyik fél a kapott szolgáltatást nem tudja visszaadni, de azt bizonyítja, hogy mindez a másik félnek felróható körülményekből adódik, akkor a saját dolgát a másik féltől visszakövetelheti.²⁴

Az új Ptk. megszünteti az érvénytelenség jogkövetkezményeinek legszigorúbb fajtáját, ami mindinkább elszakadt már a polgári jogi jogkövetkezmények jellemzőitől, az állam javára marasztalás intézményét. Az ügyész indítványára a bíróság általában uzsorás szerződések esetében alkalmazta, ahol fenn áll a kétoldalú turpitudó, de valójában a gyakorlat nem használta e jogintézményt előszeretettel és nagy gyakorisággal, ez esetekben is inkább az érvényessé nyilvánítást alkalmazta a feltűnően nagy aránytalan előny kiküszöbölésével. Az ilyen okból érvénytelen szerződés represszív jogkövetkezményeként olyan szabályozást vezet be, amely értelmében a bíróság részben vagy egészben elengedheti a visszatérítést, ha az még részletfizetés megállapítása esetén is még előnytelenebb helyzetbe hozná a sérelmet szenvedő felet. Mindemellett rögzíti, hogy a sérelmet okozó félnek vissza kell térítenie azt a részt, amely a kapott ellenszolgáltatásra való tekintettel aránytalan sérelmet okozott a másik félnek.

19 Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, im. 172. o.

20 VÉKÁS Lajos: Érvénytelen szerződés és jogalap nélküli gazdagodás, Magyar jog 2003/7. 386. o.

21 Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, im., 172. o.

22 Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, im. 173.-174.o.

23 Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, im., 176. o.

24 WELLMANN György: A szerződés érvénytelenségének szabályozása az új ptk.-ban, Jogtudományi Közlöny 2014/2. szám, 68. o.

Járolékos igények

Az érvénytelenséggel kapcsolatban felmerülő többlet-tényállásokat a következőképpen kívánja rendezni az új Polgári Törvénykönyv.

Az érvénytelenség esetén alkalmazott in integrum restitutióval nem orvosolt kamat és a hasznok elszámolására a törvény egyértelműen előírja, hogy a jogalap nélküli birtoklás szabályait kell alkalmazni. Ezt akkor kell alkalmazni, amikor mindkét fél kölcsönösen teljesített egymásnak, de ha az egyik fél a másiknak még nem teljesített vagy ingyenesen használja a másik szolgáltatását, akkor az ezekből felmerült igények orvoslására a jogalap nélküli gazdagodás szabályait kell alkalmazni.

Az érvénytelen szerződéssel okozott károkat a szerződés érvénytelenségéért felelős személynek a delictuális kártérítési felelősség szabályai szerint kell megtérítenie. Ez a szabály azzal magyarázható, hogy azért nem a szerződésszegéssel okozott kártérítési szabályok szerint kell felelnie, mert a felek között nem jött létre érvényesen szerződés. Az érvénytelenségi okot felróhatóan okozó személynek a teljes kárt meg kell térítenie a másik fél számára. Az ok-okozati összefüggést vizsgálva csak akkor kell az egész kárt viselnie, ha csak az ő magatartásának felróható a szerződés érvénytelensége. Amennyiben a másik fél is közrehatott az érvénytelenség bekövetkezésében, azt közösen idézték elő, vagy az mindkettőjük érdekkörébe tartozik akkor a kármegosztás elvét kell alkalmaznia a bíróságnak (6:520. § (2) bekezdés).

A második mondat értelmében a szerződés érvénytelenségét okozó fél a magatartását kimentí, akkor a szerződésből eredő kárt kell megtérítenie, tehát a negatív interesse megtérítésére köteles.²⁵

Zárszó

A polgári jog alapvető értékeit, alapelveit és támpontjait nem, de egyes intézményeit azonban merőben megváltoztatta a március 15-én hatályba lépett 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről. A bíróságok előtt áll a feladat, hogy a keletkezett jogviszonyokat minél helyesebb jogértelmezés mellett bírálja el.

A bevezetőben is felmerült kérdés pedig feladatot ad a Kúriának az értelmező és jogegységet biztosító határozatok megszerkesztésére, illetve arra, hogy eldöntse, hatályban tartja – e a dolgozatomban is említett PK véleményeket. A 1/2014. évi PJE sz. Polgári Jogegységi Határozat ezt célkitűzést meg is valósította.

A szerződés érvénytelensége kérdéskörében a bírói állásfoglalások voltak az alapjai a megváltozott szabályozásnak. Igaz, hogy mind a PK vélemény, mind a jogegységi határozat a régi Ptk. értelmezésére született, de ezt az értelmezést az akkori bírói gyakorlat tendenciái kívánták meg és e jól bevált joggyakorlat szerint fogalmazta meg a jogalkotó az új rendelkezéseket. Mindenesetre nagy kihívás áll a jogalkalmazó előtt, de véleményem szerint kellő körültekintéssel és gondossággal birkózik majd meg az új Ptk.-ban lévő eltérő részletszabályokkal. Reményeim szerint az új Polgári Törvénykönyv ösztönözni fogja minél több tudományos munka gondos megírására a már gyakorló jogászokat és a jogi tanulmányokat végző személyeket, hogy a jövő jogász nemzedékei és bárki számára is elérhető irodalom szülessen a törvény értelmezésére, felmerülő problémák megoldására és egyes területek tudományos kutatására.

Felhasznált Irodalom

Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, Hatodik könyv - Kötelmi jog, Budapest, Complex Kiadó

Wellmann György: *A szerződés érvénytelenségének szabályozása az új ptk.-ban*, Jogtudományi Közlöny 2014/2. szám

Vékás Lajos: *Érvénytelen szerződés és jogalap nélküli gazdagodás*, Magyar jog 2003/7.

Bíró György: *Kötelmi jog*, Miskolc, Novotni Kiadó, 2010
Asztalos László: *A polgári jogi szankció*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966

Princzinger Márta: *A szerződések érvénytelensége*, Budapest, Complex Kiadó, 2010

Juhász László: *Ítéletábrák Civilisztikai Állásfoglalásai 2003-2012*, Miskolc, Novotni Alapítvány, 2013

Darázs Lénárd: *Az „érvényessé válás” jogintézményének szükségességéről a polgári jogban*, Magyar jog, 56. évf. 2009/8. szám, Cikkek, Tanulmányok

Weiss Emília: *A szerződés érvénytelensége a polgári jogban*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1969

²⁵ *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, im. 183.-184.o.*

GROSSCHMID BÉNINEK A MAGYAR POLGÁRI JOGI JOGTUDOMÁNYBAN KIFEJTETT ELMÉLETI ÉS TÖRVÉNYHOZÁSI MUNKÁSSÁGÁRÓL¹

I.

Grosschmid egyike¹ volt a modern magyar kötelmi jog megalapozóinak (Fejezetek kötelmi jogunk köréből). Persze, nem volt egyedüli kiemelkedő alakja magyar polgári jogtudomány fejlesztésének, hiszen a a kiegyezéskori időszaktól (1867-től), a századfordulóig, partikuláris, majd ezután, 1900-tól teljes kódextervezetek megalkotásával számos magyar jogtudós járult hozzá a kötelmi és magyar polgári jog kodifikációjához (Pl. Apáthy, Türring István).

Ismeretes, hogy Grosschmid nemcsak a kötelmi jog területén nyújtott jelentős tudományos hozzájárulást, hanem a családjog polgári jogi szabályozási területén is, megalkotván a Csjt koncepcióját (1892). Toleráns törvényt alkotott, mely figyelembe veszi a házassági és családjognál a konfesszionális hovatarozást, de annak polgári jogi, konfesszió kívüli létrehozatalát szorgalmazza.

II.

OÁPTk- BGB dilemma. Grossschmid szinte „ádáz ellensége” volt az OÁPTK (Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv) magyarországi, rövid ideig (1849-1861) oktrojált alkalmazásának, és híve volt az önálló magyar polgári jogi törvényhozásnak. A magyar általános polgári törvénykönyv, egy önálló magyar PTK modelljét sem az osztrák általános Ptk-ban, sokkal inkább az 1896-os évi német Polgári Törvénykönyvben látta. Annak ellenére, hogy az osztrák Ptk-nak nagy hatása volt a Curiális gyakorlatra.

III.

Az új 2012. évi magyar PTK-tervezet irányvonala. Ennek irányvonalát (konceptióját) valójában, korunkban Mádl Ferenc akadémikus szabta meg, nagyszerű megfogalmazásában, mely szerint a reformált magyar Ptk-nak vissza kell térnie európai és saját (magyar) hagyományaihoz. Persze, ez igen absztrakt megfogalmazás és nyilván nem szó szerint értelmezhető (pl. a visszatérés nem az 1928. évi kódextervezetéhez való kapcsolódást jelenti, de ennek elvi eredményeinek figyelembe vételét). Eleinte a grosschmidi hagyomány a kodifikációs Főbizottság áttételes értékelése szerint nem olyan, amihez vissza kellene térni, mondjuk, mai szempontból „értelmezhetetlen” volta miatt. Ez a hozzáállás ugyanakkor azt is jelezte, hogy ez a hagyo-

mány nyelvi szempontból „érthetetlen” és „konfúz”. Ennél fogva nem követhető. A főbizottsági koncepciók szerint „senki” PTK-ja sem kizárólagos modell, a mai európai kodifikációs eredményeket kell figyelembe venni. Ami helyes irányvonal. A „gond” azonban időközben az volt, hogy a mit értünk a „saját” hagyományon, s vajon ez csupán az 1959. évi PTK kontinuitásán, vagy diszkontinuitásán múlik-e. Megmutatkozott, hogy a kontinuitás elmélete nem valósulhatott meg, egy korábbi (nem piacgazdálkodási) rendszerben fogant, minden akkori mércékkel mért értékei ellenében. Az 1993. évi Jogászegyeleti Értekezlet a tudomány és a joggyakorlat szemszögéből idejekorán és világosan jelezték, hogy az új piacgazdálkodási rendszerben tarthatatlanná vált a korábban, nem piacgazdálkodási rendszerben fogant 1959. évi magyar Ptk iránti „kontinuitás” elmélete. Az Országgyűlés ezt viszonylag későn akceptálta, 1998-ban született meg ugyanis a magyar Ptk újrakodifikálásának hivatalos elhatározásáról szóló országgyűlési határozat. Addig ugyanis, a kontinuitás elméletének függvényében, a Ptk szinte 100-nál is több módosítása inkonzisztenssé tette az 1959. évi IV. törvényt, nem is említve azt a folyamatot, amely során a rendszerváltás és jogharmonizáció megvalósítását szolgáló kódexen kívüli egyéb törvények egyenként, egymástól általában függetlenül és inkohérens módon ütöttek további lyukakat a magánjog homogén szövetén. Mérvadó lett a kódexen kívüli polgári jogi törvényhozás, ahelyett, hogy ab initio egy új modern polgári jogi kódex lett volna a „világító torony.” Nos, lehet, hogy így volt jó. Hiszen egy új PTK megalkotása korántsem egyszerű. A kódexi világító torony hiánya folytán, a kontinuitás és diszkontinuitás, a kodifikáció „hagyományok” valamint a modern európai kodifikációs eredmények elve vezérelték a hosszan tartó kodifikációs tevékenységet. Kezdetben azonban nemcsak a Holland Ptk-t kellett volna figyelembe venni, ami egyébként immáron 30 éve van újrakodifikálás alatt. Igaz, könyves szerkezetének modelljét elfogadtuk, de helyeselhetően nem fogadtuk el azt, hogy az új PTK részenként lépjen hatályba. Jó lett volna, ha az Új Magyar PTK Kodifikációs Főbizottsága kezdettől fogva figyelembe vette volna a német BGB 2002. évi alapos módosításait (kb. 400 rendelkezés). Ugyanis ma már ez is európai hagyomány, szerintem jobb kiinduló pont mint az egyébként tiszteletre méltó holland Ptk. Persze, mai szempontból, szó sincs a grosschmidi (német) irányultságról, csupán a régi ptk tervezetek elvi alapon történő eddiginél alaposabb figyelembe vételéről és új modern európai PTK-k időszzerű harmonizációs eredményeinek, tapasztalatainak inkorporációjáról. Helyeselhető volt az, hogy az új PTK a legmodernebb európai kódexek eredményeit vegye figyelembe, és helyeselhető volt az is, hogy az új magyar Polgári Törvénykönyv mintájául ne egy meglévő kódex szolgáljon.

* DSC, tanszékvezető egyetemi tanár, KRE Polgári Jogi és Római Jogi Tanszék

¹ Jelen gondolatokat a szerző a 2012. november 9-i Grosschmid emlékkonferencia alkalmából rögzítette.

Helyeselhető volt, és mára igazolódott az az irányvonal, mely szerint messzemenően figyelembe kell venni az európai közösségi irányelvi jog eredményeit (Pl. fogyasztóvédelem, általános üzletkötési feltételek, szellemi alkotások joga, stb.) – hiszen közeleg az egységes európai magánjog megvalósulása is. A kodifikátoroknak számára az egyik jelentős probléma az volt, vajon a magánjogi fejlődés milyen jelenlegi vagy várható jövőbeli állapotára legyenek tekintettel (pl. "kell-e nekünk a kódexbe bevinnünk a know-how-ot?" "Nem azért, mert ez eleve „nem jó“, és nem modern, hanem azért, mert ez még mindig fejlődésben levő intézmény." – hangzik a válasz. Másik alapvető kérdés, hogy a kereskedelmi és polgári jog teljes, vagy csupán a részleges monizmusát kell-e elfogadnunk. A 2012. évi Új magyar Ptk kodifikációs főbizottsági Tervezet a polgári és kereskedelmi jog teljes monizmusának elvét fogadta el. Vagyis, a kódexbe „bevitte“ (inkorporálta) a kereskedelmi jog státuszjogi részét is, a kereskedelmi szerződésekkel egyetemben. Félek, hogy a státuszjogi rész (a vállalkozások jogállása, Gt) nem stabil, kódexbe illő jogág. E rész, magyar tapasztalati szinten szemlélve, 1988-tól kezdve legalább három alapos módosításon esett át. Véleményem szerint figyelemmel kellett volna lenni a magyar kodifikációs hagyományra: az 1875. évi Kereskedelmi törvényre, mely a már akkor tervezett PTK-n kívüli törvényként jelent meg. El kell természetesen fogadni azt az indokot, akkoriban voltak sajátos különtörvényi okok.

IV.

A magyar kodifikációs hagyományok, akár a XIX. századi partikuláris kódextervezetekben /pl. Apáthy kötelmi joga

(kb. 1883)/, akár a századforduló utáni teljes kódexekben (pl. MTJ, 1928) egyértelműen beépítették a kódexbe a munkaszolgálati szerződést. A 2012. évi Új Ptk bizottsági tervezete azonban ezt a szerződést mellőzi, a meghirdetett polgári jogi monizmussal ellentétesen. Márpedig a munkaszerződés alapvetően polgári jogi szerződés. Ennek magánjogi vonatkozása egyértelműen helyet foglal a francia Code civilben (1804), a német BGB-ben (1896), az osztrák OÁPTK-ban (1811), a svájci Kt.-ben (1911) és még sorolható hol, mely (európai) PTK-kban. A „kihagyás“ nem túl szerencsés indoklása az volt, hogy a munkaszerződés új szabályozása az új Munkatörvénykönyvben fog megtörténni.

V.

Grossschmidot érdemes újra olvasni, mégha egyesek szerint ő olvashatatlan, mert állítólag jogi szaknyelvre nem volt korának színvonalán, azaz eléggé pallérozott. Fogalomhasználati és szóalkotási szabadsága azonban gyakran olyan árnyalati különbségekre, jogi jelenségekre világított rá, amelyre az akkortájt rendelkezésre álló magyar szókincs és szakszókincs elégtelennek bizonyult. Gondolom, a "nyelvi gondok" ellenére, Grossschmid szellemisége bárkit megérinthet műveit olvasva, hiszen szándékában híve volt az önálló, magyar kötelmi és polgári, nemkülönben családi jognak, de az európai kodifikációs értékek figyelembevétel.

B.-A.-Z. MEGYEI ÜGYVÉDI KAMARA ELNÖKSÉGÉNEK HATÁROZATAI

A B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara elnökségének 2014. évi április 28. napján tartott ülésén hozott határozatok:

1/2014. (04. 28) határozat: A B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara elnöksége Dr. Csontos Jánost örökös tiszteletbeli elnökévé választotta és részére végkielégítésszerűen 3 havi tiszteletdíjat állapított meg. A tiszteletbeli elnökségi tag javadalmazásban nem részesül.

2/2014. (04. 28) határozat: Az elnökség 15 igen szavazat, 1 nem szavazat, 1 tartózkodás mellett a hatálytalan javadalmazási szabályzat mellőzése okán bizottságot küld ki Rácz Zoltán, Kabai Zoltán, Czako Károly, Kárpáti Zoltán és Percz László tagságával, Hronszky Regina operációs segítségével. Az elnökség elé terjesztendő a kamara szolgálatában végzett munkadíj, költségviselés, jutalom, tiszteletdíjak költségarányos alkalmazásáról szóló javaslat.

3/2014. (04. 28) határozat: Az eddig felgyülemlett tagdíj-tartozás és bírság meg nem fizetése miatt az adósok felhívást kapnak, hogy 8 napon belül fizessék meg a tartozásukat a

kamarának, a törlési, illetve végrehajtási eljárásra történő jogkövetkezményekre figyelmeztetéssel.

4/2014. (04. 28) határozat: A tagdíj kintlévőségek behajtása érdekében a jövőben 3 tagú munkabizottság dolgozza ki a részletes szabályzat tervezetét. A munkacsoport tagjai: dr. Balatinác Gábor, dr. Rácz Mária, dr. Nónay György.

5/2014. (04. 28). határozat: A pénzbírságok behajtása érdekében a Fegyelmi Bizottság hatásköre első fokon elkészíteni a végrehajtható okiratot a jogerőre emelkedéstől számított 8 napon belül, melyet a Kamara elnöke, vagy főtítkára köteles aláírni.

6/2014. (04. 28) határozat az ADVOCAT Alapítvány kuratóriumának kijelöléséről: Kuratórium tagjai: Elnök: Dr. Bíró György, tagok: dr. Kiss István, dr. Kónya Katalin és titkár: dr. Nagy Andrea. Az alapszabály módosítások szövegtervezetét a soron következő elnökség vitatja meg, fogadja el.

7/2014.(04. 28) határozat: Az elnökség egyhangúan támogatja az egykori kamarai épület részletvételét, a szolgáltatási feladatok kiszélesítése érdekében. A maximált vételár 25 Millió Ft.

8/2014.(04. 28) határozat: A Honlapszerkesztő és Informatikai Bizottság tagjai: dr. Gyurcsik András elnök, Dr. Gyulai Iván, Kaiserné dr. Temesi Rita és Dr. Nagy Andrea a tagok.

A B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara elnökségének 2014. évi május 22. napján tartott ülésén hozott határozata:

9/2014. (05.22.) határozat: Az elnökség a 2014. május 26. napjára kitűzött MŰK elnökségi ülésére kötött mandátummal ruhazza fel az elnököt. A biztonsági jel működtetésére létrejövő gazdasági társaság létrehozására két javaslatot is elfogadott:

1. A létrejövő gazdasági társaság egyszemélyes kft legyen, alapító a MŰK és a kft felügyelő bizottságának tagjai legyenek a területi kamarák.
2. A létrejövő gazdasági társaság többszemélyes kft legyen, melyben a MŰK 90 %-ban tulajdonos és 10%-ban a területi kamarák tulajdonosok, úgy, hogy minden kamarának egyenlő mértékű jelképes mértékű tulajdoni hányada van.

A B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara elnökségének 2014. július 11. napján tartott ülésén hozott határozatai:

10/2014.(07.11.) határozat: Egyhangú határozattal az elnökség jóváhagyta a B.-A.-Z. Megyei Ügyvédi Kamara által megvásárlásra kerülő Dózsa Gy. úti új székhely épület adásvételi szerződését.

11/2014.(07.11) határozat: Egyhangú határozattal az elnökség megszavazta, hogy a bírsággal összefüggő hátralékokkal kapcsolatosan az ügyvéd kollégák részére a tőke tartozás és annak kamatai megfizetésére részletfizetési kedvezmény biztosítható, amennyiben a hátralék teljes összegének 33%-át az adós egy összegben, a felszólítás kézhezvételétől számított 15 napon belül megfizeti, és a fennmaradó összegre maximum 1 év részletfizetési kedvezmény adható. Amennyiben az adós egy részlet megfizetésével elmarad, úgy a teljes tartozása egy összegben válik esedékessé.

A tartozás egy összegű megfizetése esetén a késedelmi kamat megfizetésétől a Kamara eltekint.

12/2014.(07.11) határozat: Egyhangú határozattal az elnökség megszavazta, tagdíj nem fizetése miatt dr. Boós Tibor, dr. Kállai Tibor és dr. Ágfai Péter ügyvédek kamarai névjegyzékéből való törlését. A határozat nem jogerős

13/2014.(07.11.) határozat: Az elnökség egyhangú határozattal megszavazta, hogy a 2006. december 19-től hatályos eskütétel rendjét megváltoztatja és az eskü letételére a feltételek okirati igazolást követően 30 napon belül, a kandidálással egyeztetett időpontban kerül sor.

